ҮНДЭСНИЙ СТАТИСТИК

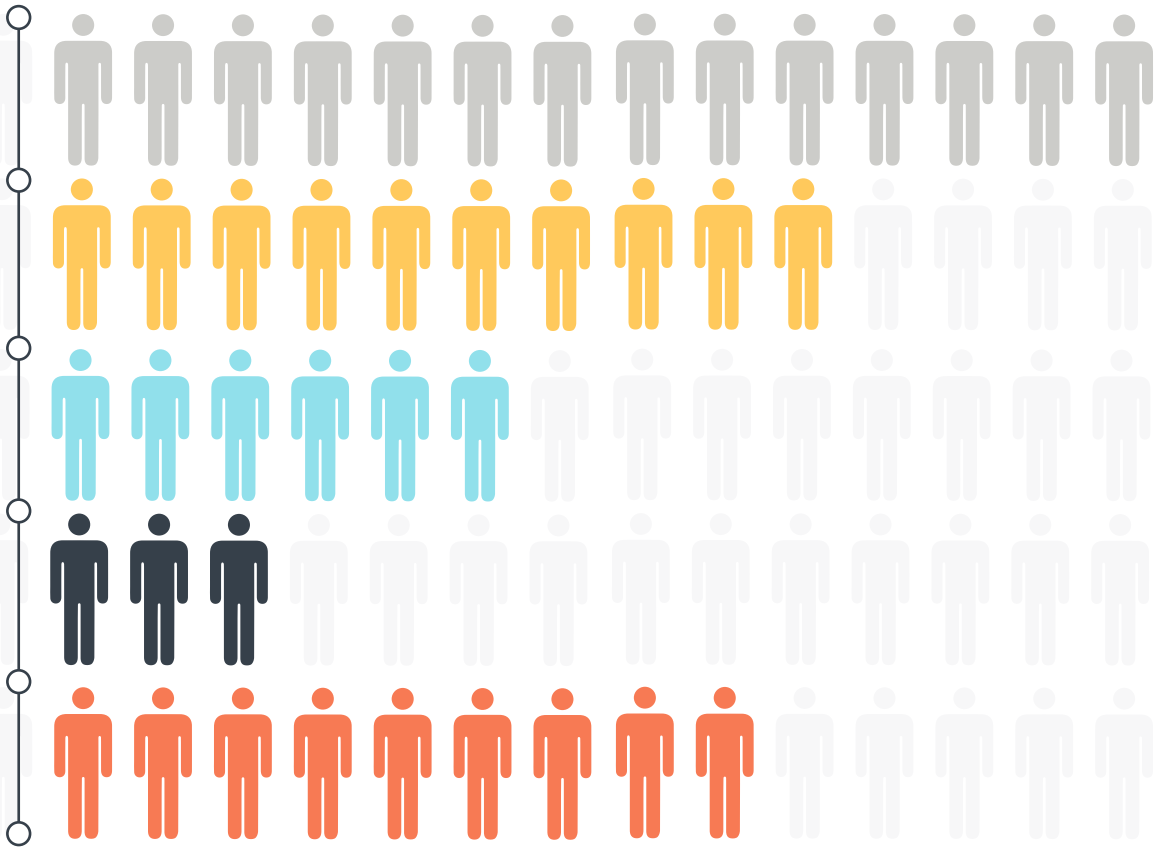

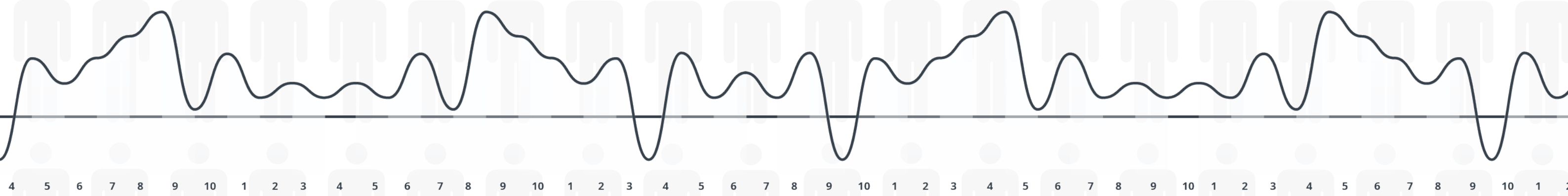

ТАНИЛЦУУЛГЫГ БИЧИЖ БОЛОВСРУУЛСАН:

Цэрэнхүүгийн Дулмаа

ҮСХ-ны Хүн ам, нийгмийн статистикийн газрын статистикч

ХЯНАН ТОХИОЛДУУЛСАН:

Аюушийн Ариунзаяа

ҮСХ-ны дарга

Чилхаасүрэнгийн Баянчимэг

ҮСХ-ны дэд дарга

Авирмэдийн Амарбал

ҮСХ-ны Хүн ам, нийгмийн статистикийн газрын дарга

Ням-Очирын Должинсүрэн

ҮСХ-ны Хүн ам, нийгмийн статистикийн газрын ахлах статистикч

Санал, хүсэлтээ доорх хаягаар ирүүлнэ үү.

Үндэсний статистикийн хороо
Засгийн газрын III байр
Бага тойруу - 44, Сүхбаатар дүүрэг
Улаанбаатар -11, Монгол Улс
Утас :(976-51)-263966
Факс : (976-11)-324518
Web хуудас : www.nso.mn, www.1212.mn
E-Mail : international@nso.mn; nso_hansg@nso.mn

Үндэсний статистикийн хорооноос эрхлэн гаргав.
Улаанбаатар хот, 2020 он

АГУУЛГА

Товчилсон үгийн тайлбар....3
Инфографик....4

БҮЛЭГ 1. ҮНДСЭН ҮЗҮҮЛЭЛТ

1.1 Гэмт хэргийн статистикийн үндсэн үзүүлэлт....6
1.2 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, 2019 оны байдлаар....7
1.3 Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэрэг, 2019 оны байдлаар....9

БҮЛЭГ 2. БҮРТГЭГДСЭН ГЭМТ ХЭРЭГ

2.1 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, гэмт хэргийн ангилал, төрлөөр....12
2.2 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, гэмт хэргийн төрлөөр....16
2.3 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, үйлдэгдсэн байдлаар....39
2.4 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, үйлдэгдсэн гараг, цаг, газраар....43
2.5 Гэмт хэрэг үйлдэгч....46
2.6 Гэмт хэргийн улмаас хохирсон хүн, хуулийн этгээд....49
2.7 Гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирол, нөхөн төлүүлэлт....59
2.8 Гэмт хэргийн улмаас гэмтсэн, нас барсан хүн....63

БҮЛЭГ 3. ШҮҮХЭЭР ШИЙДВЭРЛЭСЭН ХЭРЭГ

3.1 Бүх шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн хэрэг....67
3.2 Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэрэг....68
3.3 Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэрэг, гэмт хэргийн төрлөөр....70
3.4 Шүүхээр ял шийтгүүлсэн хүн....72
3.5 Учирсан хохирол, нөхөн төлүүлэлт, хохирогч хүн, хуулийн этгээд....75
3.6 Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн иргэний хэрэг....77
3.7 Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн захиргааны хэрэг....82
3.8 Давж заалдах шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн хэрэг....83
3.9 Хяналтын шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн хэрэг....86

БҮЛЭГ 4. УЛС ОРНУУДЫН ГЭМТ ХЭРГИЙН НӨХЦӨЛ, БАЙДЛААС

4.1 НҮБ-ын Гэмт хэргийн чиг хандлагын судалгааны мэдээллээс....88

Дүгнэлт....89
Санал, зөвлөмж....92

ХАВСРАЛТ

Үзүүлэлтийн ойлголт, тодорхойлолт....94
Гэмт хэргийн статистикийн үүсэл, хөгжил....95
Гэмт хэргийн статистикийн мэдээлэл цуглуулалт, тархаалт....96

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ТАЙЛБАР:

ҮСХ- Үндэсний статистикийн хороо
ТХЗ – Тогтвортой хөгжлийн зорилт
ХАБТХАЖ- Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журам
ИХШХШ- Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх
ХЗДХЯ- Хууль зүй дотоод хэргийн яам
МУ- Монгол Улс
НҮБ- Нэгдсэн Үндэсний байгууллага
ЭХ- Эрүүгийн хууль
UNODC-United Nations Office on Drugs and crime

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

Хууль:

1. Гэр бүлийн тухай хууль, 1999 он
2. Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хууль, 2016 он
3. Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын тухай хууль, 2015 он
4. Захиргааны ерөнхий хууль, 2015 он
5. Захиргааны хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль, 2016 он
6. Иргэний хууль, 2002 он
7. Иргэний хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль, 2002 он
8. Хөдөлмөрийн тухай хууль, 1999 он
9. Эрүүгийн хууль, 2017 он
10. Эрүүгийн хэргийг хянан шийдвэрлэх тухай хууль, 2017 он

Мэдээллийн эх үүсвэр:

1. Цагдаагийн ерөнхий газрын бүртгэгдсэн гэмт хэргийн захиргааны болон албан ёсны статистикийн мэдээлэл
2. Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн шүүхээр шийдвэрлэсэн хэргийн захиргааны болон албан ёсны статистикийн мэдээлэл
3. Үндэсний статистикийн хорооны статистикийн мэдээллийн нэгдсэн сан -www.1212.mn цахим хуудас
4. НҮБ-ын Гэмт хэрэг, мансууруулах бодистой тэмцэх газрын *https://www.unodc.org/, https://dataunodc.un.org/crime/theft сайтууд*

31 524
Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг-Бүгд
Recorded crimes-Total

→

13 427
Шүүхээр шийдвэрлэгдсэн эрүүгийн хэрэг
Resolved criminal case by Court

Гэмт хэргийн улмаас / *Caused of crime*

Хохирсон хүн / *Victims*	Нас барсан хүн / *Died persons*	Гэмтсэн хүн / *Injured persons*
30 782	930	8 727
↳ 16 520	↳ 545	↳ 8 597

162.3
Бүртгэгдсэн хэргийн улмаас учирсан хохирол, тэрбум төг
Damage caused by recorded crime, billion togrogs

↓

43.8
Нөхөн төлүүлэлт, тэрбум төг
Restituted damage, billion togrogs

46.1
Шүүхээр шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэргийн улмаас учирсан хохирол, тэрбум төг
Damage caused resolved criminal case by Court, billion togrogs

↓

32.0
Нөхөн төлүүлэлт, тэрбум төг
Restituted damage, billion togrogs

Шүүхээр ял шийтгүүлсэн хүн / *Persons convicted by court*

Бүгд / *Total*	Эмэгтэй / *Female*	Өсвөр насны хүн / *Teenager*
13 011	1 443	360

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ
ҮНДСЭН ҮЗҮҮЛЭЛТ

1.1 ГЭМТ ХЭРГИЙН СТАТИСТИКИЙН ҮНДСЭН ҮЗҮҮЛЭЛТ, 2018-2019 он

Үзүүлэлтүүд	хэмжих нэгж	2018 он	2019 он	Өсөлт, бууралт (%)
Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг	**тоо**	**36 220**	**31 524**	↓13.0
хөнгөн	тоо	28 095	25 156	↓10.5
хүнд	тоо	8 125	6 368	↓21.6
Үндэсний аюулгүй байдлын эсрэг	тоо	99	29	↓70.7
Хүний амьд явах эрхийн эсрэг	тоо	714	636	↓10.9
Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг	тоо	9 134	8 265	↓9.5
Хүний халдашгүй, чөлөөтэй байх эрхийн эсрэг	тоо	115	115	=
Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг	тоо	621	610	↓1.8
Хүний хувийн, улс төрийн эрх, эрх чөлөөний эсрэг	тоо	6	3	↓50.0
Өмчлөх эрхийн эсрэг	тоо	22 468	18 341	↓18.4
Эдийн засгийн гэмт хэрэг	тоо	242	247	↑2.1
Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг	тоо	314	333	↑6.1
Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг	тоо	366	489	↑33.6
Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг	тоо	1 231	1 276	↑3.7
Хэрэг шалган шийдвэрлэх ажиллагааны эсрэг	тоо	196	172	↓12.2
Авлигын гэмт хэрэг	тоо	362	523	↑44.5
Нийтийн албаны ашиг сонирхлын эсрэг	тоо	237	341	↑43.9
Цэргийн албаны эсрэг	тоо	15	12	↓20.0
Эрүүл мэндийн эсрэг	тоо	33	39	↑18.2
Хүүхдийн эсрэг	тоо	21	31	↑47.6
Соёлын өвийн эсрэг	тоо	3	5	↑66.7
Хохирогч хүн	тоо	33 566	30 782	↓8.3
Нас барсан хүн	тоо	934	930	↓0.4
Гэмтсэн хүн	тоо	9 283	8 727	↓6.0
Хохирогч байгууллага	тоо	57	85	↑49.1
Учирсан хохирол	тэрбум төг	193.3	162.3	↓16.0
Нөхөн төлүүлэлт	тэрбум төг	32.4	43.8	↑35.2
Бүх шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн хэрэг	**тоо**	**15 568**	**16 387**	↑5.3
Эрүүгийн хэрэг	тоо	12 551	13 427	↑7.0
Иргэний хэрэг	тоо	53 791	47 873	↓11.0
Захиргааны хэрэг	тоо	3 633	3 771	↑3.8
Шүүхээр ял шийтгүүлсэн хүн	тоо	12 088	13 011	↑7.6
Шүүхээр шийдвэрлүүлсэн хөдөлмөрийн маргаан-бүгд	тоо	1 785	1 302	↓27.1
Ажлаас буруу шилжүүлсэн	тоо	31	21	↓32.3
Ажлаас үндэслэлгүй халагдсан	тоо	943	658	↓30.2
Цалин хөлсний маргаан	тоо	637	496	↓22.1
Шүүхийн шийдвэрийн дагуу нөхөн төлүүлсэн хохирол				
Эрүүгийн хэрэг	сая төг	21 155.0	15 506.9	↓26.7
Иргэний хэрэг	сая төг	263 038.1	274 503.9	↑4.4
Захиргааны хэрэг	сая төг	883.7	1 071.9	↑21.3
Бусад хэргийн шийдвэртэй	сая төг	218 459.5	9 276.7	↓95.8
Тэтгэлэг авагч хүүхдийн тоо	**тоо**	**13 473**	**16 015**	↑18.9
Хүүхдийн тэтгэлэгийн төлбөр барагдуулалт				
Гүйцэтгэвэл зохих	сая төг	43 921.9	41 834.7	↓4.8
Гүйцэтгэсэн	сая төг	14 488.8	15 833.4	↑9.3
Авлигын хэргээс учирсан хохирол				
Учирсан хохирол	тэрбум төг	663.2	12 123.2	↑18.3 дахин
Нөхөн төлүүлсэн	тэрбум төг	17.5	11.3	↓35.4

1.2 БҮРТГЭГДСЭН ГЭМТ ХЭРЭГ, 2019 оны байдлаар

Бүртгэгдсэн 10 гэмт хэрэг тутмын
- 6 нь нийслэлд, 4 нь аймаг, орон нутаг болон хилийн чанадад
- 1 нь согтуугаар үйлдэгдсэн хэрэг
- 1 нь эмэгтэйчүүд оролцсон хэрэг
- 8 нь хөнгөн гэмт хэрэг
- 2 нь хүнд гэмт хэрэг байна.

Бүртгэгдсэн 10 гэмт хэрэг тутмын
- 6 нь өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг
- 3 нь хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг байна.

Өмчлөх эрхийн эсрэг 10 гэмт хэрэг тутмын
- 5 нь хулгайлах
- 3 нь залилах

Хулгайлах 10 хэрэг тутмын
- 7 нь нийслэлд
- 3 нь орон нутагт

Нийслэлд бүртгэгдсэн хулгайлах 10 хэрэг тутмын
- 3 нь Баянзүрх дүүрэгт
- 2 нь Сүхбаатар дүүрэгт
- 2 нь Сонгино хайрхан дүүрэгт бүртгэгджээ.

Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг 10 хэрэг тутмын
- 9 нь хүний эрүүл мэндэд хөнгөн хохирол учруулах
- 6 нь нийслэлд

Нийслэлд бүртгэгдсэн хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг 10 хэрэг тутмын
- 3 нь Баянзүрх дүүрэгт
- 2 нь Сонгинохайрхан дүүрэгт
- 2 нь Баянгол дүүрэгт

Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг 10 хэрэг тутмын
- 8 нь хүчиндэх гэмт хэрэг
- 4 нь нийслэлд
- 6 нь орон нутагт

Бүртгэгдсэн 10 гэмт хэрэг тутмын
- 7 нь ажлын өдрөөр
- 3 нь амралтын өдрөөр
- 3 нь 21-05 цагийн хооронд үйлдэгдсэн байна.

Бүртгэгдсэн 10 хэрэг тутмын
- 3 нь гэр, орон сууцанд
- 2 нь гудамж, талбайд
- 1 нь олон нийтийн газарт үйлдэгджээ.

Гэр орон сууцанд үйлдэгдсэн 10 хэрэг тутмын
- 6 нь нийслэлд
- 4 нь орон нутагт

Яллагдсан 10 хүн тутмын

- 5 нь ажилгүй хүн
- 3 нь 14-24 насны залуучууд
- 4 нь 25-34 насны залуучууд
- 4 нь бүрэн дунд боловсролтой
- 1 нь эмэгтэй
- 3 нь согтуугаар үйлдсэн
- Гэмт хэрэгт холбогдсон 100 яллагдагч тутмын 7 нь өмнө нь ял эдэлж байсан хүн байна.

Гэмт хэргийн улмаас Монгол Улсын 10 000 хүн тутмаас

2018 онд

- 105 хүн хохирсны 48 нь эмэгтэй, 5 нь 18 хүртэлх насны хүүхэд

2019 онд

- 96 хүн хохирсны 41 нь эмэгтэй, 5 нь 18 хүртэлх насны хүүхэд

Гэмт хэргийн улмаас хохирсон 10 хүн тутмын

- 2 нь 0-24 насны залуус
- 6 нь эрэгтэйчүүд
- 3 ажилгүй хүн байна.

Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас хохирсон 10 хүн тутмын

- 6 нь бие махбодын хүчирхийлэлд өртсөн
- 5 нь гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэгчийн эхнэр байна.

Гэмт хэргийн улмаас хохирсон 100 хүн тутмын

2018 онд

- 3 нь нас барсан
- 28 нь гэмтсэн хүн

2019 онд

- 3 нь нас барсан
- 28 нь гэмтсэн хүн байна.

Гэмт хэргийн улмаас нас барсан 10 хүн тутмын

- 3 нь Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн улмаас
- 3 нь эмэгтэй хүн
- 1 нь 18 хүртэлх насны хүүхэд байна.

Гэмт хэргийн улмаас гэмтсэн 10 хүн тутмын

- 9 нь Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн улмаас
- 1 нь Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн улмаас гэмтжээ.

Гэмтсэн 100 хүн тутмаас

- 6 нь хүнд гэмтэл
- 14 нь хүндэвтэр гэмтэл
- 80 нь хөнгөн гэмтэл авсан байна.

1.3 АНХАН ШАТНЫ ШҮҮХЭЭР ШИЙДВЭРЛЭСЭН ХЭРЭГ, 2019 оны байдлаар

Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэвэл зохих 1000 хэрэг тутмын

2019 онд
- 882 хэргийг хянан шийдвэрлэсэн
- 16 хэргийг хэрэгсэхгүй болгосон
- 4 хэргийг цагаатгасан
- 9 хэргийг харьяаллын дагуу шилжүүлсэн
- 6 хэргийг түдгэлзүүлсэн байна.

2018 онд
- 883 хэргийг хянан шийдвэрлэсэн
- 9 хэргийг хэрэгсэхгүй болгосон
- 4 хэргийг цагаатгасан
- 9 хэргийг харьяаллын дагуу шилжүүлсэн
- 2 хэргийг түдгэлзүүлсэн

Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн 10 эрүүгийн хэрэг тутмын

2019 онд
- 5 нь нийслэлд, 5 нь аймаг, орон нутагт
- 3 хэргийг хялбаршуулсан журмаар
- 7 хэргийг ердийн журмаар шийдвэрлэсэн.

2018 онд
- 5 нь нийслэлд, 5 нь аймаг, орон нутагт
- 4 хэргийг хялбаршуулсан журмаар
- 6 хэргийг ердийн журмаар шийдвэрлэсэн.

Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн 100 эрүүгийн хэрэг тутмын

2019 онд
- 53 нь Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг
- 28 нь Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг
- 9 нь Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг

2018 онд
- 55 нь Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг
- 26 нь Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг
- 8 нь Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг

Өмчлөх эрхийн эсрэг 10 хэрэг тутмын

2019 онд
- 5 нь хулгайлах гэмт хэрэг
- 2 нь залилах гэмт хэрэг
- 1 нь дээрэмдэх гэмт хэрэг

2018 онд
- 5 нь хулгайлах гэмт хэрэг
- 1 нь залилах гэмт хэрэг
- 1 нь дээрэмдэх гэмт хэрэг

Анхан шатны шүүхээр ял шийтгүүлсэн 100 хүн тутмаас

2019 онд

- 23 нь урьд нь ял шийтгүүлсэн
- 7 нь бүлэглэн үйлдсэн
- 20 нь согтуугаар гэмт хэрэг үйлдсэн
- 58 нь торгох ялаар шийтгүүлсэн
- 15 нь нийтэд тустай ажил хийлгэх ялаар шийтгүүлсэн
- 1 нь хүмүүжлийн чанартай албадлагын арга хэмжээ авагдсан
- 27 нь хорих ялаар шийтгүүлсэн
- 25 нь хорих ялыг биечлэн эдэлсэн
- 17 хэргийг хорих ял оногдуулахгүйгээр тэнссэн.

2018 онд

- 21 нь урьд нь ял шийтгүүлсэн
- 7 нь бүлэглэн үйлдсэн
- 24 нь согтуугаар гэмт хэрэг үйлдсэн
- 61 нь торгох ялаар шийтгүүлсэн
- 14 нь нийтэд тустай ажил хийлгэх ялаар шийтгүүлсэн
- 1 нь хүмүүжлийн чанартай албадлагын арга хэмжээ авагдсан
- 27 нь хорих ялаар шийтгүүлсэн
- 25 нь хорих ялыг биечлэн эдэлсэн
- 17 хэргийг хорих ял оногдуулахгүйгээр тэнссэн

Анхан шатны шүүхээр ял шийтгүүлсэн 100 хүн тутмаас

2019 онд

- 47 нь ажилгүй хүн
- 3 нь 14-17 насны хүн
- 65 нь 18-34 насны хүн
- 42 нь бүрэн дунд боловсролтой
- 18 нь дээд боловсролтой
- 11 нь эмэгтэй
- 4 нь төрийн албан хаагч

2018 онд

- 50 нь ажилгүй хүн
- 2 нь 14-17 насны хүн
- 64 нь 18-34 насны хүн
- 44 нь бүрэн дунд боловсролтой
- 18 нь дээд боловсролтой
- 11 нь эмэгтэй
- 4 нь төрийн албан хаагч

Эрүүгийн хэргийн улмаас хохирсон 100 хүн тутмын

2019 онд

- 6 нь 0-17 насны хүн
- 45 нь 18-34 насны хүн
- 38 нь бүрэн дунд боловсролтой
- 17 нь ажилгүй
- 3 нь нас барсан
- 52 нь гэмтсэн хүн байна.

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ

БҮРТГЭГДСЭН ГЭМТ ХЭРЭГ

2.1 БҮРТГЭГДСЭН ГЭМТ ХЭРЭГ, гэмт хэргийн ангилал, төрлөөр

Улсын хэмжээгээр 2019 онд 31.5 мянган гэмт хэрэг бүртгэгдсэн нь 1999 оноос 8172 (35.0%), 2005 оноос 14113 (81.1%), 2010 оноос 11699 (59.0%)-өөр өсөж, харин 2018 оноос 4696 (13.0%)-гаар буурсан байна (Зураг 2.1.1). Өмнөх оноос нийт гэмт хэрэг буурахад өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг 4127 (18.4%), хулгайлах гэмт хэрэг 4456 (33.2%), дээрэмдэх гэмт хэрэг 629 (42.0%), хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг 869 (9.5%), залилах гэмт хэрэг 684 (12.7%), хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг 78 (10.9%), үндэсний аюулгүй байдлын эсрэг 70 (70.7%)-аар буурсан нь голлон нөлөөлөв. Мал хулгайлах гэмт хэрэг өмнөх оноос 713 (65.1%), хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэрэг 123 (33.6%), хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг 45 (3.7%), мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисыг хууль бусаар ашиглах гэмт хэрэг 58 (29.1%), нийтийн албаны ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг 104 (44.0%)-өөр тус тус өссөн байна.

***Зураг 2.1.1 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг,** 1999-2019 он*

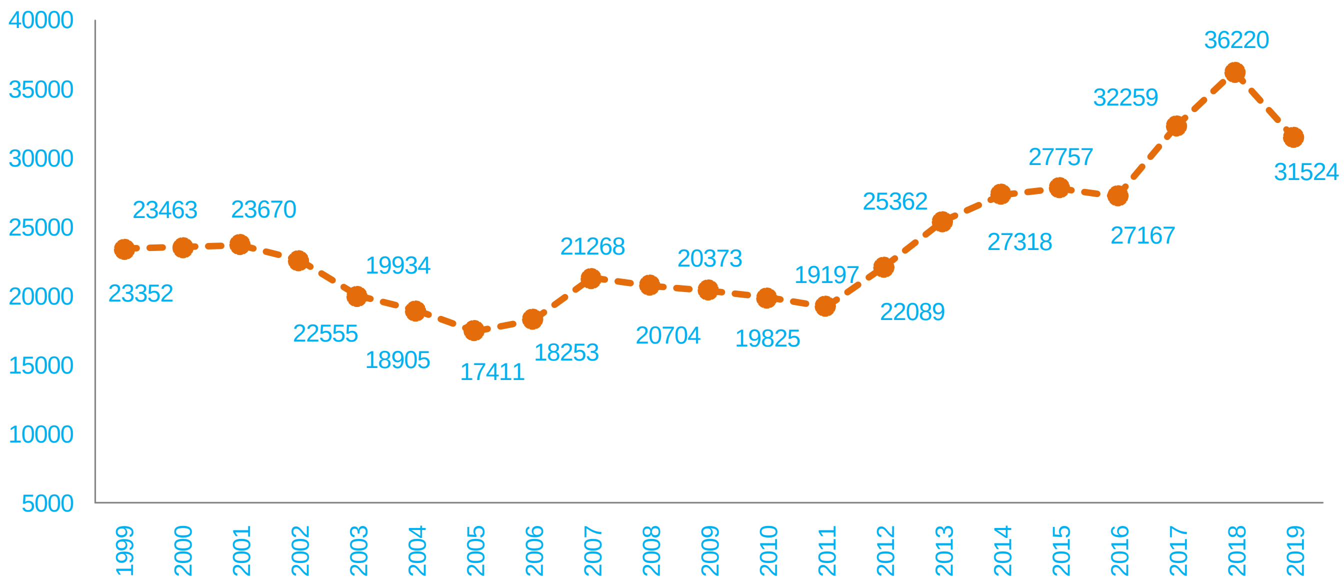

***Зураг 2.1.2 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг,** сүүлийн 20 жилд*

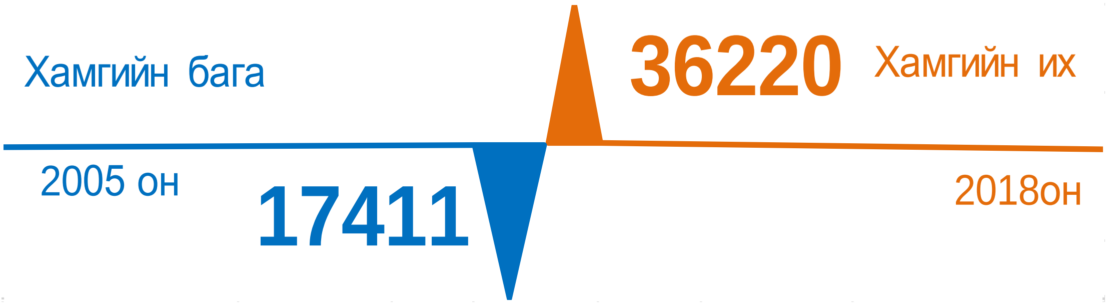

Сүүлийн 20 жилийн хугацаанд гэмт хэрэг 2005 онд хамгийн бага бүртгэгдсэн бол 2018 онд хамгийн олон хэрэг бүртгэгдсэн байна (Зураг 2.1.2).

Бүртгэгдсэн нийт гэмт хэргийн 79.8 хувийг хөнгөн, 20.2 хувийг хүнд хэрэг эзэлж, өмнөх оноос хөнгөн хэрэг 2.2 пунктээр нэмэгдэж, хүнд хэрэг 2.2 пунктээр буурчээ (Хүснэгт 2.1.1).

Хүснэгт 2.1.1 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, *ангиллаар, 2009-2019 он*

Үзүүлэлт	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг	20 373	19 825	19 197	22 089	25 362	27 318	27 757	27 167	32 259	36 220	31 524
гэмт хэрэг, ангиллаар											
Хөнгөн	7 857	8 151	7 977	9 637	11 648	13 057	13 487	13 519	20 120	28 095	25 156
Хүндэвтэр	10 006	9 219	8 889	10 041	11 514	11 951	12 127	11 767	5 146	-	-
Хүнд	2 126	2 014	1 823	1 914	1 766	1781	1 628	1 393	6 747	8 125	6 368
Онц хүнд	384	441	508	497	434	529	515	488	246	-	-

Улсын хэмжээгээр 2019 онд бүртгэгдсэн нийт гэмт хэргийн 12.3 хувь нь Төвийн бүсэд, 12.0 хувь нь Хангайн бүсэд, 5.1 хувь нь Баруун бүсэд, 6.3 хувь нь Зүүн бүсэд, 64.3 хувь нь нийслэлд, 0.2 хувь нь хилийн чанадад бүртгэгдсэн нь өмнөх оноос баруун бүс 1.1 пунктээр, хангайн бүс 1.8 пунктээр, төвийн бүс 1.9 пунктээр, зүүн бүсэд 1.9 пунктээр өсөж, харин Улаанбаатар хотод 6.6 пунктээр буурсан байна.

Зураг 2.1.3 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, бүсээр, дүүргээр, хувиар, 2019 он

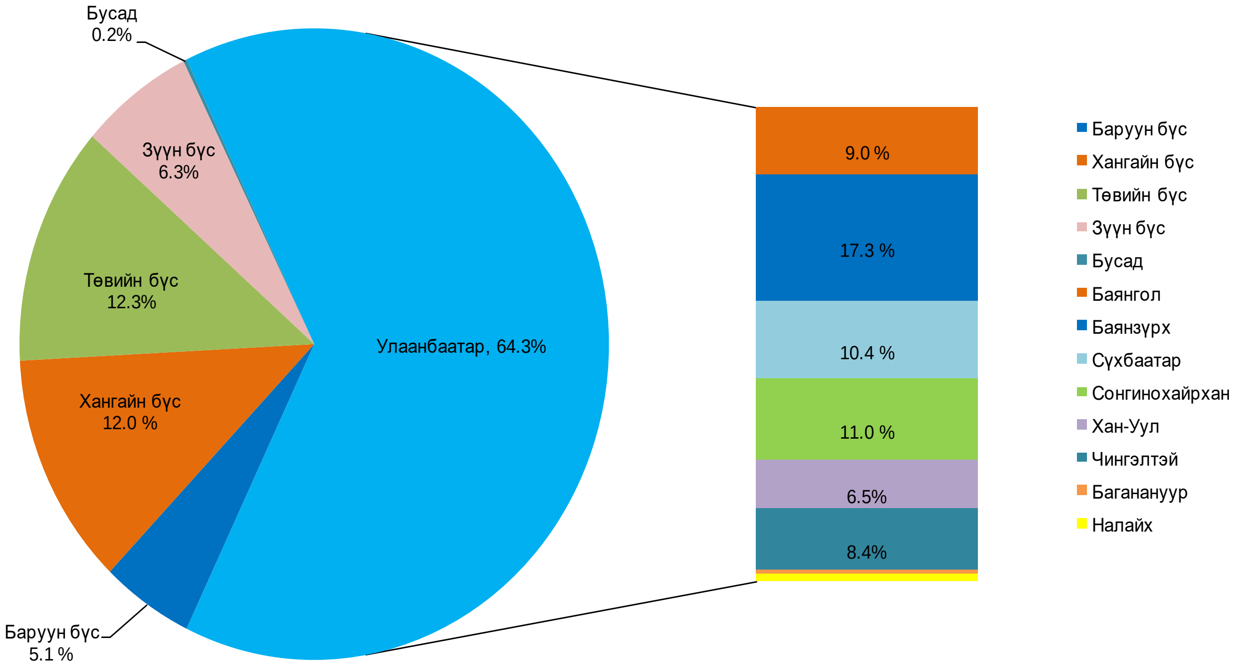

Бүртгэгдсэн 31.5 мянган гэмт хэргийн 18.3 (58.2%) мянга нь Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг, 8.3 (26.2%) мянга нь Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг, 1.3 (4.0%) мянга нь Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг байна (Хүснэгт 2.1.2).

Хүснэгт 2.1.2 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, хэргийн төрлөөр, 2009-2019 он

д/д	Гэмт хэргийн төрлөөр	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1	Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	1 038	992	624	609	592	565	404	443	721	714	636
2	Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	5 770	5 821	5 838	6 546	7 564	8 132	8 064	8 248	8 812	9 134	8 265
3	Хүний халдашгүй чөлөөтэй байх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	27	35	26	46	55	49	57	44	71	115	115
4	Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	375	410	434	405	425	397	383	384	573	621	610
5	Хүний хувийн, улс төрийн эрх, эрх чөлөөний эсрэг гэмт хэрэг	59	63	72	126	124	144	141	116	29	6	3
6	Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	8 853	7 944	7 232	9 023	11 118	12 551	13 445	13 336	18 176	22 468	18 341
7	Үндэсний аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	161	118	96	138	54	45	10	36	34	99	29
8	Эдийн засгийн гэмт хэрэг	194	158	115	185	234	426	520	227	287	242	247
9	Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	1 745	2 012	2 134	2 044	2 212	2 053	1 971	1 895	1 069	314	333
10	Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэрэг	318	231	270	410	337	287	228	165	330	366	489
11	Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг	1 390	1 639	1 870	1 999	2 148	2 143	2 010	1 783	1 525	1 231	1 276
12	Нийтийн албаны ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	223	228	280	332	278	249	269	268	262	237	341
13	Хэрэг шалган шийдвэрлэх ажиллагааны эсрэг гэмт хэрэг	102	57	96	100	104	118	106	91	125	196	172
14	Авлигын гэмт хэрэг	99	101	101	110	106	135	128	111	150	362	523
15	Цэргийн албаны эсрэг гэмт хэрэг	18	13	9	16	10	11	12	10	5	15	12
16	Цахим мэдээллийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	1	3	-	-	1	13	9	10	44	42	57
17	Эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	-	31	33	39
18	Хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	-	15	21	31
19	Соёлын өвийн эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	5
20	Хүн төрөлхтний аюулгүй байдал, энх тайвны эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
21	**Улсын дүн**	**20 373**	**19 825**	**19 197**	**22 089**	**25 362**	**27 318**	**27 757**	**27 167**	**32 259**	**36 220**	**31 524**

Зураг 2.1.4 16, түүнээс дээш насны 10 000 хүнд ногдох гэмт хэрэг, 2019 он

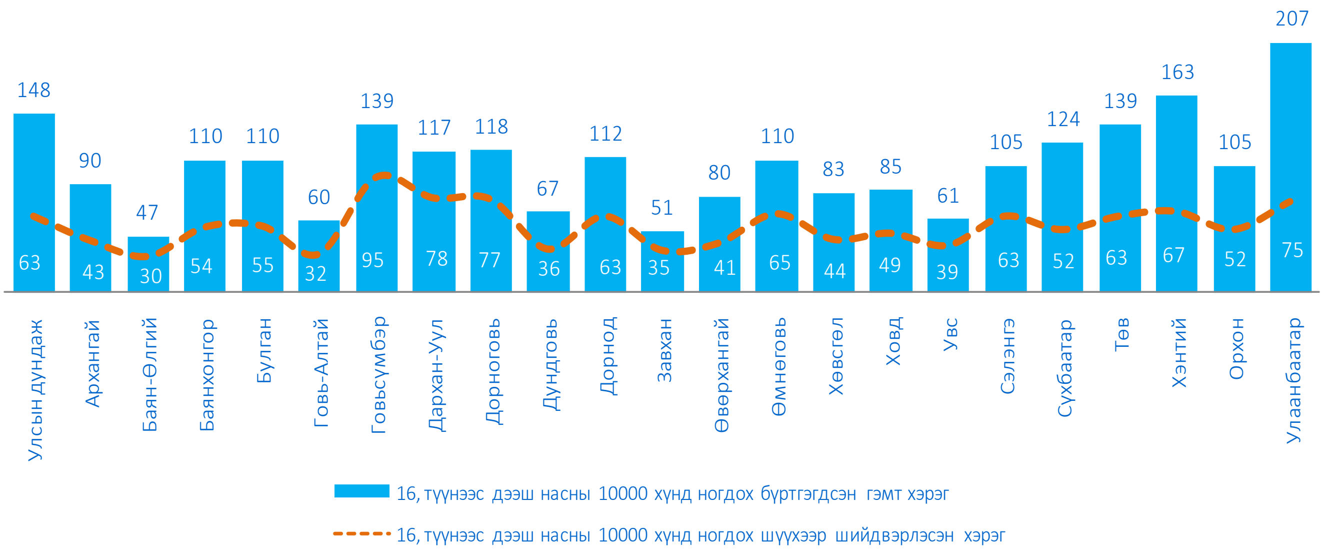

Улсын дунджаар 16, түүнээс дээш насны 10 000 хүн тутамд 2019 онд 148 гэмт хэрэг бүртгэгдсэн бол шүүхээр 59 эрүүгийн хэрэг шийдвэрлэсэн байна. Улаанбаатар хотод 16, түүнээс дээш насны 10 000 хүнд ногдох бүртгэгдсэн гэмт хэрэг 207 болж, улсын дунжаас 59 (39.9%)-өөр их байна. Улаанбаатар хотод 2019 онд 20.3 мянган гэмт хэрэг бүртгэгдсэний 7.4 (36.3%) мянган хэрэгт нь эрүүгийн хэрэг үүсгэж, шүүхээс ял оногдуулсан байна (Зураг 2.1.4).

Зураг 2.1.5 Бүртгэгдсэн хэрэг, *2015-2019 оны сараар*

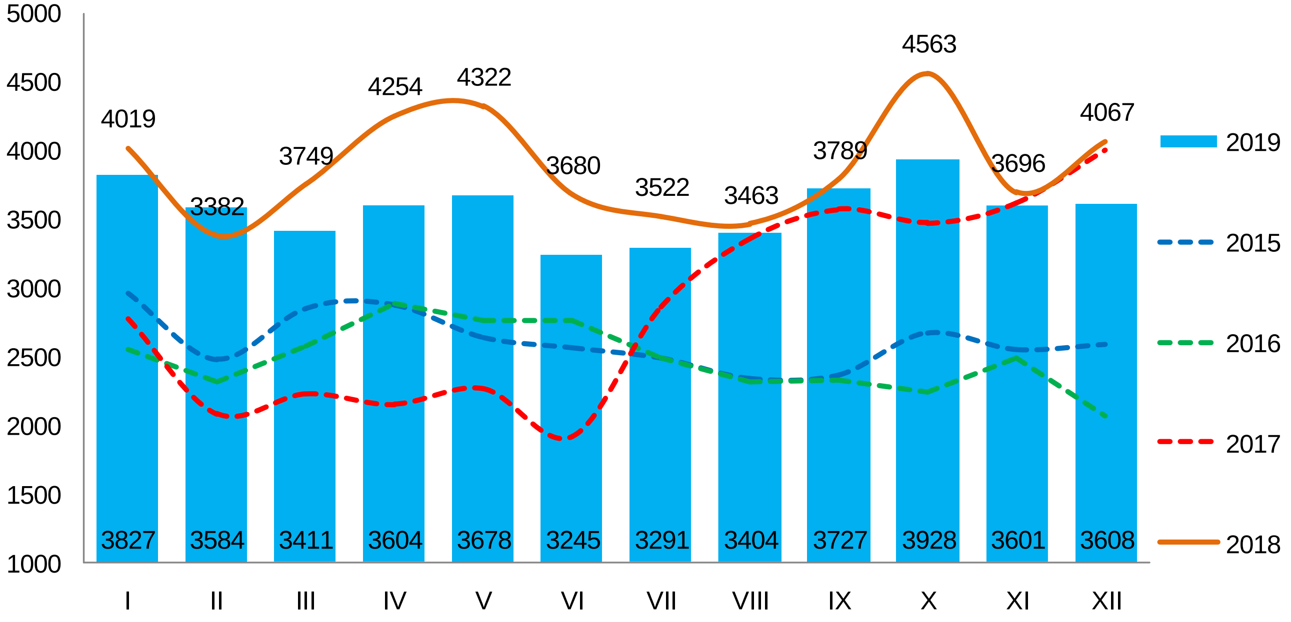

Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг 2019 оны 2 дугаар сард өмнөх оны мөн үеэс 202-оор өсөж, харин бусад саруудад буурсан байна. 2018 оны 10 дугаар сард 4563 хэрэг бүртгэгдсэн нь хамгийн их, 2017 оны 6 дугаар сард 1919 хэрэг бүртгэгдсэн нь хамгийн бага байна. Харин жил бүрийн 1 дүгээр сараас 2 дугаар сард гэмт хэрэг буурч, 3 дугаар сард хэрэг өсөх хандлагатай байна (Зураг 2.1.5).

2.2 БҮРТГЭГДСЭН ГЭМТ ХЭРЭГ, гэмт хэргийн төрлөөр

Бүртгэгдсэн нийт гэмт хэрэгт өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн эзлэх хувь 2019 онд 58.2 болж өмнөх оноос 3.8 пунктээр буурч, харин хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн эзлэх хувь 26.2 болж, 1.0 пунктээр, хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн эзлэх хувь 4.0 болж, 0.6 пунктээр, авлигын гэмт хэргийн эзлэх хувь 1.7 болж, 0.7 пунктээр, хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэргийн эзлэх хувь 1.6 болж, 0.6 пунктээр тус тус өссөн байна (Зураг 2.2.1).

Зураг 2.2.1 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, *төрлөөр, хувиар, 2018-2019 он*

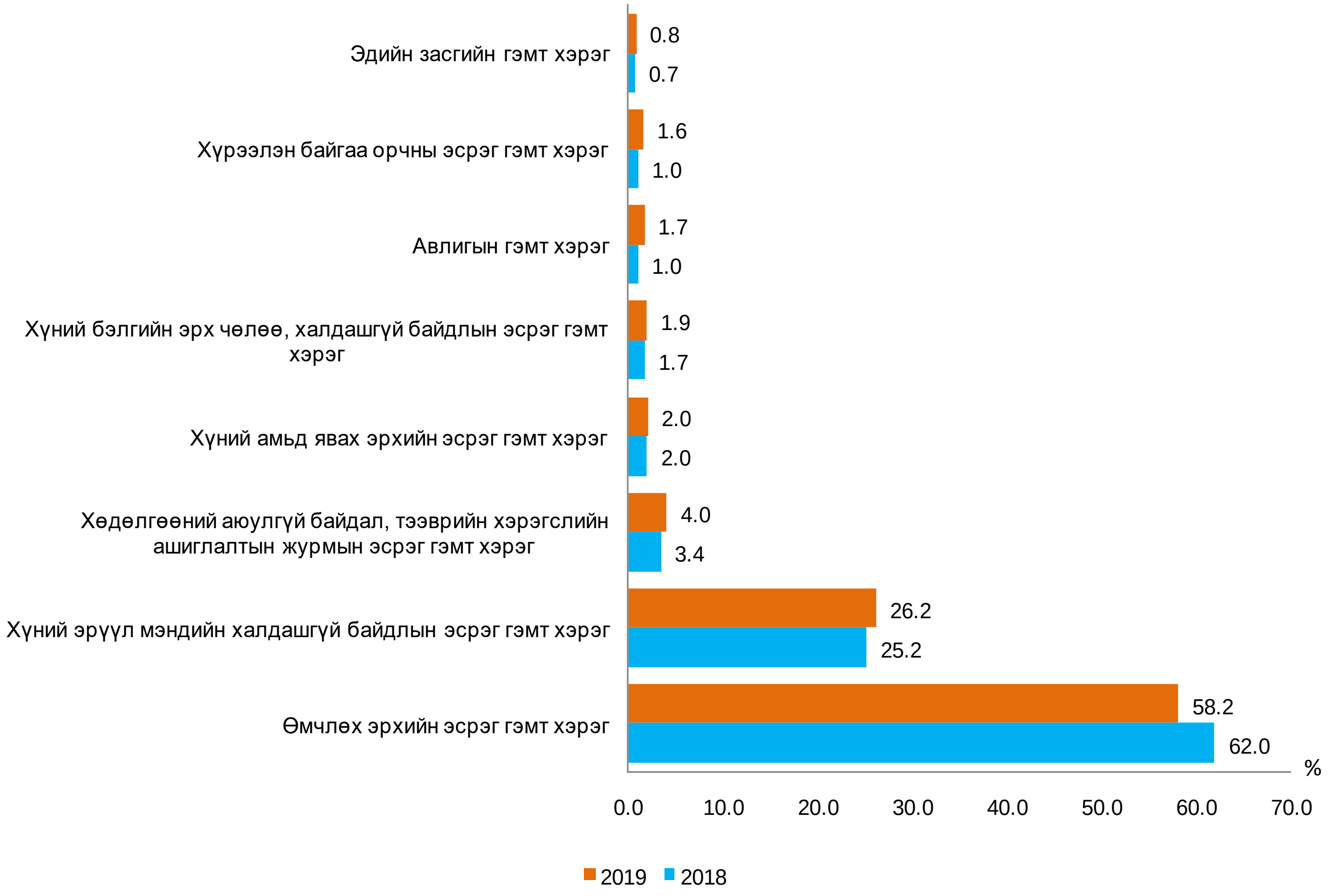

<u>***Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг***</u>

Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг 2019 онд 636 бүртгэгдсэн нь өмнөх оноос 78 (10.9%)-аар буурчээ. Хүнийг санаатайгаар алах хэрэг өмнөх оноос 4.1 пункт, хүний амь насыг болгоомжгүйгээр хохироох хэрэг 1.9 пунктээр, амиа хорлосон хэрэг 3.5 пунктээр өсөж, харин хүнийг амиа хорлох нөхцөл байдалд хүргэх хэрэг 5.0 пункт, золгүй явдлаар нас барсан хэрэг 3.5 пунктээр буурсан байна (Хүснэгт 2.2.1).

Хүснэгт 2.2.1 Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг, 2009-2019 он

Үзүүлэлт	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	**1 038**	**992**	**624**	**609**	**592**	**565**	**404**	**443**	**721**	**714**	**636**
Хүнийг санаатай алах	223	230	262	231	204	211	204	174	189	192	197
Хүний амь насыг болгоомжгүйгээр хохироох	16	15	21	14	21	27	32	24	45	53	59
Хүнийг амиа хорлох нөхцөл байдалд хүргэх	764	727	314	324	323	288	144	206	470	459	377
Амиа хорлосон	-	119	51	46	48	43	24	26	36	45	50
Золгүй явдлаар нас барсан	-	608	263	278	275	245	120	180	434	414	327
Бусад	35	20	27	40	44	39	24	39	17	10	3
Дунд харьцуулсан хувь											
Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**
Хүнийг санаатай алах	21.5	23.2	42.0	37.9	34.5	37.3	50.5	39.3	26.2	26.9	31.0
Хүний амь насыг болгоомжгүйгээр хохироох	1.5	1.5	3.4	2.3	3.5	4.8	7.9	5.4	6.2	7.4	9.3
Хүнийг амиа хорлох нөхцөл байдалд хүргэх	73.6	73.3	50.3	53.2	54.6	51.0	35.6	46.5	65.2	64.3	59.3
Амиа хорлосон	-	16.4	16.2	14.2	14.9	14.9	16.7	12.6	7.7	9.8	13.3
Золгүй явдлаар нас барсан	-	83.6	83.8	85.8	85.1	85.1	83.3	87.4	92.3	90.2	86.7
Бусад	3.4	2.0	4.3	6.6	7.4	6.9	5.9	8.8	2.4	1.4	0.5

Зураг 2.2.2 Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг ба хүнийг санаатай алах гэмт хэрэг, 2009-2019 он

Амиа хорлосон хэрэг 2019 онд 50 болж өмнөх оноос 5 (11.1%)-аар өсөж, харин золгүй явдлаар нас барах хэрэг 327 болж, 87 (21.0%)-гоор буурсан байна (Зураг 2.2.3).

***Зураг 2.2.3 Амиа хорлосон болон золгүй явдлаар нас барсан хэрэг,** 2010-2019 он*

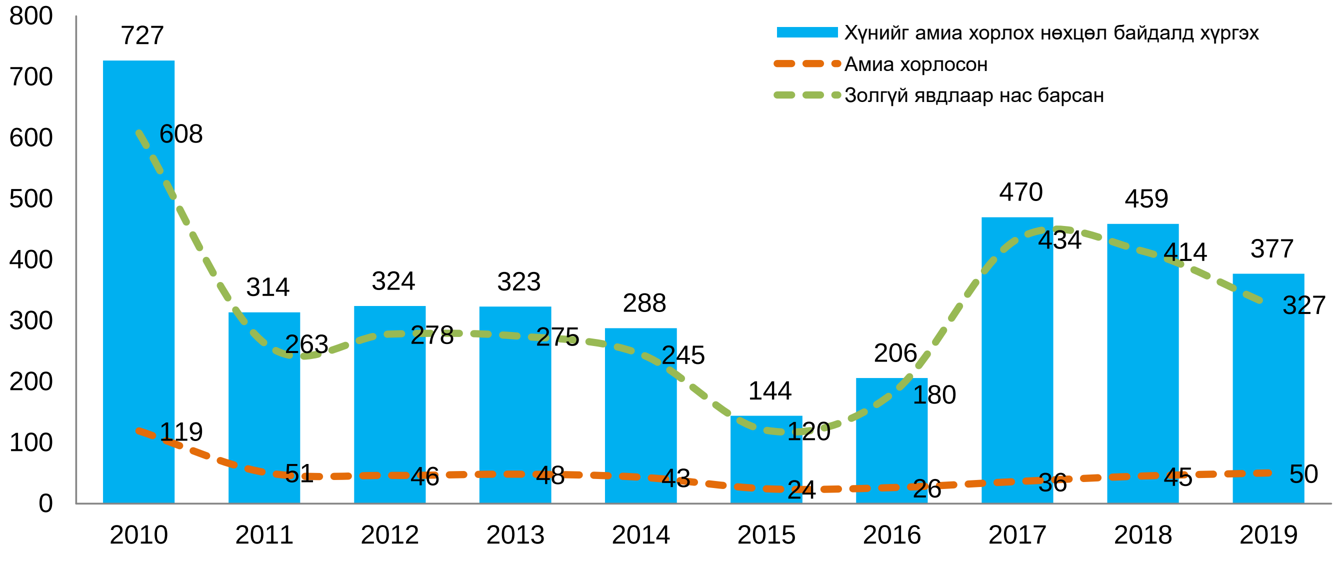

Улсын хэмжээнд бүртгэгдсэн хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэргийн 59.4 хувь нь Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн бөгөөд Төв (43), Хөвсгөл (21), Орхон (21), Сэлэнгэ (21), Дархан-Уул (17), Баянхонгор (15), Булган (14), Өмнөговь (14), Өвөрхангай (11), Дорнод (10), Дорноговь (10), Говь-Алтай (10) аймгуудад энэ төрлийн гэмт хэргийн гаралт бусад аймгийнхаас их байна.

2019 онд бүртгэгдсэн нийт хүнийг санаатай алах гэмт хэргийн 105 (55.8%) нь Улаанбаатар хотод гарсан бөгөөд 25 (23.8%) Баянзүрх дүүрэгт, 20 (19.0%) нь Чингэлтэй дүүрэгт, 17 (16.2%) нь Сонгинохайрхан дүүрэгт, 17 (16.2%) нь Хан-Уул дүүрэгт, 15 (14.3%) нь Баянгол дүүрэгт, 9 (8.6%) Сүхбаатар дүүргийнх байна (Хүснэгт 2.2.2).

***Хүснэгт 2.2.2 Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг,** нийслэл, дүүргээр, 2019 он*

Үзүүлэлт	Хүний амьд явах эрхийн эсрэг		Хүнийг санаатай алах		Хүнийг амиа хорлох нөхцөл байдалд хүргэх		Хүний амь насыг болгоомжгүйгээр хохироох	
	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019
Улаанбаатар хотын дүн	433	378	110	105	299	241	19	25
Баянзүрх	104	112	22	25	78	80	2	6
Сонгинохайрхан	103	68	30	17	71	45	1	6
Баянгол	64	60	14	15	46	42	4	3
Хан-Уул	46	50	6	17	36	27	4	5
Сүхбаатар	57	34	14	9	41	24	2	1
Чингэлтэй	38	37	19	20	16	16	1	1
Багануур	6	4	1	2	3	0	2	2
Налайх	15	13	4	0	8	7	3	1

Улаанбаатар хотод 2019 онд бүртгэгдсэн хүний амьд явах эрхийн эсрэг 378 гэмт хэргийн 112 нь Баянзүрх, 68 нь Сонгинохайрхан, 60 нь Баянгол, 37 нь Чингэлтэй дүүргүүдэд бүртгэгджээ.

Нийслэлийн дүүргүүдэд бүртгэгдсэн хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэргийн тоо аймгуудаас өндөр байна (Хүснэгт 2.2.2).

Зураг 2.2.4 Хүнийг санаатай алах гэмт хэрэг, *1995-2019 он*

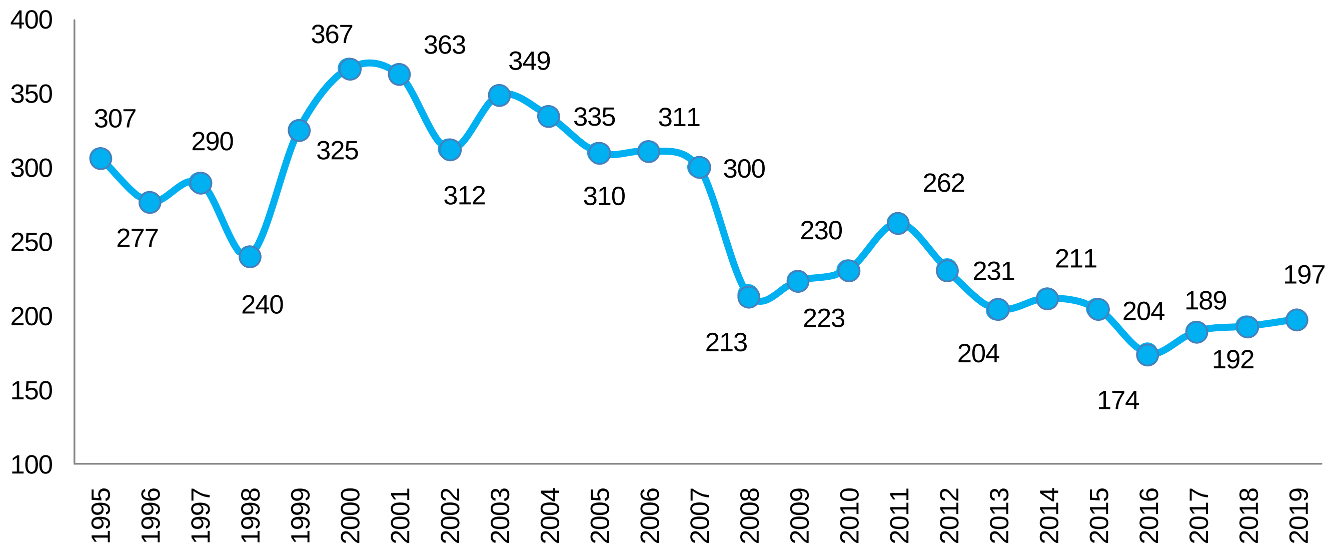

Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг

Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг 2019 онд 8265 бүртгэгдсэн нь өмнөх оноос 869 (9.5%)-өөр буурчээ Зураг 2.2.5).

Зураг 2.2.5 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг ба Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг, *2009-2019 он*

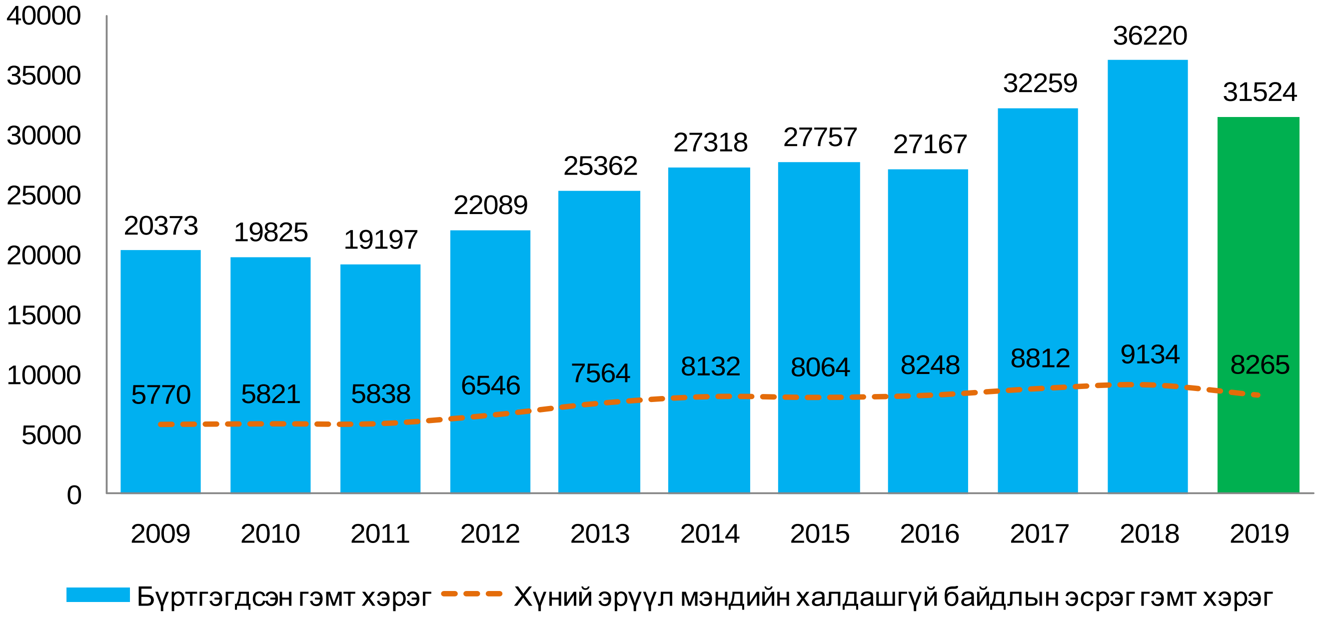

Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдэгдсэн 985 хэргийн 207 (21.0%) нь Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 11.7 дугаар зүйл (Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэрэг)–ээр зүйлчлэгдсэн байна. Гэр

бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэрэг 2019 онд 207 бүртгэгдсэн нь өмнөх оноос 3 (1.4%)-аар буурсан байна (Зураг 2.2.6).
Улсын хэмжээнд бүртгэгдсэн 207 гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэргийн 130 (62.8%) нь Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн нь өмнөх оноос 25 (23.8%)-аар буурсан байна.

Зураг 2.2.6 Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэрэг, *2016-2019 он*

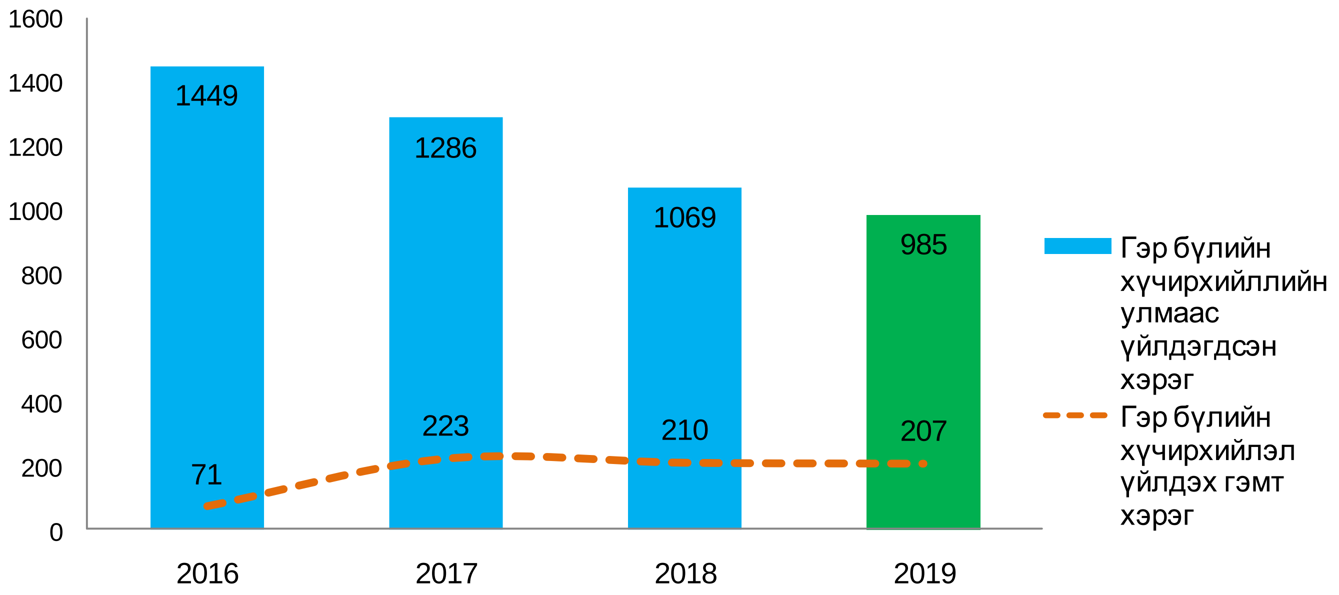

Хүснэгт 2.2.3 Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэрэг,
үйлдэгдсэн гараг, цагаар, 2018-2019 он

Он	Улсын дүн	Үйлдэгдсэн гэр бүлийн хүчирхийллийн хэрэг, гарагаар							Цагаар			
		Даваа	Мягмар	Лхагва	Пүрэв	Баасан	Бямба	Ням	06-14	14-19	19-22	22-06
2019	207	28	36	20	35	32	19	37	33	45	62	67
2018	210	37	26	29	35	26	27	30	30	48	64	68
					дүнд харьцуулсан хувь							
2019	100.0	13.5	17.4	9.7	16.9	15.5	9.2	17.9	15.9	21.7	30.0	32.4
2018	100.0	17.6	12.4	13.8	16.7	12.4	12.9	14.3	14.3	22.9	30.5	32.4

2019 онд Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 11.7 дугаар зүйл (Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэрэг)–ээр зүйлчлэгдсэн 207 хэргийн 28 (13.5%) нь даваа гарагт, 36 (17.4%) нь мягмар гарагт, 20 (9.7%) нь лхагва гарагт, 35 (16.9%) нь пүрэв гарагт, 32 (15.5%) нь баасан гарагт, 19 (9.2%) нь бямба гарагт, 37 (17.9%) нь ням гарагт үйлдэгджээ. Даваа гарагт үйлдэгдсэн гэр бүлийн хүчирхийллийн гэмт хэрэг өмнөх оноос 4.1 пункт, лхагва гариг 4.1 пункт, бямба гараг 3.7 пунктээр буурч, харин мягмар гарагт үйлдэгдсэн гэр бүлийн хүчирхийллийн гэмт хэрэг 5.0 пунктээр, баасан гараг 3.1 пунктээр, ням гараг 3.6 пунктээр тус тус өсөөн байна. Бүртгэгдсэн гэр бүлийн хүчирхийллийн 207 хэргийн 67 (32.4%) нь 22-06 цагт, 62 (30.0%) нь 19-22 цагт, 45 (21.7%) нь 14-19 цагт, 33 (15.9%) нь 06-14 цагт үйлдэгдсэн байна. Гэр бүлийн хүчирхийллийн гэмт хэргийн 62.3 хувийг 19 цагаас өглөөний 6 цагийн хооронд үйлдсэн байна (Хүснэгт 2.2.3).

Зураг 2.2.7 Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэрэг, үйлдэгдсэн цагаар, *2018-2019 он*

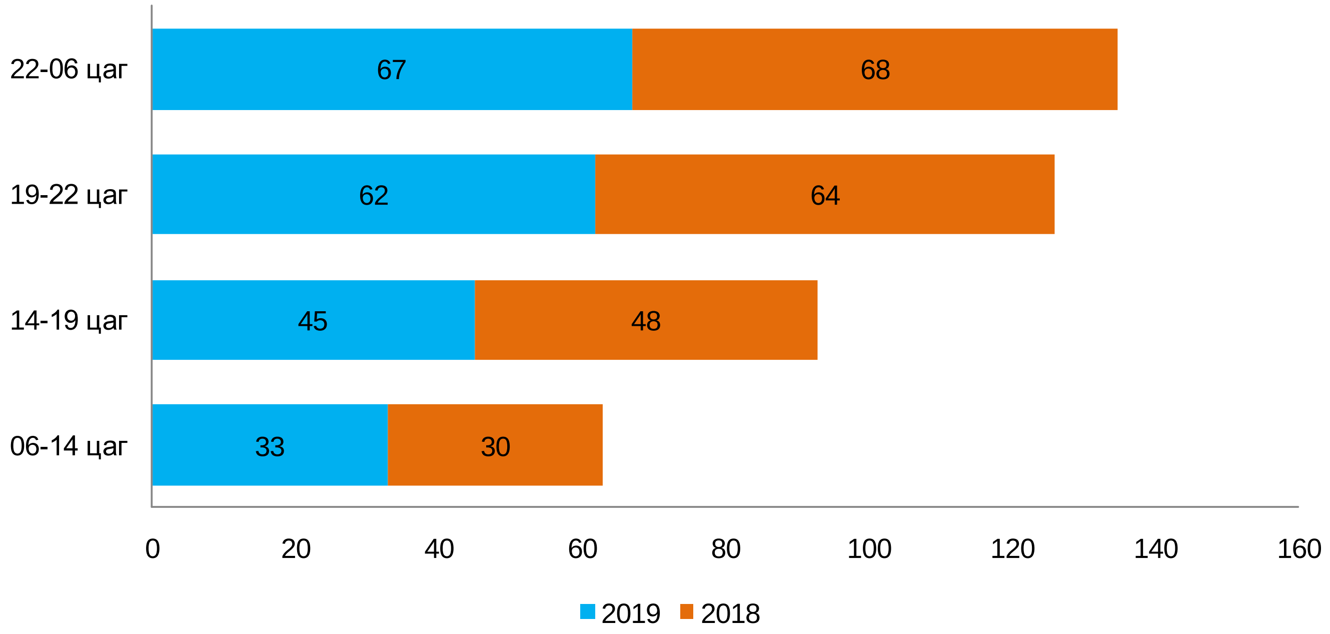

Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх 207 гэмт хэргийн 186 (89.9%) нь гэр, орон сууцанд, 10 (4.8%) нь гудамж, талбайд, 6 (2.9%) нь олон нийтийн газар, 1 (0.5%) нь төрийн байгууллагад, 1 (0.5%) нь төрийн бус байгууллагад, 3 (1.4%) нь бусад газар үйлдэгдсэн өмнөх оноос гэр, орон сууцанд үйлдэгдсэн гэр бүлийн хүчирхийллийн гэмт хэрэг 3.0 пунктээр, бусад газарт 1.0 пунктээр буурч, харин гудамж, талбайд үйлдэгдсэн гэр бүлийн хүчирхийллийн гэмт хэрэг 2.9 пунктээр, олон нийтийн газарт 1.0 пунктээр өссөн байна. 2019 онд үйлдэгдсэн 207 хэргийн 112 (54.1%) хэргийг согтуугаар үйлджээ (Хүснэгт 2.2.4).

Хүснэгт 2.2.4 Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэрэг, *үйлдэгдсэн газраар, 2018-2019 он*

Он	Улсын дүн	Гэр, орон сууц	Гудамж, талбай	Олон нийтийн газар	Төрийн байгууллага	Төрийн бус байгууллага	Бусад газар
2019	207	186	10	6	1	1	3
2018	210	195	4	4	1	1	5
			дүнд эзлэх хувь				
2019	100.0	89.9	4.8	2.9	0.5	0.5	1.4
2018	100.0	92.9	1.9	1.9	0.5	0.5	2.4

Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг

Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн тоо 2019 онд 18341 бүртгэгдэж, өмнөх оноос 4127 (18.4%)-гоор буурахад энэ төрлийн гэмт хэргийн 48.9 хувийг эзэлж буй хулгайлах хэрэг 4456 (33.2%)-гаар, залилах гэмт хэрэг 684 (12.7%)-өөр, дээрэмдэх гэмт хэрэг 629 (42.0%)-өөр буурсан нь голлон нөлөөлжээ (Хүснэгт 2.2.5).

Хүснэгт 2.2.5 Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг, *2009-2019 он*

Үзүүлэлт	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	8 853	7 944	7 232	9 023	11 118	12 551	13 445	13 336	18 176	22 468	18 341
Хулгайлах	6 376	5 777	5 276	6 266	7 884	8 424	9 169	9 065	12 222	13 424	8 968
Дээрэмдэх	754	520	536	552	620	686	537	474	1 233	1 497	868
Залилах	801	764	688	1 098	1 231	1 843	2 067	2 165	2 996	5 372	4 688
Хөрөнгө завших	348	337	202	269	326	297	333	322	369	562	601
Мал хулгайлах	1 294	1 070	1 169	1 376	1 435	1 434	1 180	805	901	1 096	1 809

Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн бүрэлдэхүүнд ордог хулгайлах гэмт хэрэг 2019 онд өмнөх оноос 10.9 пункт, дээрэмдэх хэрэг 1.9 пунктээр буурч, харин мал хулгайлах гэмт хэрэг 5.0 пунктээр залилах гэмт хэрэг 1.7 пунктээр, хөрөнгө завших хэрэг 0.8 пунктээр өссөн байна (Хүснэгт 2.2.5).

Зураг 2.2.8 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг ба Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг, *2009-2019 он*

Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг 2009 онд нийт бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 43.5%, 2013 онд 43.8%, 2015 онд 48.4%, 2017 онд 56.3%, 2018 онд 62.0%-ийг эзэлж байсан бол 2019 онд 58.2%-ийг эзэлж, өмнөх оноос 3.8 пунктээр буурсан байна (Зураг 2.2.8).

Зураг 2.2.9 Хулгайлах гэмт хэрэг, *2009-2019 он*

Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн бүрэлдэхүүнд зонхилдог хулгайлах гэмт хэрэг 2009 онд өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн 72.0 %-ийг, 2013 онд 70.9%-ийг, 2015 онд 68.2%-ийг, 2017 онд 64.8%-ийг 2018 онд 59.7%-ийг эзэлж байсан бол 2019 онд 49.9 %-ийг эзэлж, өмнөх оноос 9.8 пунктээр буурсан байна (Зурагт 2.2.9).

Хулгайлах гэмт хэрэг улсын хэмжээгээр өмнөх оноос 3360 (27.3%)-аар буурахад Улаанбаатар хот 3002 (31.5%), Хөвсгөл 113 (37.5%), Орхон 71 (23.9%), Дундговь 48 (45.75), Баянхонгор 41 (19.9%), Төв 41 (20.6%)-ээр буурсан голлон нөлөөлжээ. Харин Сүхбаатар 43 (70.5%), Өмнөговь 28 (44.4%), Ховд 26 (28.3%)-аар тус тус өсжээ(Зураг 2.2.10).

Зураг 2.2.10 Хулгайлах гэмт хэрэг, *аймгаар, 2019 он*

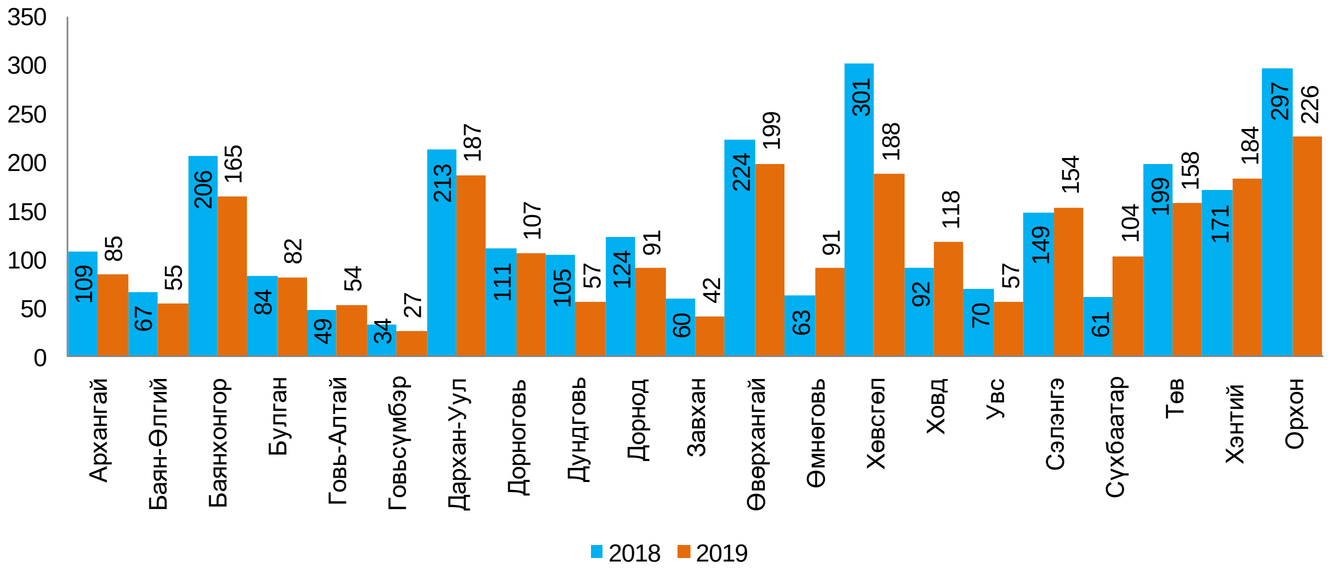

Тайлбар: Хулгайлах гэмт хэргийн дүнд мал хулгайлах гэмт хэргийн тоо ороогүй болно.

Тухайн сард бүртгэгдсэн хулгайлах гэмт хэргийн тоо сар тутам 160-722-оор буурсан байна (Зураг 2.2.11).

Зураг 2.2.11 Хулгайлах гэмт хэрэг, *сараар, 2018-2019 он*

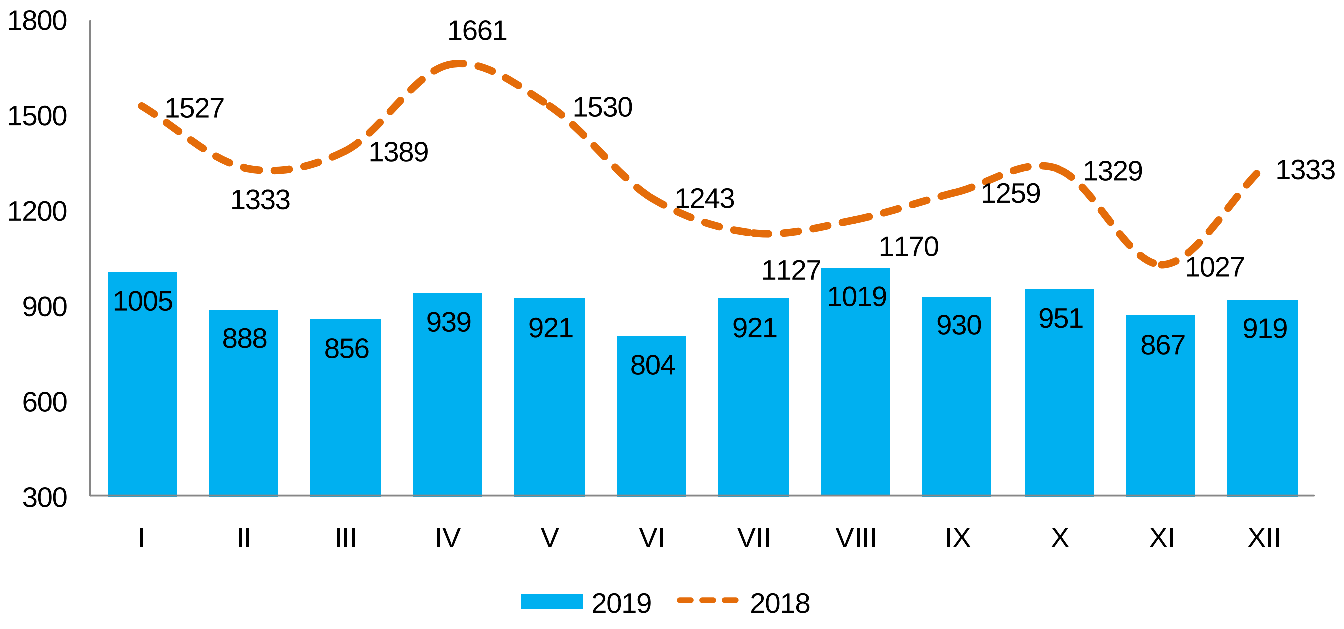

Тухайн сар тутамд бүртгэгдсэн хулгайлах гэмт хэргийн тоо 2018 оны 1-7 сарууддад өмнөх оны мөн үеэс өсөж, 8-12 сард буурсан байна. Харин 2019 оны бүх сарууддад өмнөх оны мөн үеэс буурсан байна (Зураг 2.2.11).

Зураг 2.2.12 Хулгайлах гэмт хэрэг, *2015-2019 оны сараар*

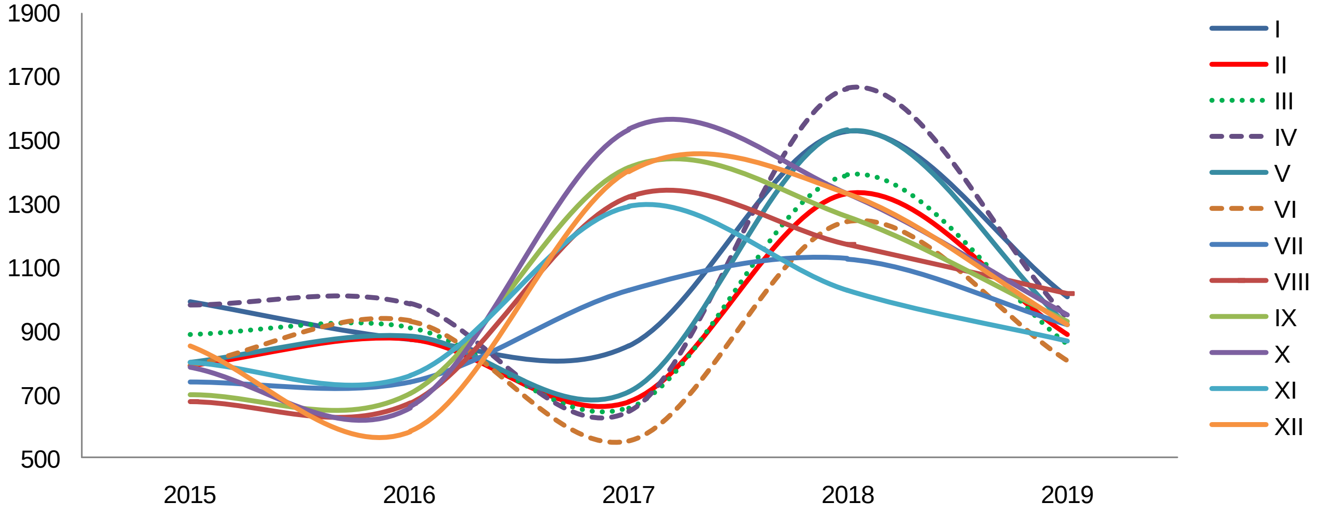

2019 онд улсын хэмжээгээр бүртгэгдсэн нийт хулгайлах гэмт хэргийн 6537 (72.9%) нь Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэний 1947 (29.8%) нь Баянзүрх, 1256 (19.2%) нь Сонгинохайрхан, 999 (15.3%) нь Сүхбаатар, 888 (13.6%) нь Чингэлтэй, 763 (11.7%) нь Баянгол дүүргүүдийнх байна.

***Зураг 2.2.13 Хулгайлах гэмт хэрэг,** дүүргээр, 2018-2019 он*

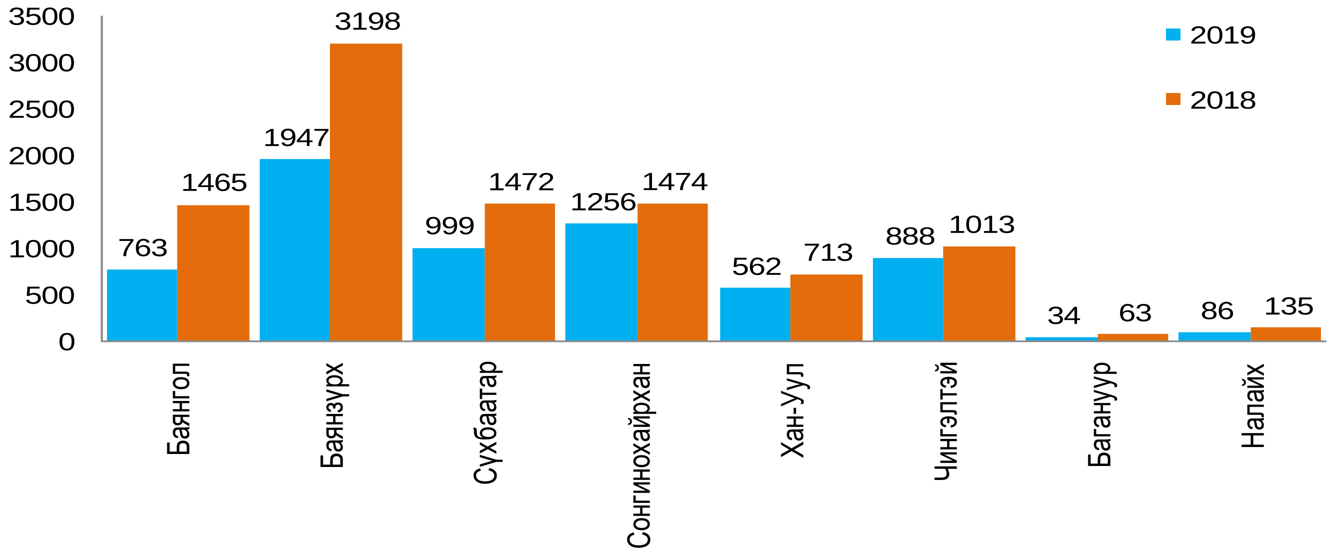

2019 онд мал хулгайлах 1809 хэрэг бүртгэгдэж, өмнөх оноос 713 (65.1%)-аар өсөхөд Булган 80 (3.2 дахин), Хэнтий 167 (2.4 дахин), Сүхбаатар 81 (2.2 дахин), Дархан-Уул 21 (2.5 дахин), Баянхонгор 50 (2.0 дахин), Сэлэнгэ 29 (1.8 дахин), Архангай 71 (1.8 дахин)-ээр өссөн нь голлон нөлөөлжээ (Зураг 3.2.14).

***Зураг 2.2.14 Мал хулгайлах гэмт хэрэг,** 2009-2019 он*

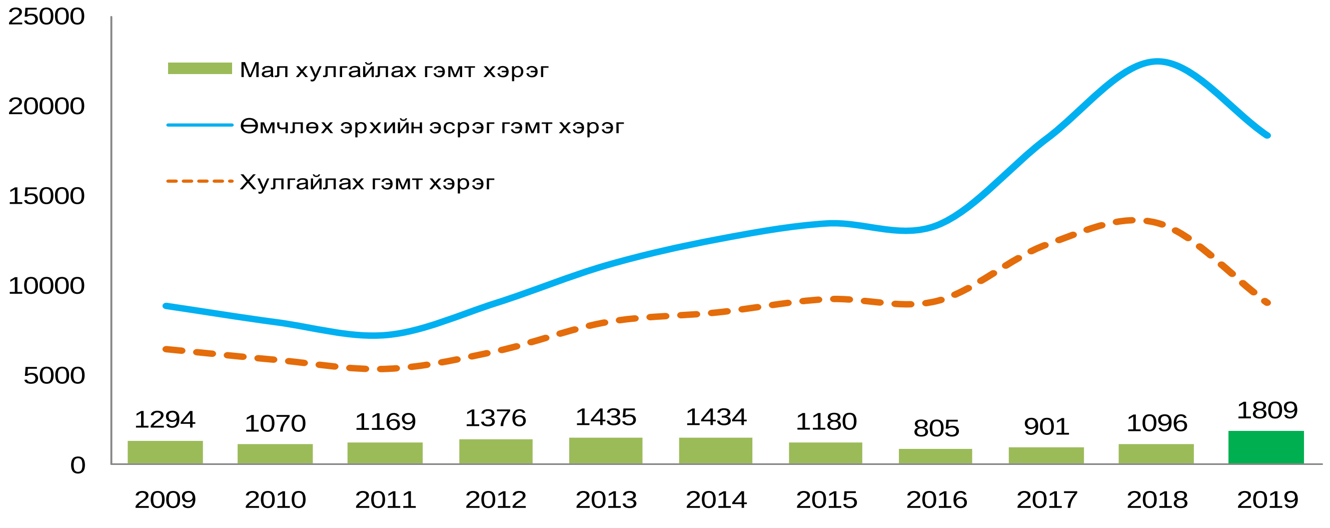

Тайлбар: Хулгайлах гэмт хэргийн дүнд мал хулгайлах гэмт хэргийн тоо ороогүй болно.

2019 онд мал хулгайлах гэмт хэрэг Хэнтий (287), Төв (199), Архангай (162), Сүхбаатар (149), Дорнод (133), Булган (117), Хөвсгөл (101), Баянхонгор (101) аймгуудад хамгийн их бүртгэгдсэн бол Орхон (8), Говьсүмбэр (12), Өмнөговь (13) аймгуудад хамгийн бага бүртгэгдсэн байна (Зураг 2.2.15).

Зураг 2.2.15 Мал хулгайлах гэмт хэрэг, *аймаг, нийслэлээр, 2018-2019 он*

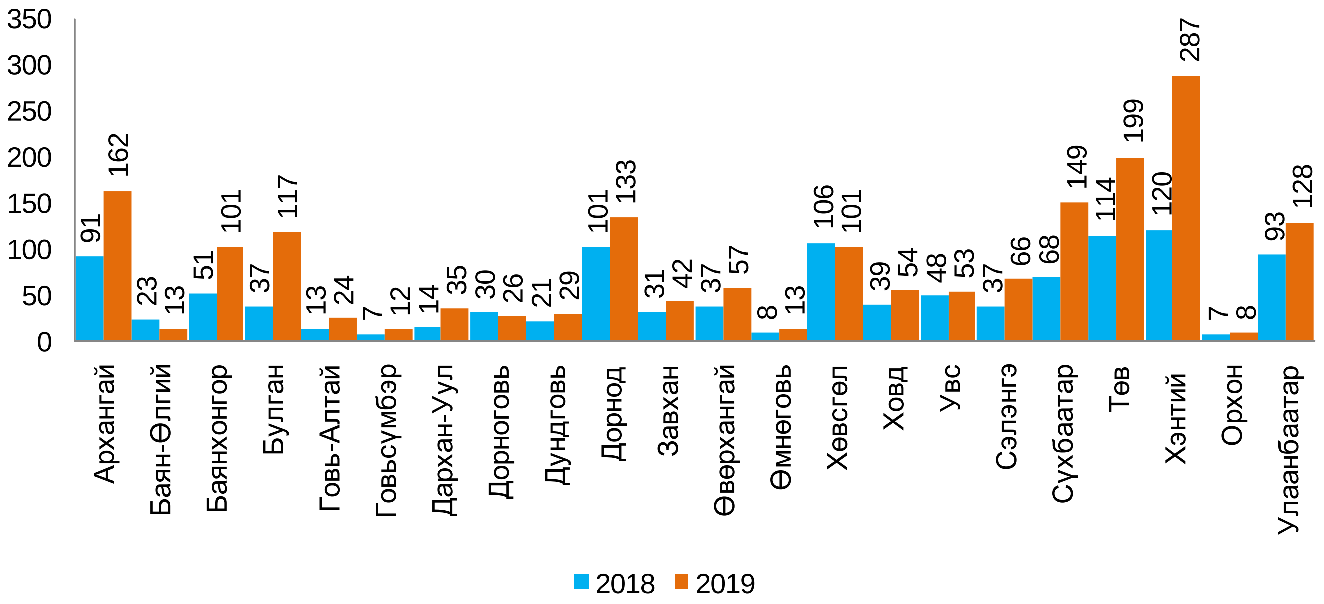

Хүснэгт 2.2.6 Мал хулгайлах гэмт хэрэг, *2018-2019 он*

Он	Улсын дүн	Мал хулгайлах гэмт хэрэг, гарагаар							Цагаар			
		Даваа	Мягмар	Лхагва	Пүрэв	Баасан	Бямба	Ням	06-14	14-19	19-22	22-06
2019	1 809	303	269	273	301	235	207	221	264	271	231	1 043
2018	1 096	171	169	159	156	152	156	133	141	191	141	623
						дүнд харьцуулсан хувь						
2019	100.0	16.7	14.9	15.1	16.6	13.0	11.4	12.2	14.6	15.0	12.8	57.7
2018	100.0	15.6	15.4	14.5	14.2	13.9	14.2	12.1	12.9	17.4	12.9	56.8

2019 онд 1809 мал хулгайлах гэмт хэрэг бүртгэгдсэний 303 (16.7%) нь Даваа гарагт, 269 (14.9%) нь Мягмар гарагт, 273 (15.1%) нь Лхагва гарагт, 301 (16.6%) нь Пүрэв гарагт, 235 (13.0%) нь Баасан гарагт, 207 (11.4%) нь Бямба гарагт, 221 (12.2%) нь Ням гарагт үйлдэгджээ (Хүснэгт 2.2.6).

2019 онд бүртгэгдсэн мал хулгайлах 1809 хэргийн 1043 (57.7%) хэргийг 22-06 цагийн хооронд, 264 (14.6%) хэргийг 06-14 цагийн хооронд, 271 (15.0%) хэргийг 14-19 цагийн хооронд, 231 (12.8%) хэргийг 19-22 цагийн хооронд үйлдсэн байна (Хүснэгт 2.2.6).

Авто тээврийн хэрэгсэл хулгайлах гэмт хэрэг 267 бүртгэгдсэн нь нийт бүртгэгдсэн хулгайлах хэргийн 3.0 хувийг эзэлж, өмнөх оноос 164 (38.1 %)-өөр буурсан байна (Зураг 2.2.16).

Зураг 2.2.16 Авто тээврийн хэрэгсэл хулгайлах гэмт хэрэг*, 2009-2019 он*

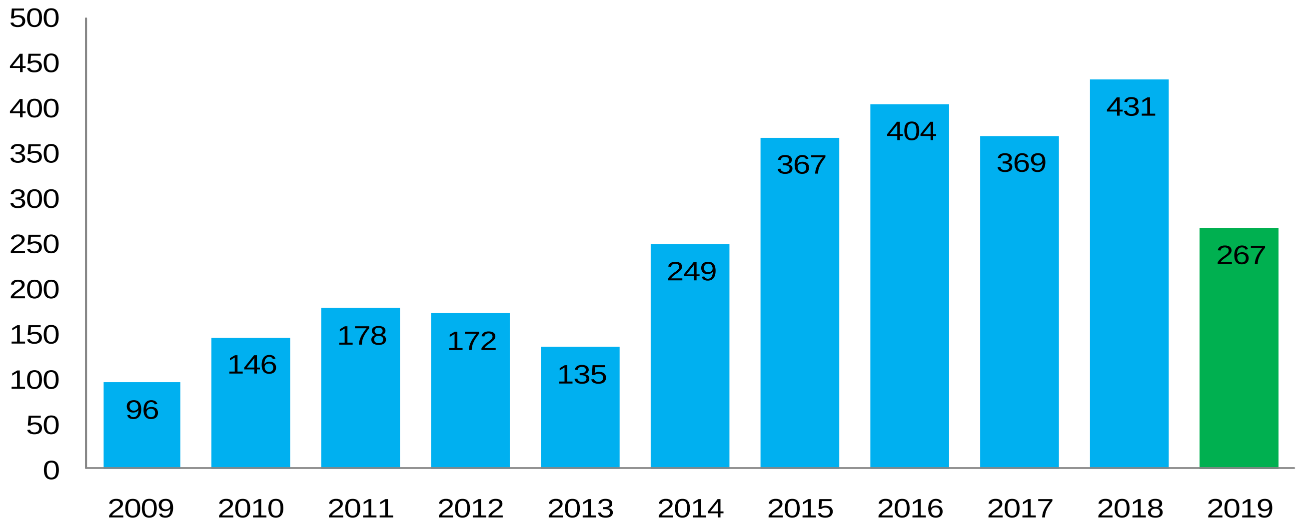

Авто тээврийн хэрэгслийн хулгайлах хэрэг 2019 онд 2009 оноос 2.8 дахин, 2014 оноос 7.2%, 2017 онооc16.8 %-иар өсөж байсан бол 2018 оноос 38.1%-аар буурсан байна. Залилах гэмт хэрэг 2019 онд 4688 бүртгэгдэж, өмнөх оноос 684 (12.7%)-ээр буурч, хөрөнгө завших хэрэг 601 бүртгэгдсэн нь өмнөх оноос 39 (6.9%)-өөр нэмэгджээ (Зураг 2.2.17).

Зураг 2.2.17 Залилах, хөрөнгө завших гэмт хэрэг, *2009-2019 он*

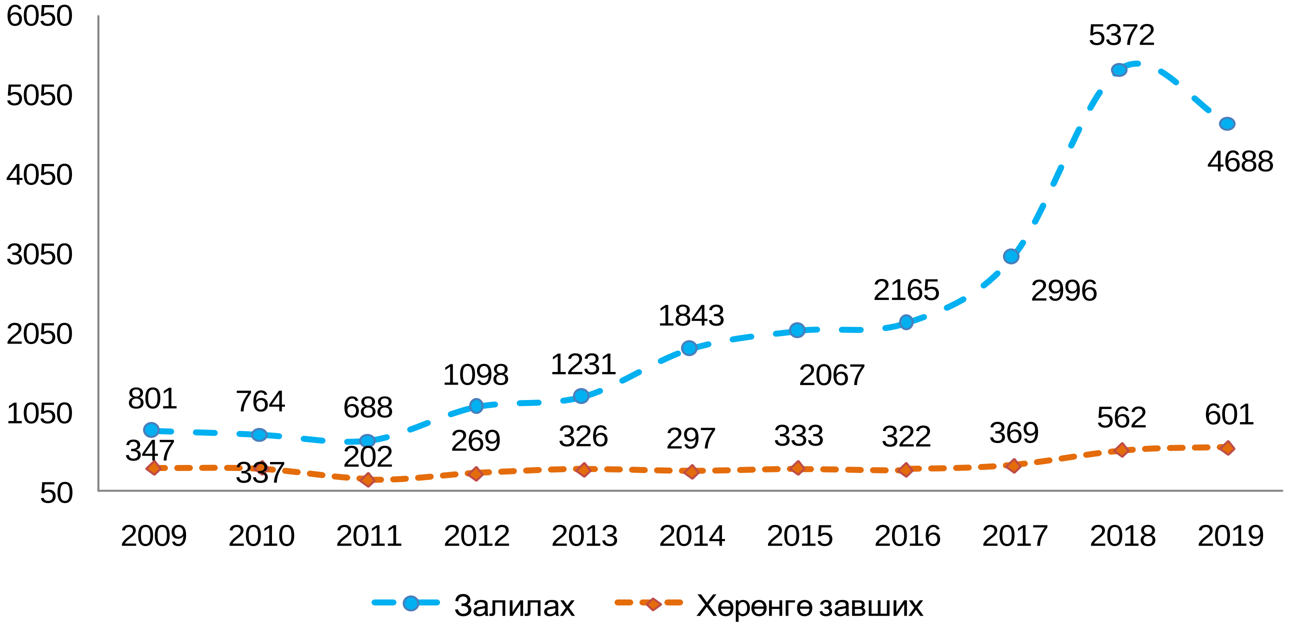

Дээрэмдэх гэмт хэрэг 2019 онд 868 бүртгэгдсэн нь өмнөх оноос 629 (42.0%)–өөр буурсан байна. Сүүлийн 25 жилийн хугацаанд дээрэмдэх хэрэг 2018 онд хамгийн их гарсан бол 1995 онд хамгийн бага бүртгэгдсэн байна (Зураг 2.2.18).

Зураг 2.2.18 Дээрэмдэх хэрэг, *1995-2019 он*

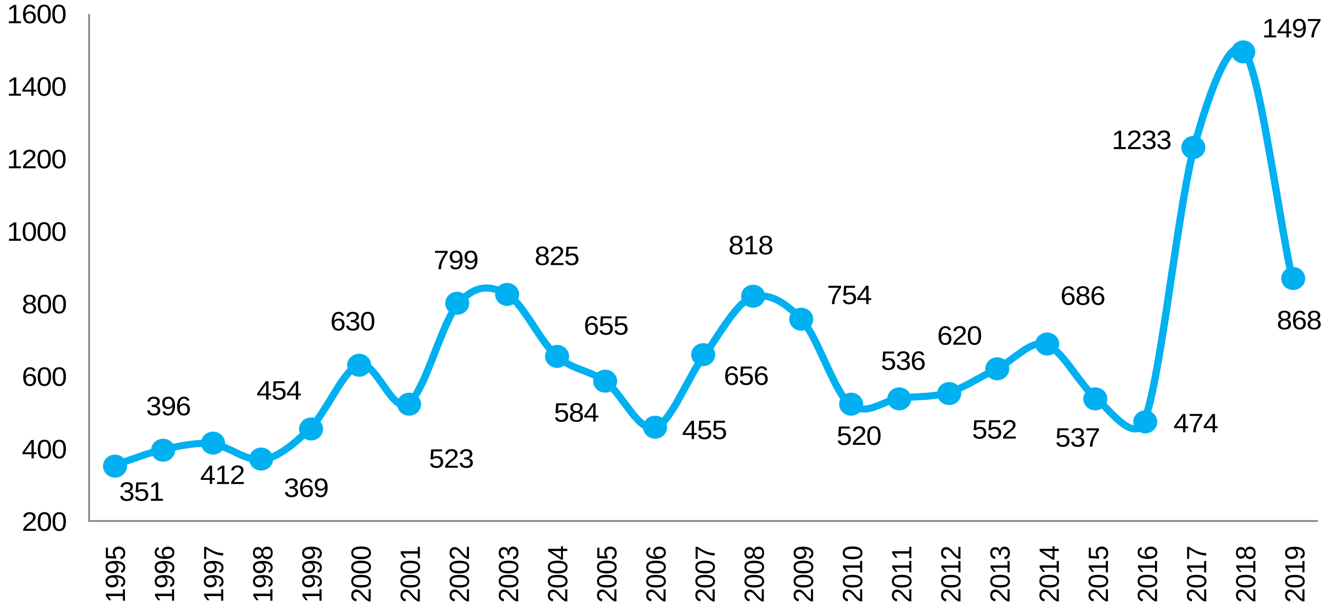

<u>Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг</u>

Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг 2019 онд 333 бүртгэгдсэн нь нийт бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 1.1 хувийг эзэлж байгаа бөгөөд өмнөх оноос 19 (6.1 %)-өөр өсжээ (Зураг 2.2.19).

Зураг 2.2.19 Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын гэмт хэрэг, *2009-2019 он*

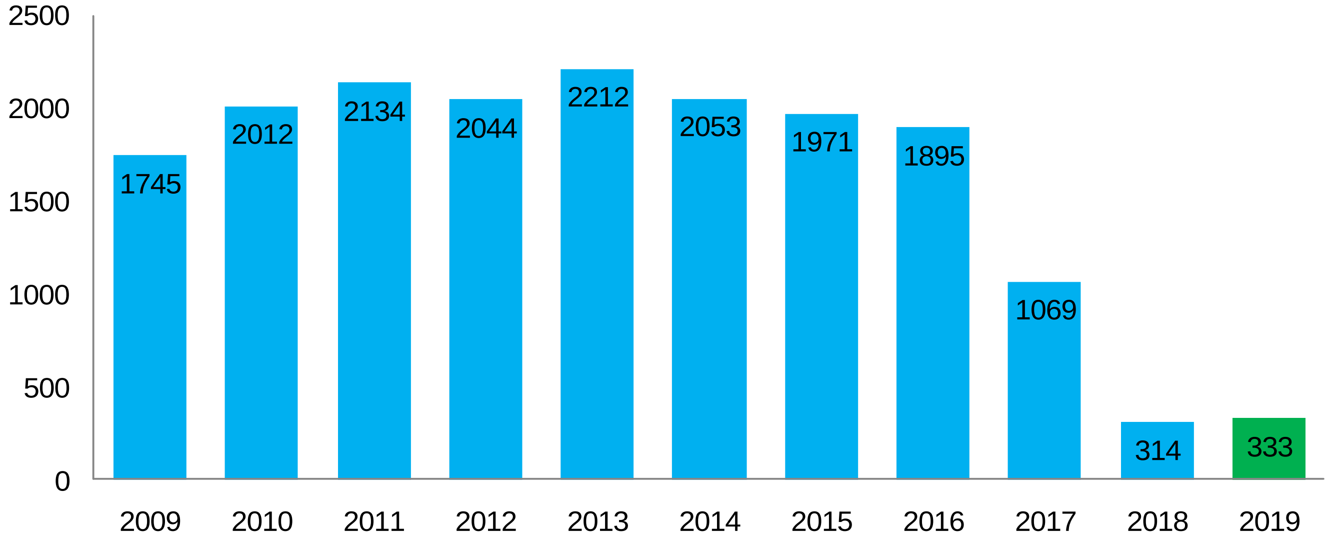

Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэргийн бүрэлдэхүүнд зонхилох байр суурийг эзэлдэг мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисыг хууль бусаар ашиглах гэмт хэрэг 2019 онд улсын хэмжээгээр 257-д хүрч, өмнөх оноос 58 (29.1%)–аар өссөн байна (Зураг 2.2.20).

Улсын хэмжээгээр 2019 онд бүртгэгдсэн мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисыг хууль бусаар ашиглах гэмт хэргийн 201 (78.2 %) нь Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн байна.

Зураг 2.2.20 Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисыг хууль бусаар ашиглах хэрэг, *2009-2019 он*

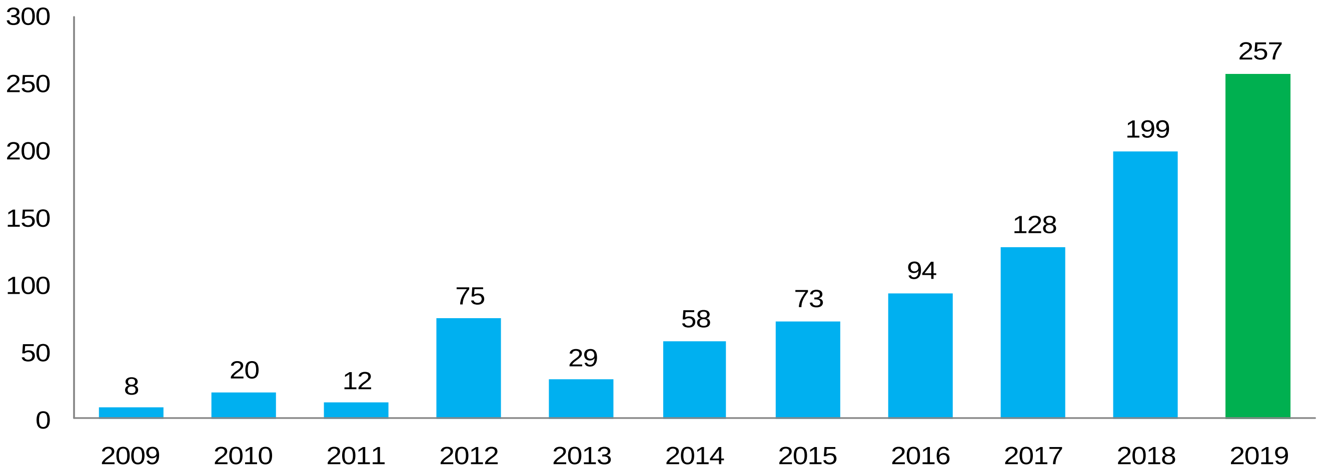

Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг

Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг 2019 онд 1276 болж, өмнөх оноос 45 (3.7%)-аар өссөн байна (Зураг 2.2.21).

Зураг 2.2.21 Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг, *1995-2019 он*

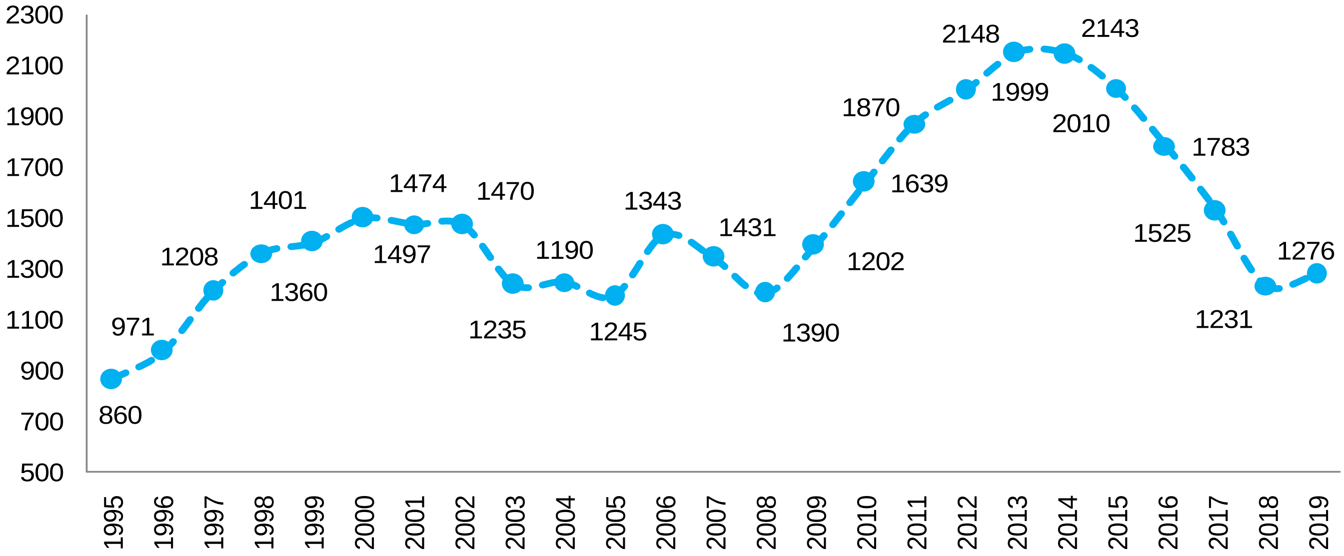

Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг 2019 онд нийт бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 4.0 хувийг эзэлж байгаа нь өмнөх оноос 0.6 пунктээр өссөн байна.

Зураг 2.2.22 Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг, *2009-2019 он*

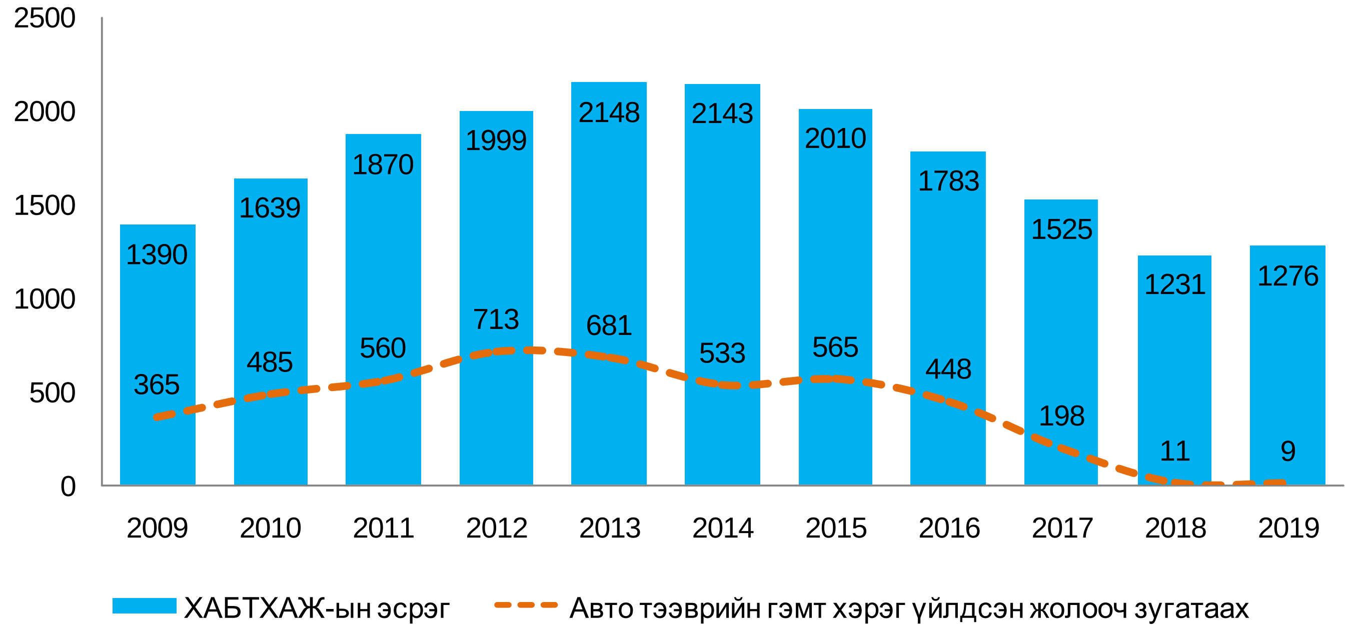

Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн 1263 (99.0%)-ыг авто тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журам зөрчих гэмт хэрэг (ХАБТХАЖ), 9 (0.7%)-ийг авто тээврийн гэмт хэрэг үйлдсэн жолооч зугтаах хэрэг эзэлж байна. Авто тээврийн гэмт хэрэг үйлдсэн жолооч зугтаах гэмт хэрэг өмнөх оноос 2 (18.2%)-оор буурсан байна. Авто тээврийн гэмт хэрэг үйлдсэн жолооч зугтаах гэмт хэрэг 2009-2013 онд тасралтгүй өссөн болович сүүлийн жилүүдэд эрс буурсан байна (Зураг 2.2.22).

Зураг 2.2.23 Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг, *аймаг, нийслэлээр, 2018-2019 он*

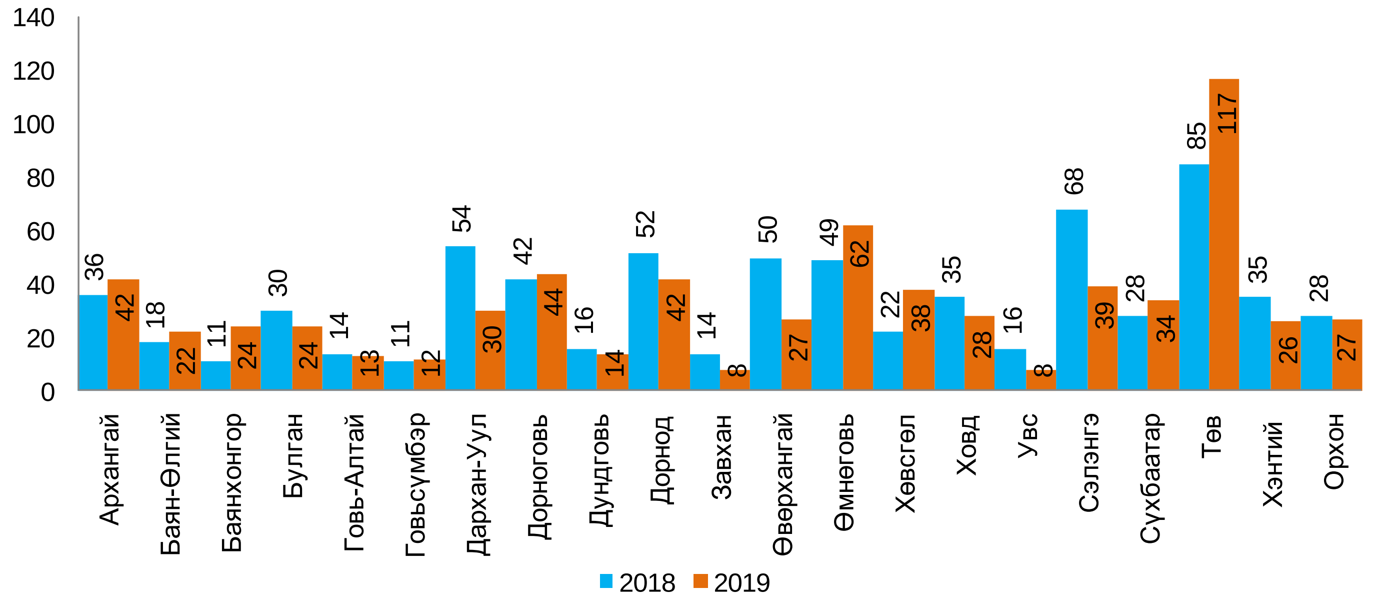

Улсын хэмжээгээр бүртгэгдсэн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг 1276 гэмт хэргийн 595 (46.6%) нь Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн нь өмнөх оноос 4.6 пунктээр өссөн байна. 2019 онд Төв (117), Өмнөговь (62), Дорнод (42), Дорноговь (44) аймгуудад хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг хамгийн олон бүртгэгдсэн бол Увс (8), Завхан (8), Говьсүмбэр (12), Говь-Алтай (13) аймгуудад хамгийн цөөн байна (Зураг 2.2.23).

Зураг 2.2.24 Бүртгэгдсэн зам тээврийн осол ба Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 27 дугаар бүлгээр зүйлчлэгдсэн хэрэг, *2009-2019 он*

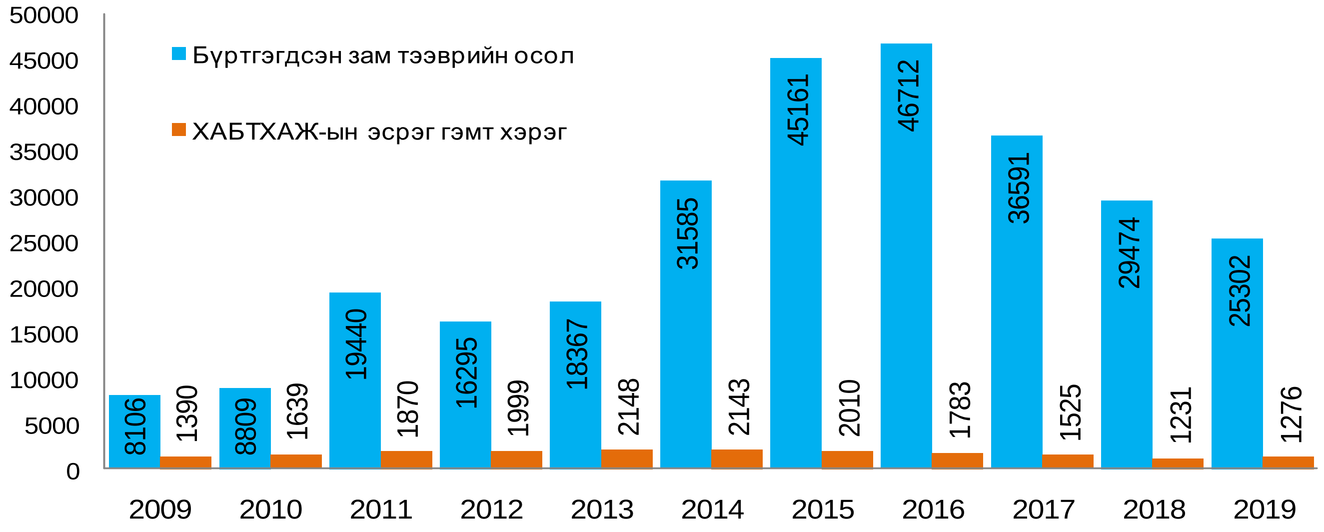

2019 онд 25302 зам тээврийн осол бүртгэгдэж, 1276 (5.0%) хэргийг Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 27 дугаар бүлгээр зүйлчлэн Эрүүгийн хэрэг үүсгэжээ (Зураг 2.2.24).

Зураг 2.2.25 Зам тээврийн ослын улмаас үүссэн эрүүгийн хэрэг ба зөрчлийн хэрэг, *хувиар, 2018-2019 он*

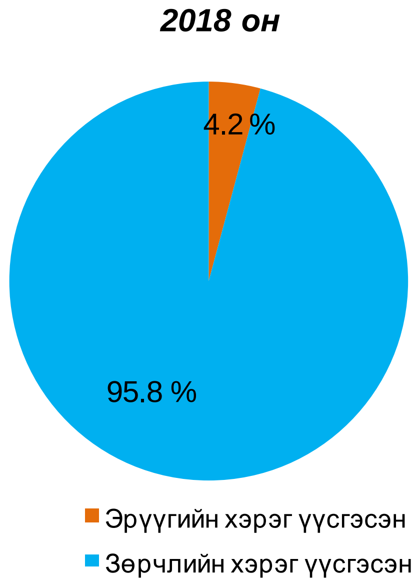

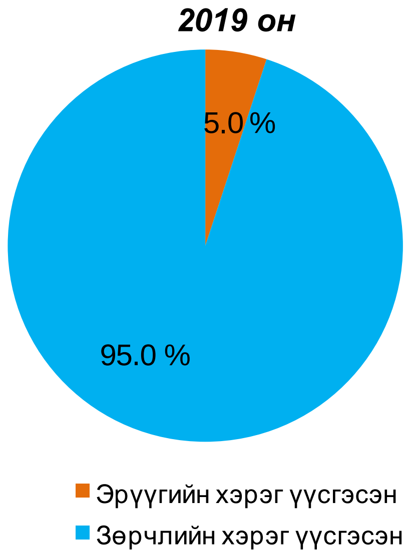

2019 онд зам тээврийн 25302 осол бүртгэгдсэний 1276 (5.0%)-д нь эрүүгийн хэрэг үүсгэж, 24026 (95.0%)-д нь зөрчлийн хэрэг үүсгэжээ. Эрүүгийн хэрэг үүсгэсэн хэрэг өмнөх оноос 0.8 пунктээр өсөж, зөрчлийн хэрэг 0.8 пунктээр буурсан байна (Зураг 2.2.25). 2019 онд зам тээврийн ослын улмаас 1402 хүн хохирсны 694 (49.5%) нь 18 хүртэлх насны хүүхэд, 627 (44.7%) нь эмэгтэйчүүд байна.

Хүснэгт 2.2.7 Зам тээврийн ослын улмаас нас барсан, гэмтсэн хүн*, 2009-2019 он*

Үзүүлэлт	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Гэмт хэргийн улмаас нас барсан хүн	1 358	1 191	922	901	949	1 078	847	880	1 129	934	930
Зам тээврийн ослын улмаас нас барсан хүн	317	320	362	369	423	501	429	399	392	325	319
Зам тээврийн ослын улмаас нас барсан хүүхэд	36	28	40	41	37	48	54	50	55	45	49
Гэмт хэргийн улмаас гэмтсэн хүн	8 593	7 486	8 100	8 436	9 797	11 281	11 287	11 257	10 513	9 283	8 727
Зам тээврийн ослын улмаас гэмтсэн хүн	920	933	1 093	1 077	1 282	1 460	1 382	1 247	1 135	998	1 083
Зам тээврийн ослын улмаас гэмтсэн хүүхэд	114	131	162	183	197	233	225	224	186	143	149

Гэмт хэргийн улмаас 2019 онд 930 хүн нас барсны 319 (34.3%) нь зам тээврийн ослын улмаас нас барсан нь өмнөх оноос 0.5 пунктээр буурсан байна. Гэмт хэргийн улмаас 2019 онд 8727 хүн гэмтсэний 1083 (12.4%) нь зам тээврийн ослын улмаас гэмтжээ (Хүснэгт 2.2.7).
Зам тээврийн ослын улмаас нас барсан 49 хүүхдийн 26 (53.1%) нь 0-7 насны хүүхэд, 19 (38.8%) нь 8-13 насны хүүхэд, 4 (8.2%) нь 14-17 насны хүүхэд байна. Зам тээврийн ослын улмаас нас барсан 49 хүүхдийн 11 (22.4%) нь Улаанбаатар хотынх байна.

Зураг 2.2.26 Гэмт хэргийн улмаас нас барсан хүүхэд ба зам тээврийн ослын улмаас нас барсан хүүхэд*, 2009-2019 он*

Гэмт хэргийн улмаас 2019 онд 111 хүүхэд нас барсны 49 (44.1%) нь зам тээврийн ослын улмаас нас баржээ (Зураг 2.2.26).

Эдийн засгийн гэмт хэрэг

Эдийн засгийн гэмт хэрэг 2019 онд 247 бүртгэгдсэн нь өмнөх оноос 5 (2.1%)-аар өсжээ. Эдийн засгийн гэмт хэрэг улсын хэмжээгээр өсөхөд Дорноговь аймагт бүртгэгдсэн эдийн засгийн гэмт хэрэг 9 (34.6%), Сүхбаатар аймагт 13 (14.0 дахин) –аар өссөн нь голлон нөлөөлжээ. Бүртгэгдсэн эдийн засгийн гэмт хэргийн 130 (52.6%) нь Улаанбаатар хотод бүртгэгджээ. Энэ нь өмнөх оноос 44 (25.3%)-өөр буурсан байна. Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн эдийн засгийн 130 гэмт хэргийн 32 (24.6%) нь мөнгө угаах гэмт хэрэг байна.

***Зураг 2.2.27 Эдийн засгийн гэмт хэрэг**, 2009-2019 он*

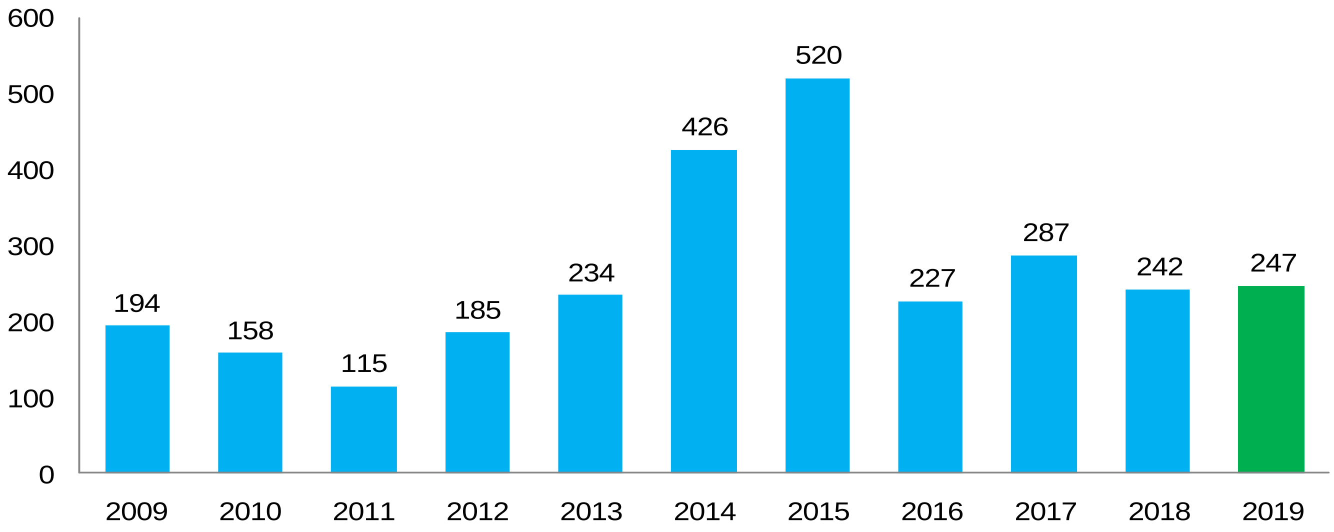

Улаанбаатар хотод эдийн засгийн гэмт хэрэг өмнөх оноос буурахад Сүхбаатар дүүрэгт 58.5%, Сонгинохайрхан дүүрэгт 39.5 %, Хан-Уул дүүрэгт 17.2%-аар буурсан нь голлон нөлөөлсөн байна.

***Зураг 2.2.28 Мөнгө угаах гэмт хэрэг,** нийслэл, дүүргээр, 2018-2019 он*

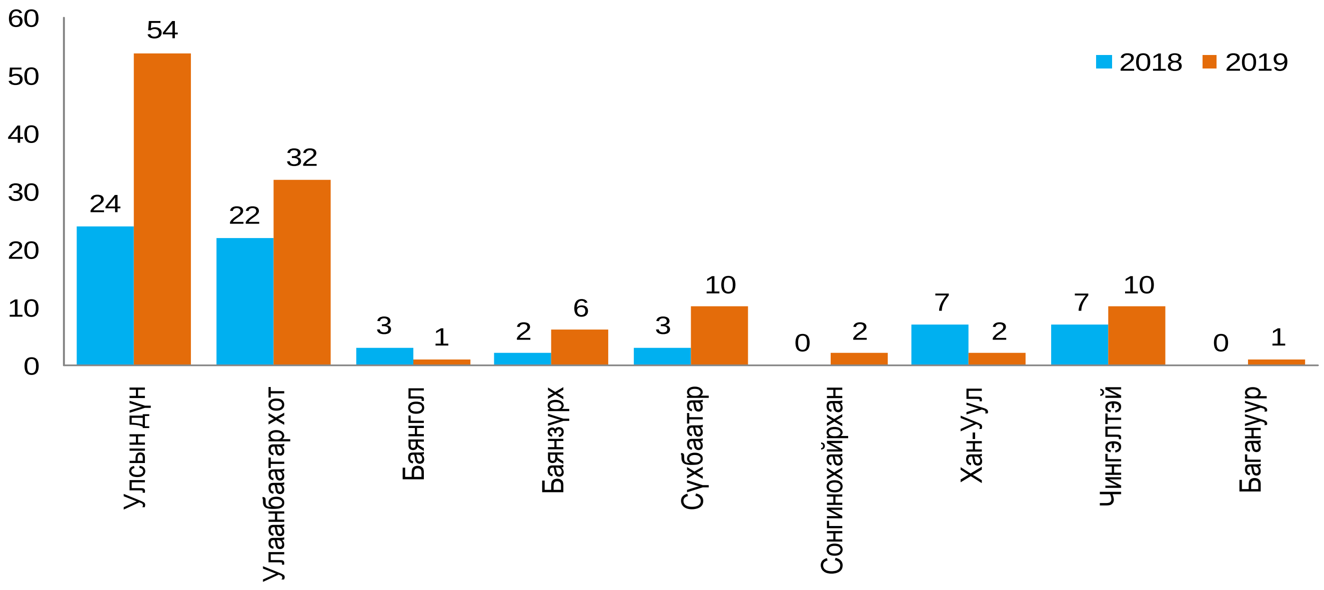

Улсын хэмжээнд 2019 онд бүртгэгдсэн эдийн засгийн 247 хэргийн 54 (21.9%) нь мөнгө угаах гэмт хэрэг байгаа нь өмнөх оноос 30 (2.3 дахин)-аар өссөн байна. Мөнгө угаах гэмт хэрэг өмнөх оноос өсөхөд Улаанбаатар хот, Сэлэнгэ, Төв аймгуудад өссөн нь голлон нөлөөлжээ (Зураг 2.2.28).

Авлигын гэмт хэрэг

Авлигын гэмт хэрэг 2019 онд 523 бүртгэгдсэн нь өмнөх оноос 161 (44.5%)-ээр өссөн байна. Сүүлийн 24 жилийн хугацаанд авлигын гэмт хэрэг 2006 онд хамгийн цөөн (92), 2019 онд хамгийн олон (523) бүртгэгджээ.

***Зураг 2.2.29 Авлигын гэмт хэрэг**, 1995-2019 он*

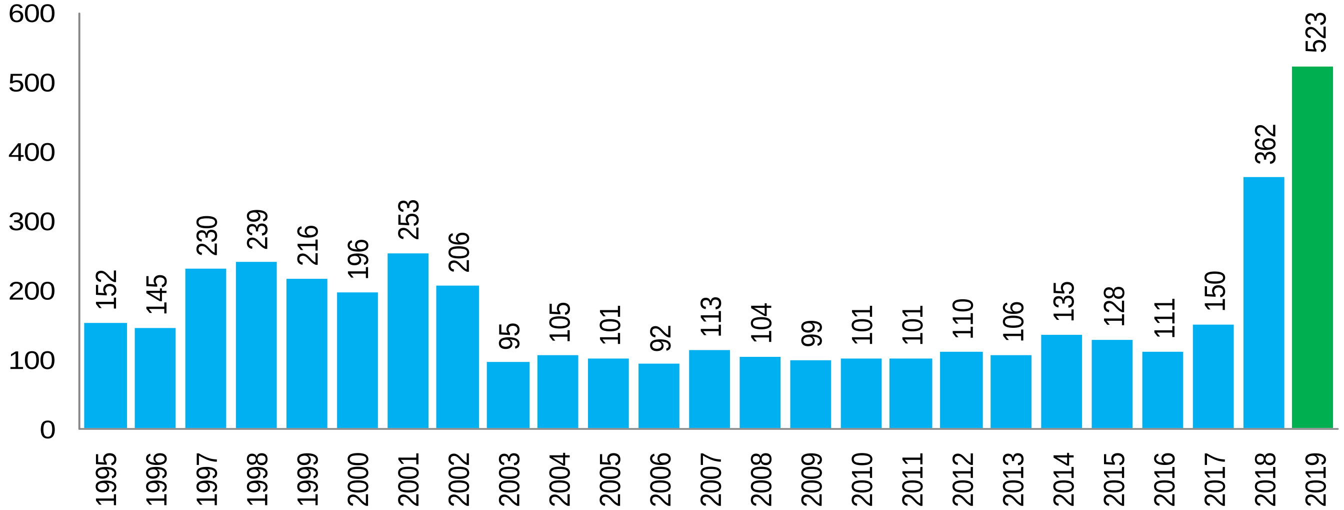

Улсын хэмжээгээр 2019 онд эрх мэдэл, албан тушаалын байдлаа урвуулан ашиглах гэмт хэрэг 390 бүртгэгдсэн нь нийт бүртгэгдсэн авлигын гэмт хэргийн 74.6%-ийг эзэлж байна. Энэ нь өмнөх оноос 121 (45.0%)-ээр өссөн байна (Зураг 2.2.30).

***Зураг 2.2.30 Эрх мэдэл, албан тушаалын байдлаа урвуулан ашиглах гэмт хэрэг,** нийслэл, дүүргээр, 2018-2019 он*

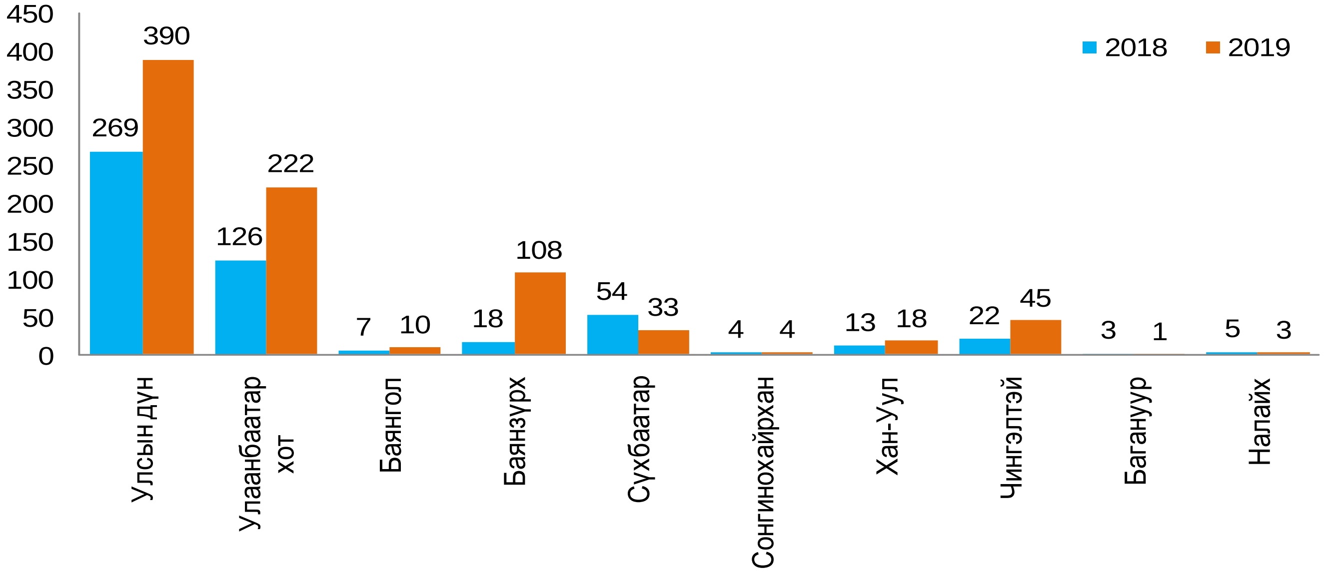

Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн 299 авлигын хэргийн 222 (74.2%) нь эрх мэдэл, албан тушаалын байдлаа урвуулан ашиглах гэмт хэрэг байна. Улсын хэмжээнд эрх мэдэл, албан тушаалын байдлаа урвуулан ашиглах гэмт хэрэг өмнөх оноос 121-ээр өсөхөд Улаанбаатар хотод 96-аар өссөн нь голлон нөлөөлжээ. Улаанбаатар хотод эрх мэдэл, албан тушаалын байдлаа урвуулан ашиглах гэмт хэрэг өмнөх оноос 96-аар өсөхөд Баянзүрх дүүрэгт 90-ээр өссөн нь голлон нөлөөлжээ (Зураг 2.2.30).

Хээл хахууль авах гэмт хэрэг 85 бүртгэгдсэн нь 2019 онд бүртгэгдсэн нийт авлигын гэмт хэргийн 16.3 %-ийг, харин хээл хахууль өгөх хэрэг 16 бүртгэгдсэн нь 3.1%-ийг эзэлж байна. Хээл хахууль авах гэмт хэрэг өмнөх оноос 27 (46.6%), харин хээл хахууль өгөх хэрэг 7 (77.8%)-гоор тус тус өссөн байна (Зураг 2.2.31).

Зураг 2.2.31 Хээл хахуулын гэмт хэрэг, *2009-2019 он*

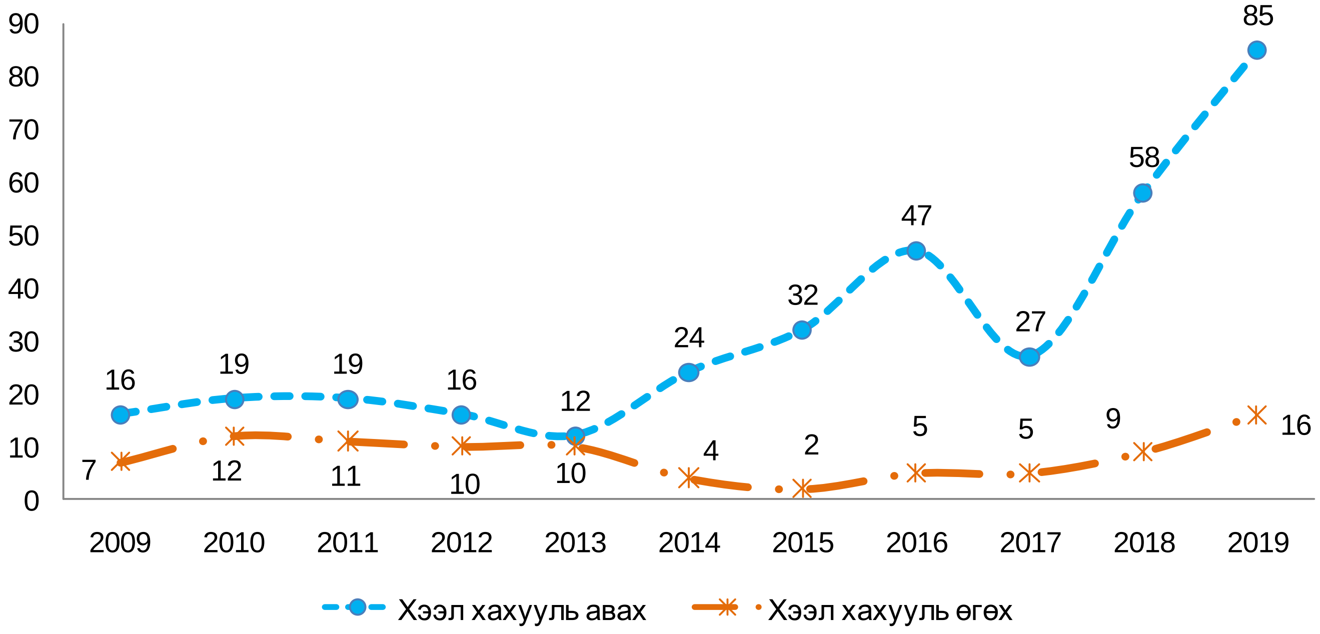

Хээл хахууль авах 85 хэргийн 46 (54.1%) нь Улаанбаатар хотод бүртгэгджээ. Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн хахууль авах 46 хэргийн 5 (10.9%) нь Баянгол, 8 (17.4%) нь Баянзүрх, 10 (21.7%) нь Сүхбаатар, 7 (15.2%) нь Хан-Уул, 11 (23.9%) нь Чингэлтэй дүүргийнх байна. Хээл хахууль өгөх 16 гэмт хэргийн 13 (81.3%) нь Улаанбаатар хотод бүртгэгджээ. Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн хээл хахууль өгөх 13 хэргийн 4 (30.8%) нь Сүхбаатар дүүрэгт, 4 (30.8%) нь Хан-Уул дүүргийнх байна.

Хүний халдашгүй чөлөөтэй байх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг

2019 онд нийт бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 115 буюу 0.4 хувийг Хүний халдашгүй чөлөөтэй байх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг эзэлж байгаа бөгөөд өмнөх оны түвшинд байна.

Зураг 2.2.32 Хүний халдашгүй чөлөөтэй байх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг, *2009-2019 он*

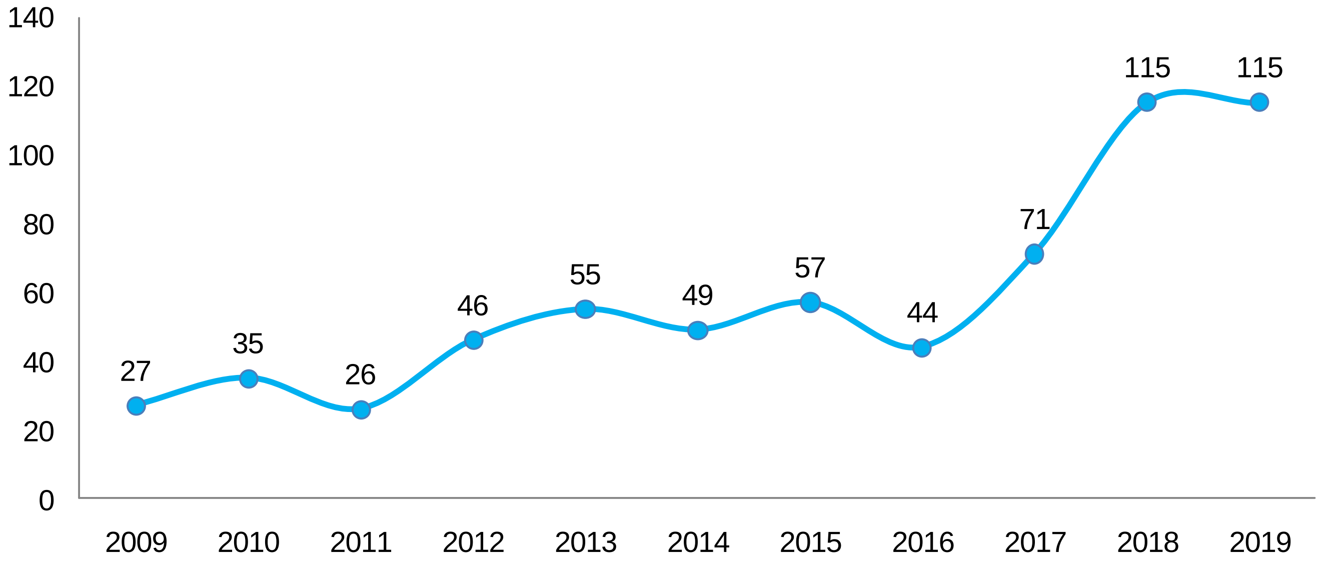

Хүснэгт 2.2.8 Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогч, *насны бүлгээр, 2009-2019 он*

Он	Улсын дүн	8-13	14-17	18-24	25-29	30-34	35-39	40, түүнээс дээш
2009	14	-	-	-	13	-	1	-
2010	3	-	-	2	1	-	-	-
2011	4	-	-	4	-	-	-	-
2012	2	-	-	2	-	-	-	-
2013	13	2	3	2	6	-	-	-
2014	15	-	2	9	4	-	-	-
2015	10	-	5	-	4	1	-	-
2016	5	-	1	4	-	-	-	-
2017	9	-	1	4	2	2	-	-
2018	10	-	4	6	-	-	-	-
2019	9	-	5	3	-	-	-	1

Улсын хэмжээгээр 2019 онд хүн худалдаалах гэмт хэрэг 14 бүртгэгдсэн нь хүний халдашгүй чөлөөтэй байх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн 12.2%-ийг эзэлж байна. Хүн худалдаалах 14 гэмт хэргийн 12 (85.7%) нь Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн байна. 2019 онд хүн худалдаалах гэмт хэргийн

хохирогч 9 хүний 5 (55.6%) нь 14-17 насных, 3 (33.3%) нь 18-24 насных, 1 (11.1%) нь 40, түүнээс дээш насны хүн байна. Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчийг насны ангиллаар авч үзвэл жил тутам ихэвчлэн 14-24 насныхан хохирсоор байна (Хүснэгт 2.2.8).

Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг

Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг 2019 онд 610 болж, өмнөх оноос 11 (1.8%)-аар буурсан байна. Энэ төрлийн хэргийн 78.8 хувийг ээлж байгаа хүчиндэх хэрэг 2019 онд 481 бүртгэгдэж, өмнөх оноос 38 (7.3%)-аар буурсан байна (Зураг 2.2.34).

Зураг 2.2.33 Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг ба, *хүчиндэх гэмт хэрэг, 2009-2019 он*

Зураг 2.2.34 Хүчиндэх гэмт хэрэг*, 1995-2019 он*

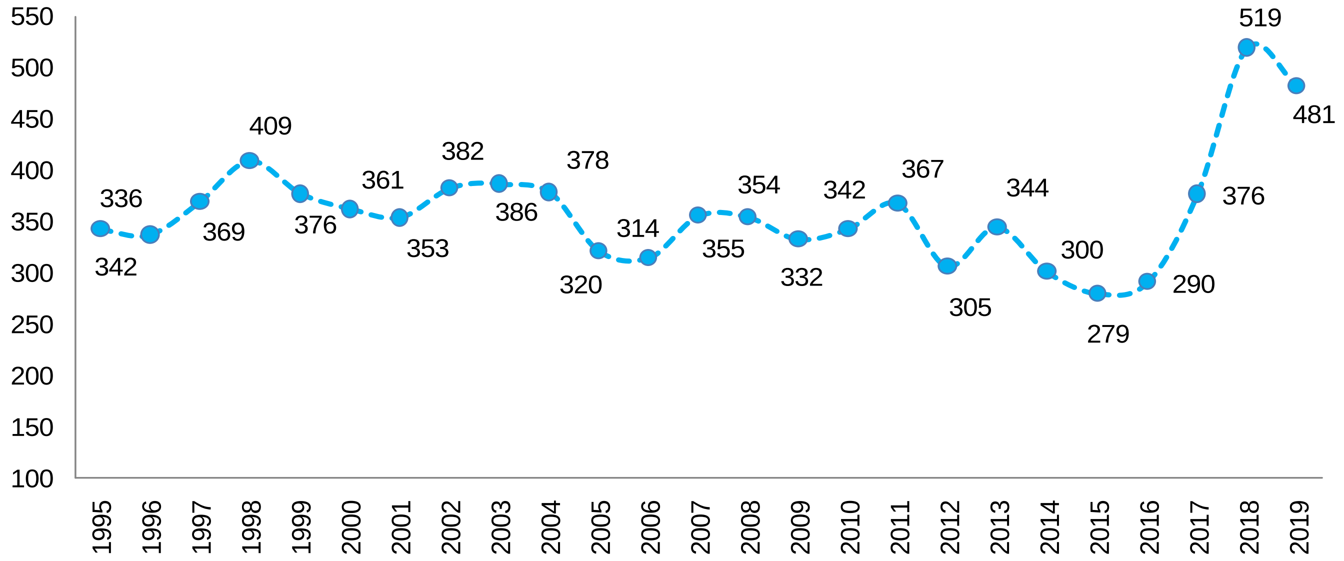

Хүчиндэх гэмт хэрэг 1995 онд улсын хэмжээгээр бүртгэгдсэн нийт гэмт хэргийн 1.8%, 2000 онд 1.5%, 2005 онд 1.8 %, 2010 онд 1.7%, 2015 онд 1.0%, 2018 онд 1.4%-ийг эзэлж байсан бол 2019 онд 1.5%-ийг эзэлж өмнөх оноос 0.1 пунктээр өссөн байна. Бүртгэгдсэн 481 хүчиндэх гэмт хэргийн 214 (44.5%) нь Улаанбаатар хотод бүртгэгджээ.

Хүснэгт 2.2.9 Хүчиндэх гэмт хэргийн хохирогч, *насны бүлэг, хүйсээр, 2018-2019 он*

Он	Улсын дүн	эмэгтэй	18 хүртэлх	18-24	25-29	30-34	40-44	50-59	60-64	70, түүнээс дээш
2019	492	483	253	84	50	57	31	10	4	3
2018	487	469	238	107	32	60	25	20	2	3

2019 онд хүчиндэх гэмт хэргийн улмаас 492 хүн хохирсон өмнөх оноос 5 (1.0%)-аар өсжээ. Хүчиндэх гэмт хэргийн улмаас хохирсон 492 хүний 253 (51.4%) нь 18 хүртэлх насны хүүхэд, 483 (98.2%) нь эмэгтэйчүүд байна. Хүчиндэх гэмт хэргийн улмаас хохирсон 492 хүний 253 (51.4%) нь 18 хүртэлх насных, 84 (17.1%) нь 18-24 насных, 50 (10.2%) нь 25-29 насных, 57 (11.6%) нь 30-34 насных, 31(6.3%) нь 40-49 насных, 17 (3.5%) нь 50, түүнээс дээш насныхан байна (Хүснэгт 2.2.9).

Зураг 2.2.35 Хүчиндэх гэмт хэргийн хохирогч хүүхэд, *дүнд эзлэх хувиар, 2017-2018 он*

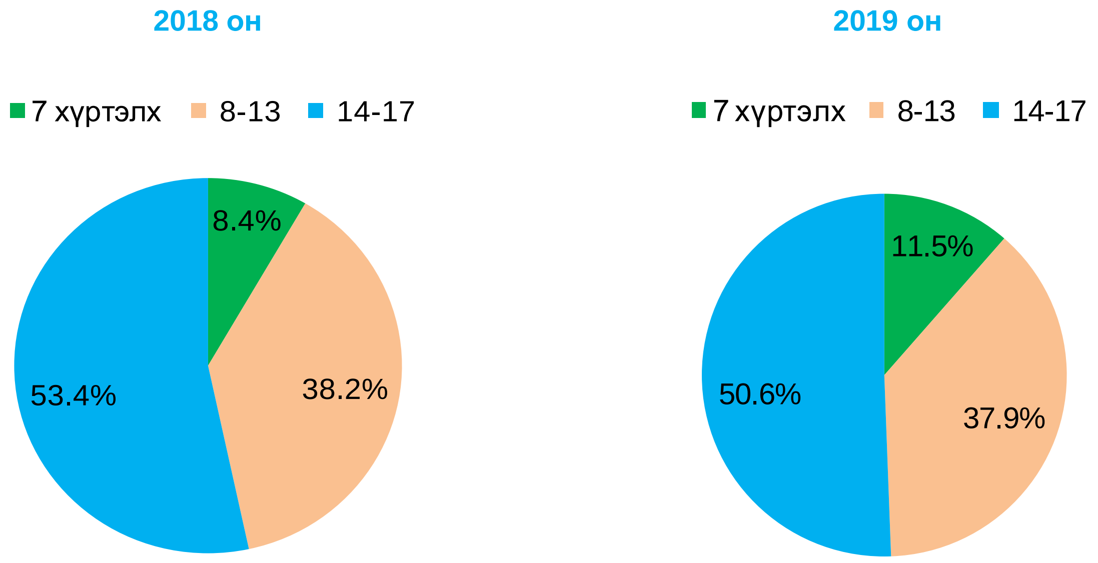

2019 онд нийт хүчиндэх гэмт хэргийн хохирогч хүүхдийн 50.6%-ийг 14-17 насны хохирогч эзэлж, өмнөх оноос 2.8 пунктээр, 8-13 насны хохирогч 37.9%-ийг эзэлж, 0.3 пунктээр буурч, харин 7 хүртэлх насны хохирогч 11.5%-ийг эзэлж, 3.1 пунктээр өссөн байна (Зураг 2.2.35).

Жил тутам хүчиндэх гэмт хэргийн улмаас хохирсон хохирогчийн 50 гаруй хувийг 18 хүртэлх насны хүүхэд эзэлж байгаа нь бага насны хүүхдийг хүчирхийллээс хамгаалах, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг эрчимжүүлэх шаардлагатай байгааг харуулсаар байна (Хүснэгт 2.2.10).

Хүснэгт 2.2.10 Хүчиндэх гэмт хэргийн хохирогч хүүхэд, насны бүлгээр, *2009-2019 он*

Үзүүлэлт	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Улсын дүн	**147**	**152**	**164**	**135**	**156**	**125**	**139**	**143**	**187**	**238**	**253**
7 хүртэлх	-	13	11	12	14	10	7	18	20	20	29
8-13	-	46	46	39	52	42	47	45	59	91	96
14-17	147	93	107	84	90	73	85	80	108	127	128

2.3 БҮРТГЭГДСЭН ГЭМТ ХЭРЭГ, үйлдсэн байдлаар

Хүснэгт 2.3.1 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, *үйлдэгдсэн байдлаар, 2009-2019 он*

Үзүүлэлт	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Согтуугаар үйлдсэн	4 255	4 610	4 312	5 063	6 406	6 686	5 907	5 520	4 012	3 289	4 371
Галт зэвсгээр үйлдсэн	49	27	39	41	42	39	38	33	44	39	36
Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдсэн	316	284	420	534	418	1 076	1 356	1 449	1 286	1 069	985
Бүлэглэн гүйцэтгэсэн	2 292	1 960	2 066	2 427	2 447	2 683	2 274	1 635	1 829	1 714	1 805
Мансуурсан үедээ үйлдсэн	-	1	4	22	15	37	45	65	92	176	247
Зохион байгуулалттай бүлгээр	79	55	40	108	73	52	47	23	15	85	56

Согтуугаар үйлдсэн гэмт хэрэг 2019 онд 4371 болж, өмнөх оноос 1082 (32.9%), эмэгтэй хүн оролцсон хэрэг 3117 болж, 178 (6.1%), мансуурсан үедээ үйлдсэн хэрэг 247 болж, 71 (40.3%), хүүхэд оролцсон хэрэг 1068 болж, 327 (44.1%), бүлэглэн үйлдсэн хэрэг 1805 болж, 91 (5.3%)-ээр өсөж, харин гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдэгдсэн хэрэг 985 болж, 84 (7.9%)-өөр, галт зэвсгээр үйлдсэн хэрэг 3 (7.7%)-аар, зохион байгуулалттайгаар үйлдсэн хэрэг 29 (34.1%)-өөр буурсан байна (Хүснэгт 2.3.1).

Зураг 2.3.1 Согтуугаар үйлдсэн хэрэг, *2009-2019 он*

2019 онд бүртгэгдсэн 31.5 мянган хэргийн 4.4 мянгыг согтуугаар үйлджээ. Согтуугаар үйлдсэн хэрэг өмнөх оноос 1082-оор өсөхөд Улаанбаатар хот (638), Дорноговь (109), Хөвсгөл(78), Хэнтий (57), Архангай (47) аймгуудад өссөн нь голлон нөлөөлжээ (Зураг 2.3.1).

Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдсэн гэмт хэрэг 2019 онд 985 болж, өмнөх оноос 84-өөр буурахад Улаанбаатар хот (95), Хөвсгөл (21), Өвөрхангай (19), Баянхонгор (14), Сүхбаатар (12) аймгуудад буурсан нь голлон нөлөөлөв. Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдсэн 985 хэргийн 494 (50.2%) нь Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн байна. Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдсэн хэрэг Баянзүрх (178), Сонгинохайрхан (121), Баянгол (72), Хан-Уул (42) дүүргүүдэд хамгийн их бүртгэгджээ.

Хүснэгт 2.3.2 Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас үйлдсэн хэргийн хохирогч,
гэмт хэргийн төрлөөр, 2009-2019 он

Гэмт хэргийн төрлөөр	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Улсын дүн	**219**	**329**	**408**	**433**	**319**	**1 106**	**1 307**	**1 356**	**1 100**	**796**	**894**
Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	11	12	11	13	4	8	26	16	7	5	8
Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	178	265	340	387	295	1 039	1 212	1 270	932	767	850
Хүний халдашгүй чөлөөтэй байх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	2	1	-	-	-	1	-	-	-	2	1
Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	20	19	27	20	13	21	33	34	151	21	33
Хүний хувийн, улс төрийн эрх, эрх чөлөөний эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	1	5	8	4	3	4	10	3	3		1
Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	7	21	21	8	3	32	25	33	5	-	-
Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг	-	6	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Нийтийн албаны ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Хэрэг шалган шийдвэрлэх ажиллагааны эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	1	1	1	-	-	2	-	-
Хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1

2019 онд гэр бүлийн хүчирхийллийн 985 гэмт хэргийн улмаас 894 хүн хохирсны 850 (95.1%) нь Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч, 33 (3.7%) нь Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч, 8 (0.9%) нь Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэргийн хохирогч байна Гэр бүлийн хүчирхийллийн хохирогч 894 хүний 803 (89.8%) нь эмэгтэйчүүд, 66 (7.4%) нь хүүхэд байна (Хүснэгт 2.3.2).

Хүүхэд оролцсон гэмт хэрэг 2019 онд 1068 бүртгэгдсэн нь өмнөх оноос 327 (30.6%)-гоор өссөн байна. Хүүхэд оролцсон гэмт хэрэг 1999 онд нийт бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 4.9%, 2005 онд 5.1%, 2010 онд 2.3%, 2015 онд 4.1%, 2017 онд 2.9%, 2018 онд 2.0%-ийг эзэлж байсан бол 2019 онд 3.4 % -ийг эзэлж өмнөх оноос 1.4 пунктээр өссөн байна (Зураг 2.3.2).

Зураг 2.3.2 Хүүхэд оролцсон гэмт хэрэг, *1999-2019 он*

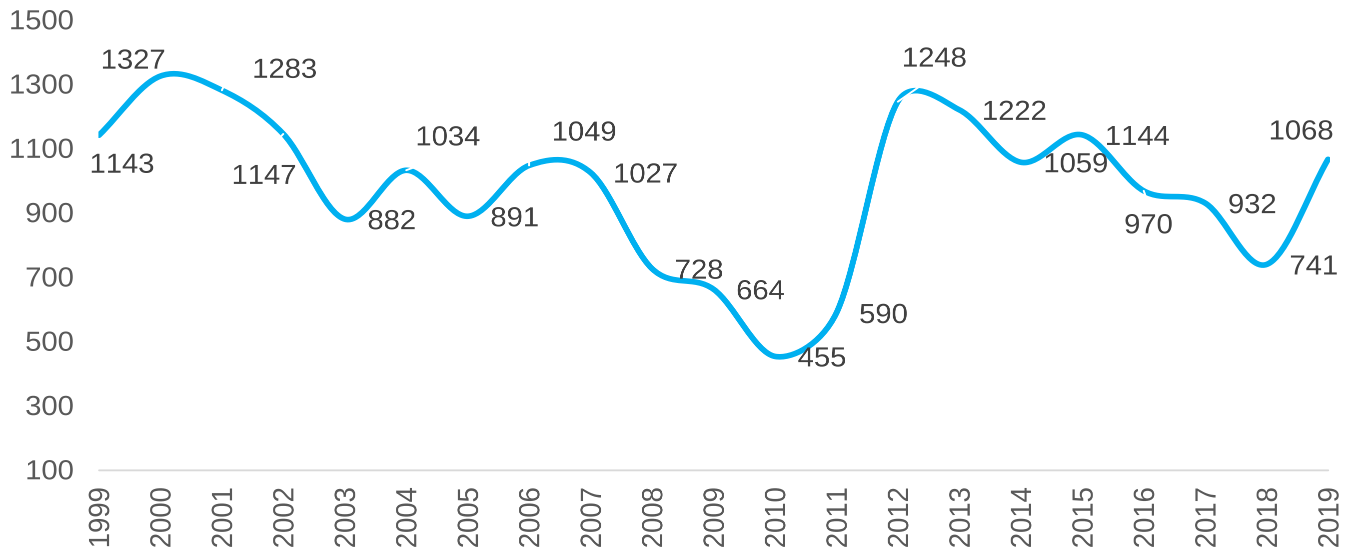

Мансуурсан үедээ үйлдсэн хэрэг улсын хэмжээгээр 2019 онд 247 бүртгэгдсэн нь өмнөх оноос 71 (40.3%)-ээр өссөн байна. Мансуурсан үедээ үйлдсэн 247 хэргийн 203 нь Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн нь 2016 оноос 151 (3.9 дахин), 2017 оноос 130 (2.8 дахин), 2018 оноос 52 (34.4%)-оор өссөн байна (Зураг 2.3.3).

Зураг 2.3.3 Мансуурсан үедээ үйлдсэн хэрэг, *дүүргээр, 2016-2019 он*

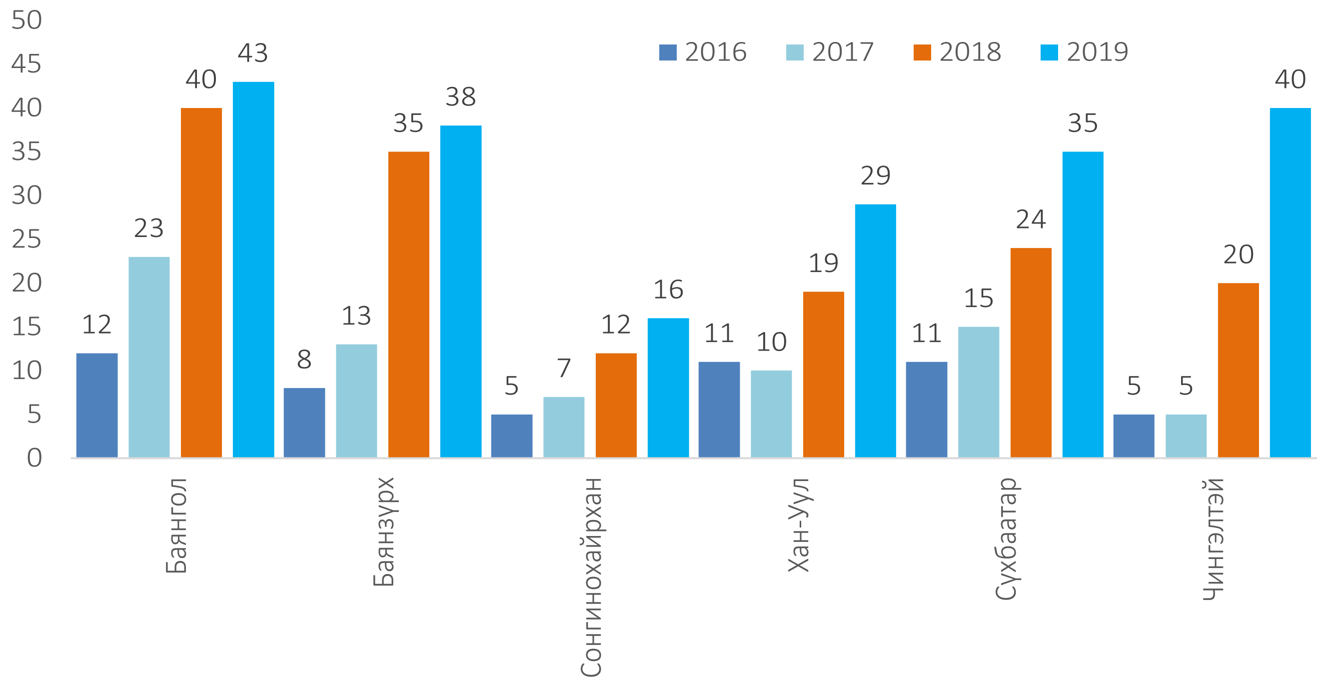

2019 онд улсын хэмжээгээр эмэгтэй хүн оролцсон 3117 хэрэг бүртгэгдсэн нь нийт бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 9.9%-ийг эзэлж, өмнөх оноос 178 (6.1%)-аар өссөн байна. Эмэгтэйчүүд оролцсон 3117 хэргийн 2059 (66.1%) нь Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн байна (Зураг 3.3.3).

Зураг 2.3.6 Эмэгтэйчүүд оролцсон хэрэг, *дүүргээр, 2016-2019 он*

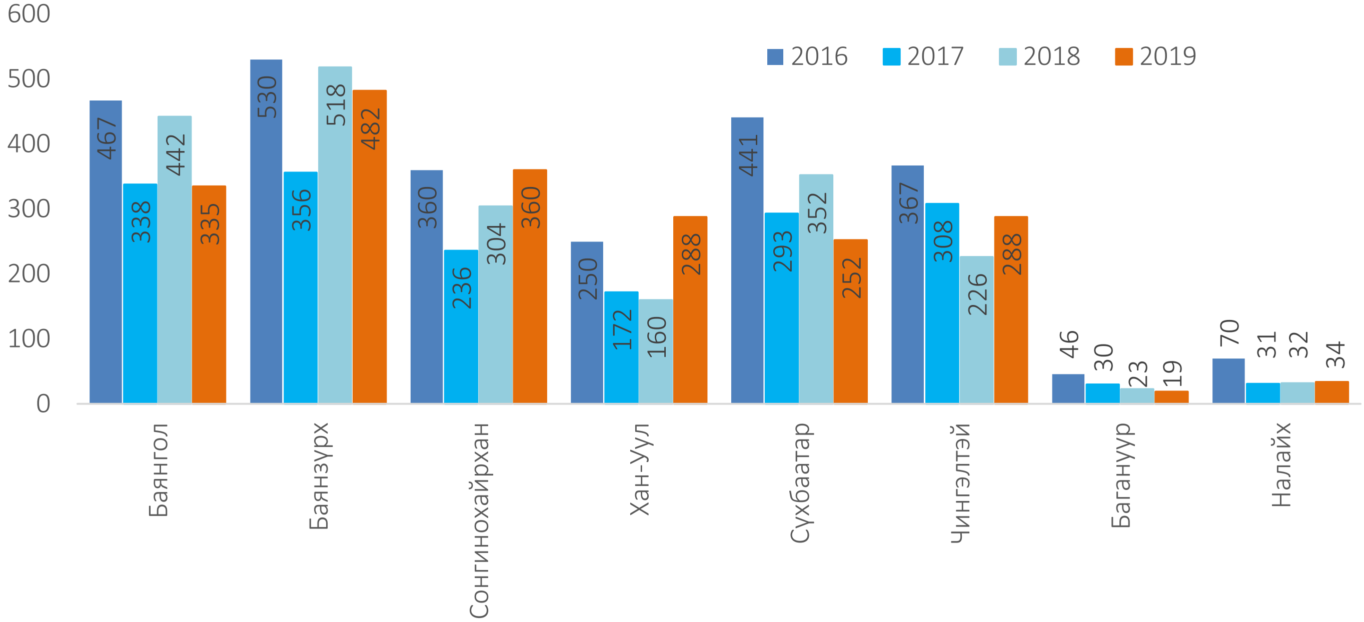

2019 онд улсын хэмжээгээр бүртгэгдсэн 31524 хэргийн 1805 (5.7%) нь бүлэглэн гүйцэтгэсэн хэрэг байна. Бүлэглэн гүйцэтгэсэн хэрэг өмнөх оноос 91 (5.3%)-ээр өссөн байна. Бүлэглэн гүйцэтгэсэн гэмт хэрэг Улаанбаатар хотод 798 бүртгэгдсэн нь улсын хэмжээнд бүртгэгдсэн бүлэглэн гүйцэтгэсэн хэргийн 44.2%-ийг эзэлж өмнөх оноос 10.2 пунктээр буурсан байна (Зураг 2.3.7).

Зураг 2.3.7 Бүлэглэн гүйцэтгэсэн хэрэг, *2009-2019 он*

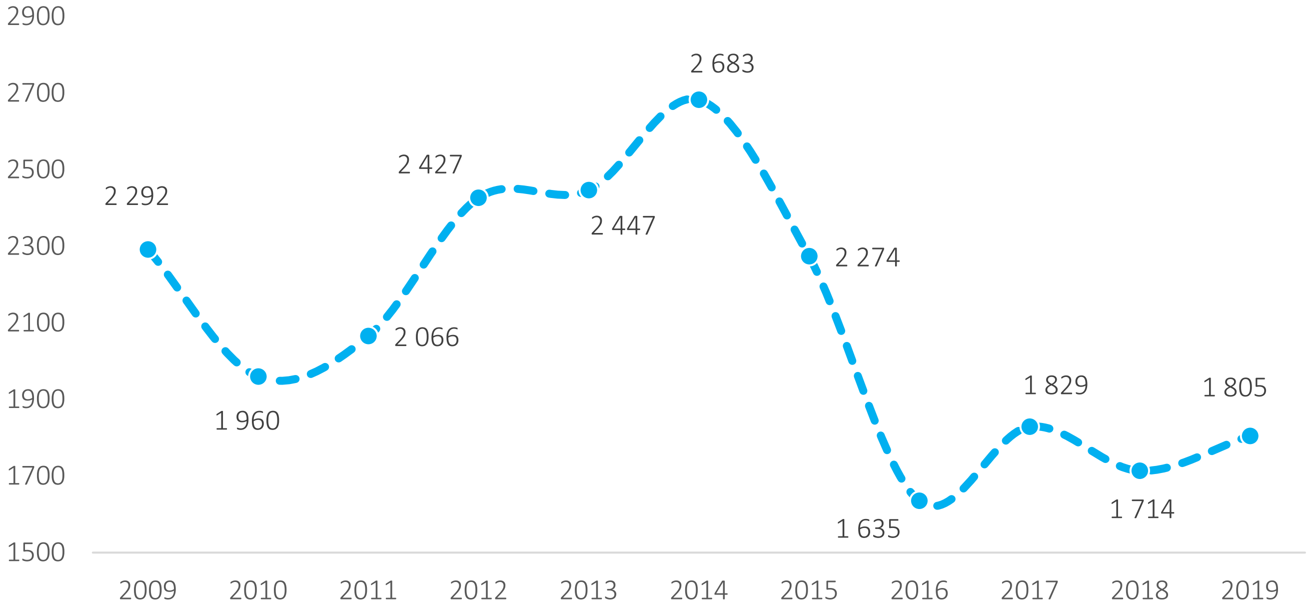

2.4 ГЭМТ ХЭРЭГ ҮЙЛДСЭН гараг, цаг, газраар

2019 онд бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 74.6 хувь нь ажлын өдрүүдэд, 25.4 хувь нь амралтын өдрүүдэд үйлдэгджээ. Нийт гэмт хэргийн 64.3 хувь нь нийслэлд бүртгэгдэж, өмнөх оноос 6.5 пунктээр буурч, харин аймгуудад 35.7 хувь нь бүртгэгдэж, өмнөх оноос 6.5 пунктээр өссөн байна (Хүснэгт 2.4.1).

Хүснэгт 2.4.1 Үйлдэгдсэн гэмт хэрэг гараг, цагаар, *2018-2019 он*

Он	Улсын дүн	Үйлдэгдсэн гарагаар							Цагаар			
		Даваа	Мягмар	Лхагва	Пүрэв	Баасан	Бямба	Ням	06-13	14-18	18-21	21-05
2019	31 524	4 877	4 693	4 706	4 594	4 644	4 051	3 959	8 264	8 847	4 634	9 779
2018	36 220	5 711	5 354	5 257	5 332	5 419	4 649	4 498	9 139	10 791	5 243	11 047
					дүнд харьцуулсан хувь							
2019	100.0	15.5	14.9	14.9	14.6	14.7	12.9	12.6	26.2	28.1	14.7	31.0
2018	100.0	15.8	14.8	14.5	14.7	15.0	12.8	12.4	25.2	29.8	14.5	30.5

Зураг 2.4.1 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, *үйлдэгдсэн гарагаар, хувиар, 2019 он*

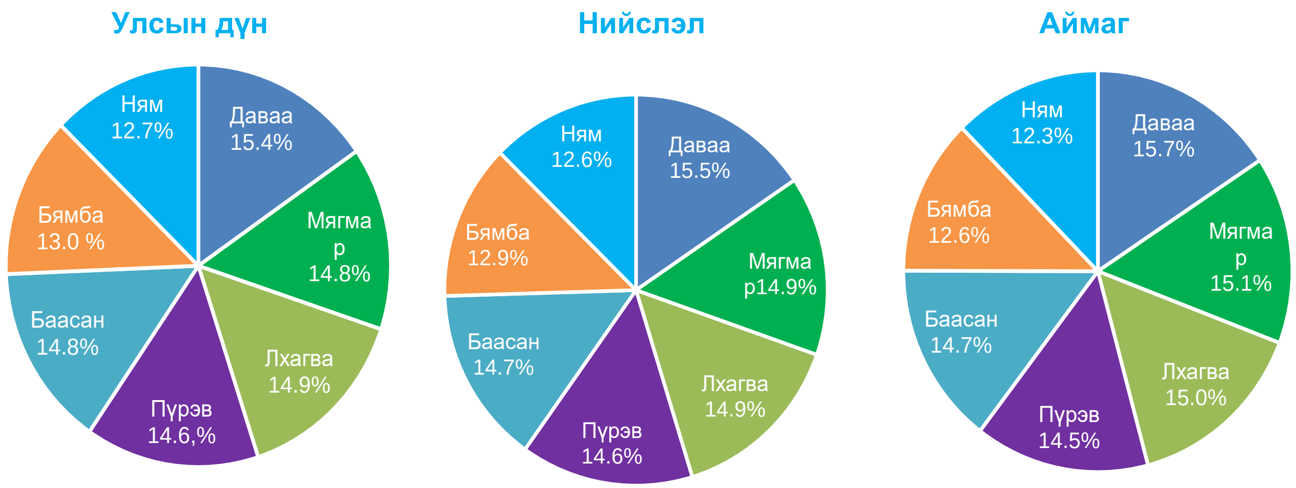

2019 онд улсын хэмжээгээр бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 31.0% нь 21-05 цагийн хооронд үйлдэгдэж өмнөх оноос 0,5 пунктээр, 26.2% нь 06-13 цагийн хооронд үйлдэгдэж, 1.0 пунктээр, 14.7% нь 18-21 цагийн хооронд үйлдэгдэж, 0.2 пунктээр өсөж, 28.1% нь 14-18 цагийн хооронд үйлдэгдэж, 1.7 пунктээр буурсан байна (Зураг 2.4.2).

Зураг 2.4.2 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, *үйлдсэн цагаар, 2018-2019 он*

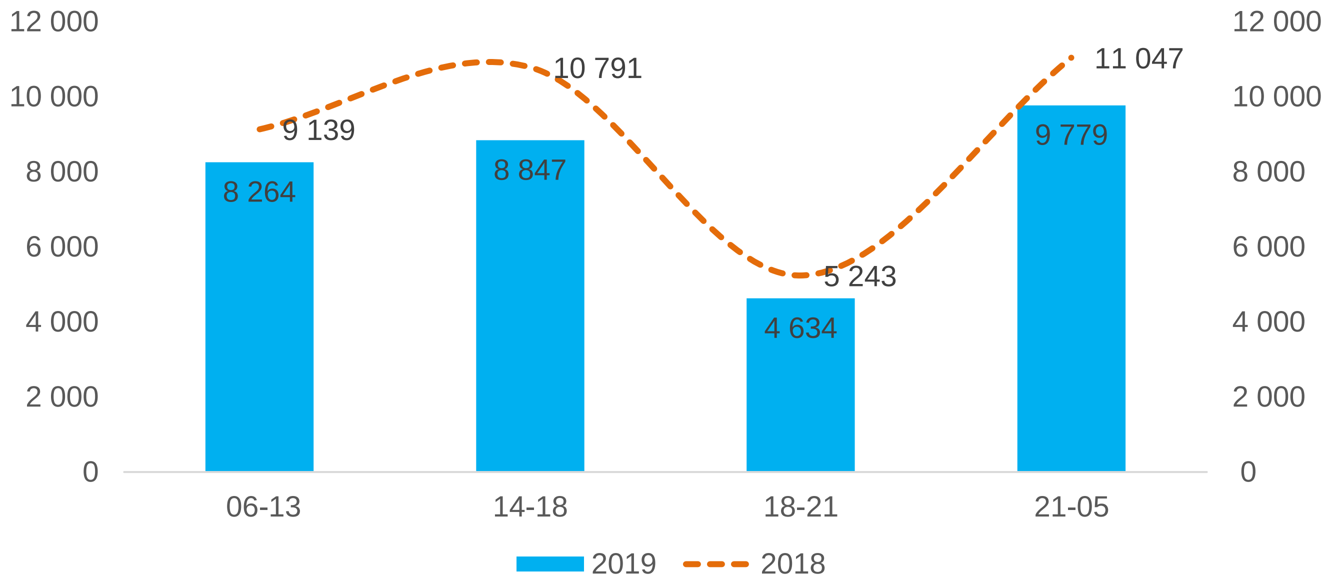

Улаанбаатар хотод 2019 онд бүртгэгдсэн нийт гэмт хэргийн 5706 (28.2%) нь шөнийн 21 цагаас өглөөний 05 цагийн хооронд, 29.5 % нь 14-18 цагийн хооронд, 28.2 % нь 06-13 цагийн хооронд, 14.1 % нь 18-21 цагийн хооронд үйлдэгдсэн байна. 2019 онд бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 31.5 % нь гэр, орон сууцанд үйлдэгдэж, өмнөх оноос 0.7 пунктээр, 18.6 % нь гудамж, талбайд үйлдэгдэж, 2.8 пунктээр, 12.0% нь олон нийтийн газарт үйлдэгдэж, 1.6 пунктээр, 8.8 % нь аж ахуйн нэгжид үйлдэгдэж, 1.2 пунктээр, 0.8% нь нийтийн тээвэрт үйлдэгдэж, 0.3%-аар тус тус буурч, харин төрийн байгууллагад үйлдэгдсэн хэрэг 3.1% болж, өмнөх оноос 0.7 пунктээр, авто зам дээр үйлдэгдсэн хэрэг 4.1 пункт болж, 0.7 пунктээр, бусад 20.3 % болж, 5.0 пунктээр өссөн байна (Зураг 2.4.3).

Зураг 2.4.3 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, үйлдэгдсэн газраар*, хувиар, 2018-2019 он*

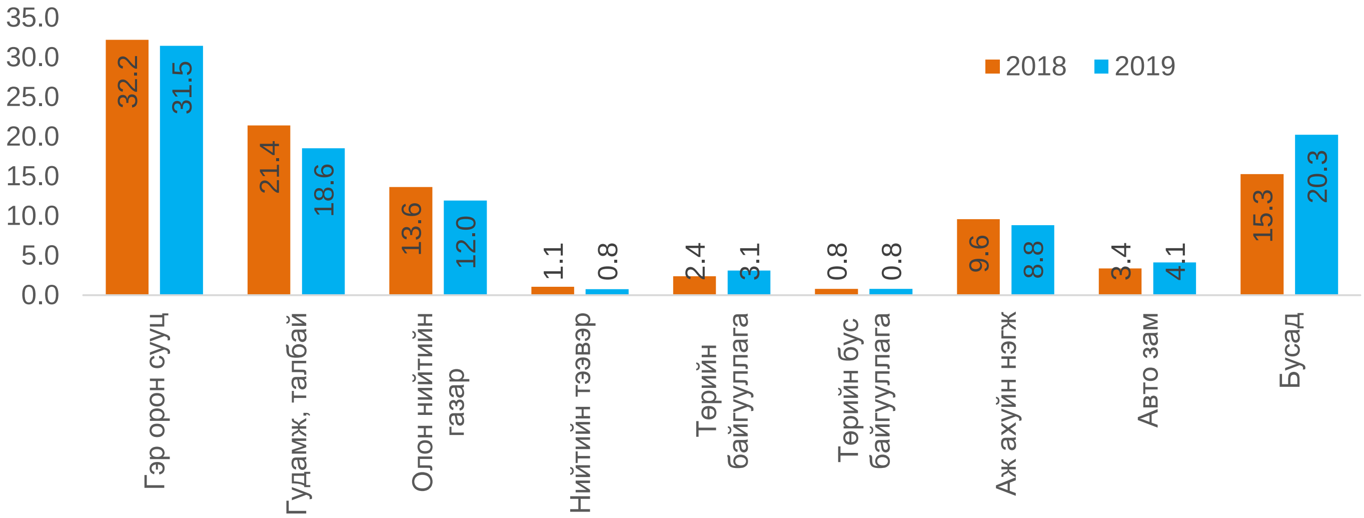

Авто зам дээр гарсан гэмт хэрэг 2019 онд өмнөх оноос 7.6%-иар өсөхөд Улаанбаатар хот 54 (9.6%), Төв 35 (44.3%), Баянхонгор 16 (3.3 дахин), Өмнөговь 16 (30.8%), Хөвсгөл 18 (90.0%)-аар аймгуудад тус тус өссөн нь голлон нөлөөлжээ.

Авто зам дээр гарсан нийт хэргийн 614 (46.9%) нь Улаанбаатар хотод гарсан нь өмнөх оноос 0.8 пунктээр өссөн байна.

Зураг 2.4.5 Авто зам дээр үйлдэгдсэн хэрэг, *дүүргээр, хувиар, 2018-2019 он*

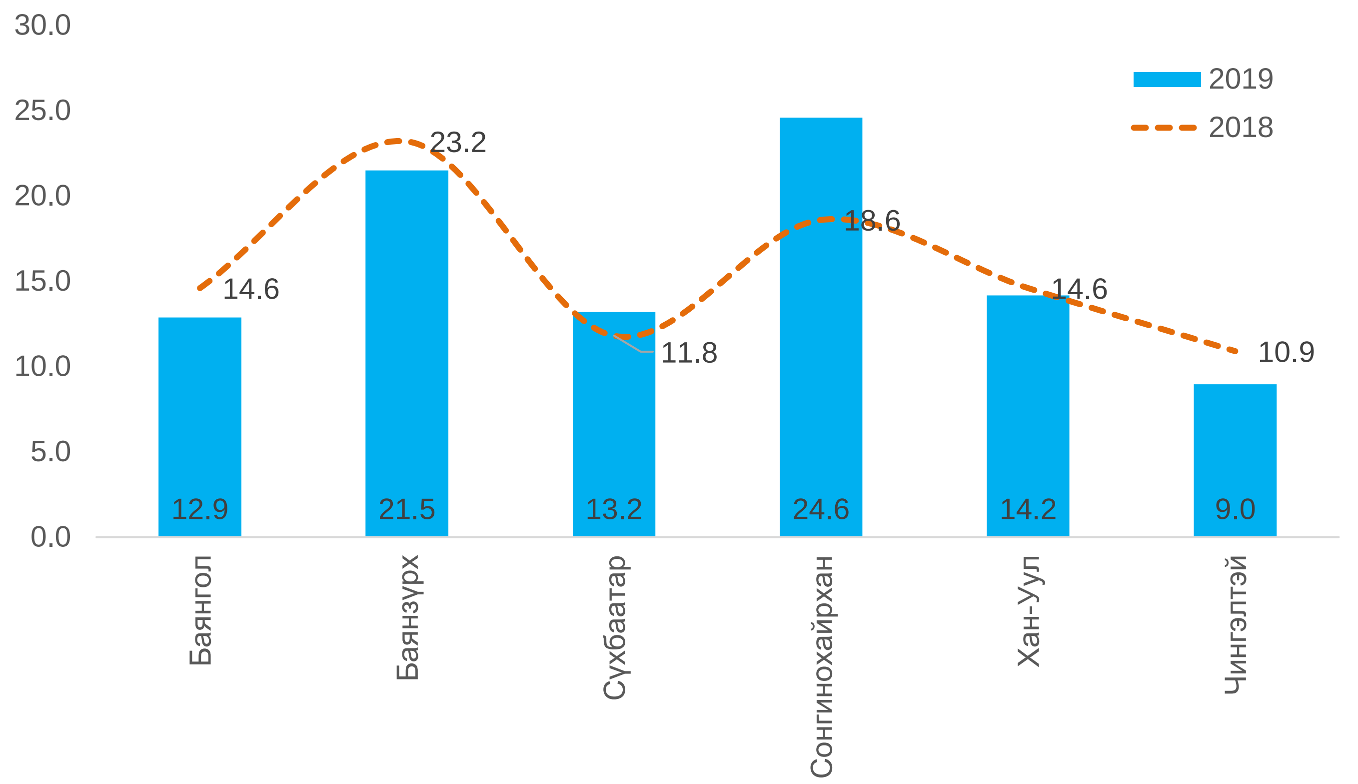

Хүснэгт 2.4.2 Авто зам дээр үйлдэгдсэн хэрэг, *гэмт хэргийн төрлөөр, замын ангиллаар, 2019 он*

Гэмт хэргийн төрлөөр	Авто зам	Замын ангиллаар					
		Олон улсын	Улсын	Орон нутгийн зам	Хотын зам	Хувийн зам	Аж ахуйн нэгж, байгууллагын
Улсын дүн	**1308**	**12**	**39**	**607**	**626**	**3**	**21**
Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	3	-	-	3	-	-	-
Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	13	2	-	3	5	-	3
Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	15	-	-	3	10	-	2
Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	2	-	-	1	1	-	-
Авлигын гэмт хэрэг	1	-	-		1	-	-
Нийтийн албаны ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	4	-	-	2	2	-	-
Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэрэг	6	-	1	5	-	-	-
Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг	1264	10	38	590	607	3	16

Авто зам дээр 2019 онд гарсан гэмт хэргийн 47.9 % нь хотын замд, 46.4 % нь орон нутгийн замд, 3.0% нь улсын замд, 0.9% нь олон улсын замд, 1.6% нь аж ахуй нэгж, байгууллагын дотоод зам дээр үйлдэгдсэн байна. Авто зам дээр үйлдэгдсэн 1308 хэргийн 1264 (96.6%) нь Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг

гэмт хэрэг, 15 (1.1%) нь Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг, 13 (1.0%) нь Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргээр зүйлчлэгдсэн байна (Хүснэгт 3.4.2).

2.5 ГЭМТ ХЭРЭГ ҮЙЛДЭГЧ

Гэмт хэрэгт холбогдож яллагдагчдын тоо 2019 онд 17.1 мянгад хүрч, өмнөх оноос 721 (4.4%)-ээр өссөн байна. Яллагдагчдын тоо өсөхөд Улаанбаатар хот 351 (4.0%), Хэнтий 209 (50.6%), Ховд 99 (31.4%), Булган 45 (17.2%), Баянхонгор 45 (11.4%)-аар өссөн голлон нөлөөлжээ.

2017 онд бүртгэгдсэн хэргийн нийт яллагдагчдын 49.7 % нь, 2018 онд нийт яллагдагчдын 73.8% нь ял шийтгүүлж байсан бол 2019 онд 76.0 % нь шүүхээр ял шийтгүүлсэн байна. Энэ өмнөх оноос 2.2 пунктээр өссөн байна (Зураг 2.5.1).

Зураг 2.5.1 Яллагдагч ба Шүүхээр ял шийтгүүлсэн хүн, *2009-2019 он*

2019 онд гэмт хэрэгт холбогдон яллагдагчаар татагдсан 17.1 мянган яллагдагчийн 2287 (13.4%) нь эмэгтэйчүүд, 1356 (7.9%) нь 18 хүртэлх насны хүүхдүүд байна. Гэмт хэрэгт холбогдсон яллагдагчдын 1126 (6.6%) нь өмнө нь ял шийтгэгдсэн хүн байгаа бөгөөд өмнөх оноос 1.1 пунктээр буурчээ.

Зураг 2.5.2 Гэмт хэрэгт холбогдсон яллагдагч, *сүүлийн 10 жилийн байдлаар*

Хүснэгт 2.5.1 Гэмт хэргийн яллагдагч*, гэмт хэргийн төрлөөр, 2010-2019 он*

Гэмт хэргийн төрлөөр	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Улсын дүн	**19 378**	**17 982**	**19 734**	**22 286**	**23 737**	**24 857**	**23 805**	**18 131**	**16389**	**17110**
Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	301	360	335	343	327	316	296	270	266	266
Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	6 020	5 970	6 671	7 724	8 365	8 468	8 503	7 267	6936	6672
Хүний халдашгүй чөлөөтэй байх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	32	23	37	52	57	58	45	30	34	35
Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	475	484	451	471	417	446	426	496	392	388
Хүний хувийн, улс төрийн эрх, эрх чөлөөний эсрэг гэмт хэрэг	59	67	111	120	141	159	127	30	-	-
Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	7 586	6 115	6 977	8 207	9 233	10 326	9 915	6 926	6885	7641
Үндэсний аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	139	98	147	35	11	1	2	17	66	-
Эдийн засгийн гэмт хэрэг	202	129	185	188	182	186	144	102	58	104
Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	2 265	2 243	2 049	2 298	2 146	2 219	1 997	1 106	329	366
Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэрэг	284	340	418	422	396	304	210	293	307	359
Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг	1 566	1 738	1 887	2 015	2 048	1 956	1 728	1 273	903	973
Нийтийн албаны ашиг сонирхлын эсрэг	234	248	284	264	254	278	280	215	119	226
Хэрэг шалган шийдвэрлэх ажиллагааны эсрэг	67	93	104	95	106	99	90	63	54	27
Авлигын гэмт хэрэг	132	67	62	42	40	29	19	17	2	8
Цэргийн албаны эсрэг гэмт хэрэг	13	7	16	10	12	10	13	5	12	13
Цахим мэдээллийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	3	-	-	-	2	2	10	14	7	12
Эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	4	10	1
Хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	3	8	14
Хүн төрөлхтний аюулгүй байдал, энх тайвны эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Соёлын өвийн эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5

Эх үүсвэр: Цагдаагийн ерөнхий газрын Яллагдагчийн мэдээлэл

Гэмт хэрэгт холбогдсон яллагдагчдын 7641 (44.7%) нь Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг үйлдэж, өмнөх оноос 2.6 пунктээр, 973 (5.7%) нь ХАБТХАЖ-ын эсрэг гэмт хэрэг үйлдэж, 0.2 пунктээр өсөж, харин 6672 (39.0%) нь Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг үйлдэж, 3.3 пунктээр, 388 (2.3%) нь Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг үйлдэж, 0.1 пунктээр тус тус буурчээ (Хүснэгт 2.5.1).

Зураг 2.5.3 Гэмт хэрэгт холбогдсон яллагдагч, *насны бүлгээр, 2018-2019 он*

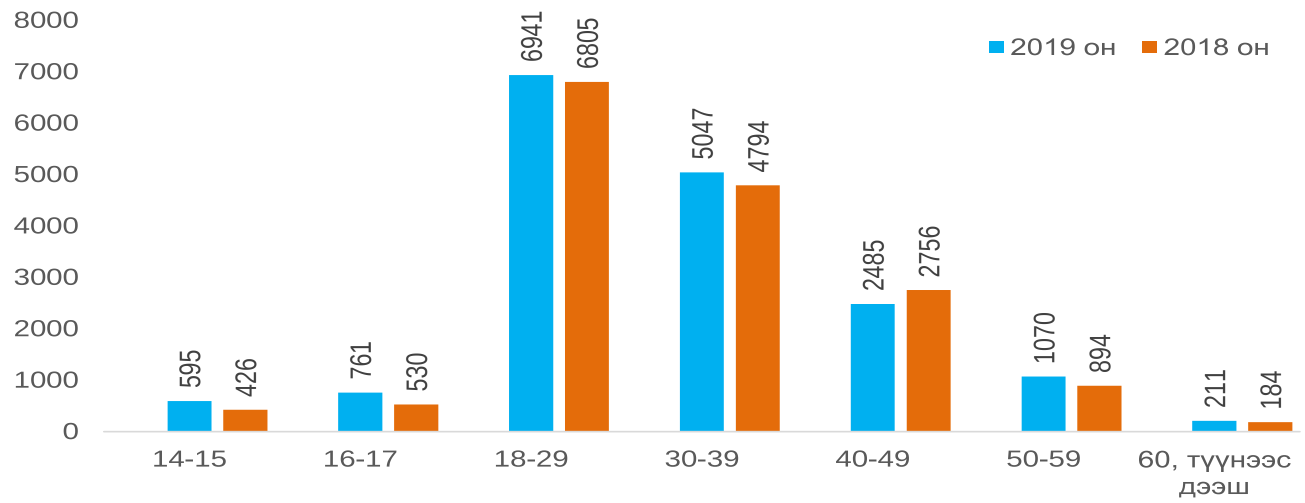

Гэмт хэрэгт холбогдсон нийт 17110 яллагдагчийн 595 (3.5%) нь 14-15 насных, 761 (4.4%) нь 16-17 насных, 6941 (40.6%) нь 18-29 насных, 5047 (29.5%) нь 30-39 насных, 2485 (14.5%) нь 40-49 насных, 1070 (6.3%) нь 50-59 насных, 211 (1.2%) нь 60, түүнээс дээш насныхан байна (Зураг 2.5.3).

Гэмт хэрэгт холбогдсон 17110 яллагдагчийн 52.7% нь эрхэлсэн тодорхой ажилгүй хүн болж, өмнөх оноос 3.5 пунктээр, 1.7% нь төрийн бус байгууллагын ажилтнууд болж 0.1 пунктээр буурч, харин 17.4% нь хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид болж 1.7 пунктээр, 10.4 % нь малчид болж 0.2 пунктээр, 7.4 % нь хувийн байгууллагад ажиллагчид болж 0.6 пунктээр, 6.6% нь оюутан, сурагчдынх болж, 1.1 пунктээр өссөн байна (Зураг 2.5.4).

Зураг 2.5.4 Гэмт хэрэгт холбогдсон яллагдагч, *хөдөлмөр эрхлэлтийн байдлаар, хувиар, 2018-2019 он*

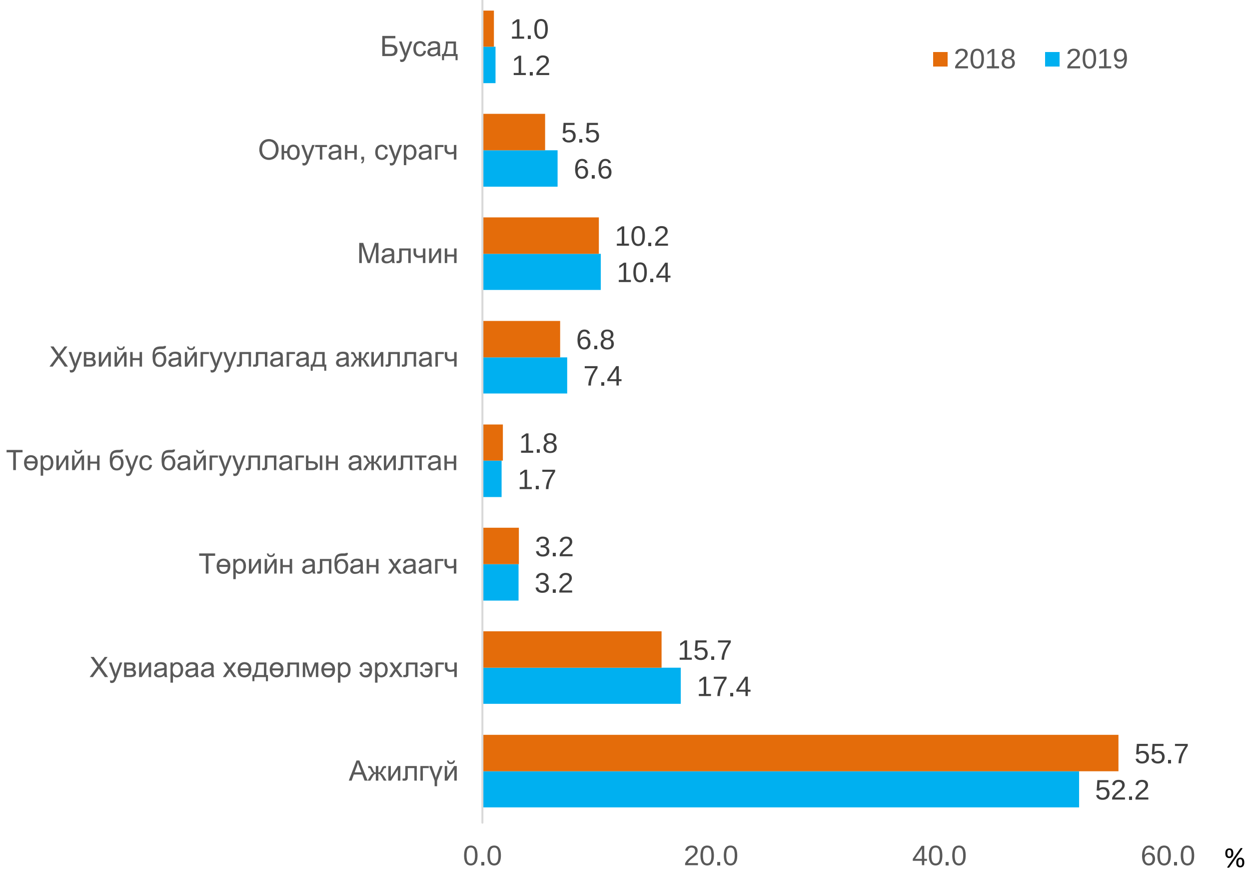

Гэмт хэрэгт холбогдсон яллагдагчдыг боловсролын түвшнээр нь авч үзвэл 7569 (44.2%) нь бүрэн дунд боловсролтой, 3500 (20.5%) нь суурь боловсролтой, 2792 (16.3%) нь дээд боловсролтой, 1670 (9.8%) нь бага боловсролтой, 887 (5.2%) нь боловсролгүй, 692 (4.0 %) нь техникийн болон тусгай мэргэжлийн хүмүүс эзэлж байгаа бөгөөд өмнөх оноос бүрэн дунд 1.5 пунктээр, дээд 1.2 пунктээр буурч, харин боловсролгүй 1.3 пунктээр, бага боловсролтой 0.5 пункт, суурь боловсролтой 0.8 пунктээр өссөн байна (Зураг 2.5.5).

***Зураг 2.5.5 Гэмт хэрэгт холбогдсон яллагдагч,** боловсролын түвшинээр, 2018-2019 он*

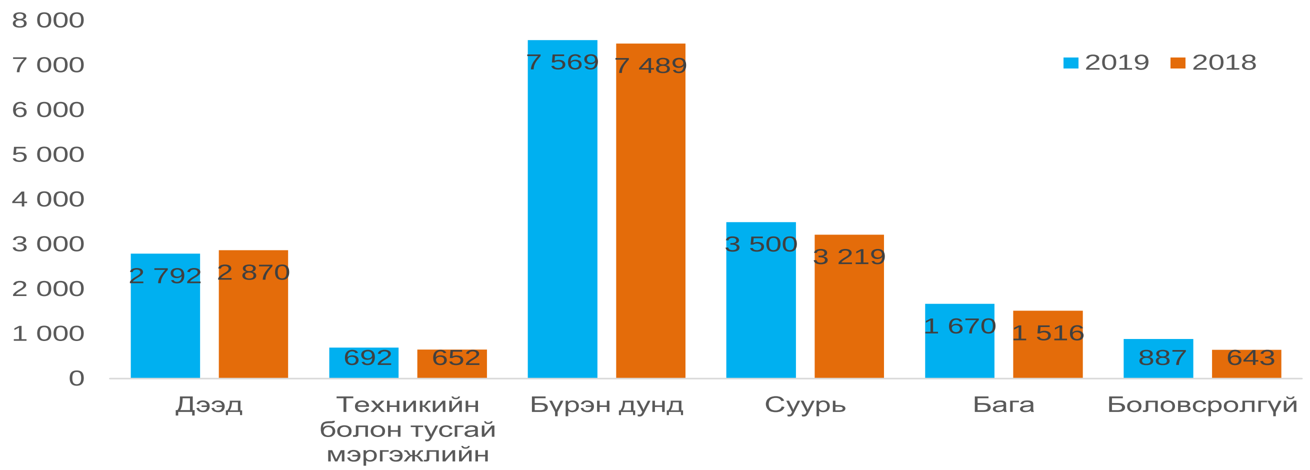

2.6 ГЭМТ ХЭРГИЙН УЛМААС ХОХИРСОН ХҮН, ХУУЛИЙН ЭТГЭЭД

Нийгмийн хөгжлийн шалгуур үзүүлэлтүүдийн нэг нь тухайн нийгмийн гишүүд аливаа хууль бус үйл ажиллагаанаас хохирох эрсдэлээс баттай хамгаалагдсан байх явдал юм. Нэг ч хүн хохирохгүй байх нөхцөлийг бүрдүүлсэн улс орны туршлага хаана ч байхгүй бөгөөд байх ч боломжгүй. Гэхдээ л иргэдийг гэмт халдлагаас урьдчилан сэргийлэх бүх талын арга хэмжээг тасралтгүй үр ашигтай явуулах, нэгэнт хохирсон тохиолдолд түүний хөндөгдсөн эрхийг нөхөн сэргээх эрх зүйн тогтолцоо, үйл ажиллагааны зохистой нөхцөлийг цогцоор нь бүрдүүлэх явдал аль ч улс орны хувьд нэн чухал байдаг.

***Зураг 2.6.1 Хохирсон хүн ба бүртгэгдсэн хэрэг, яллагдагч,** 2009-2019 он*

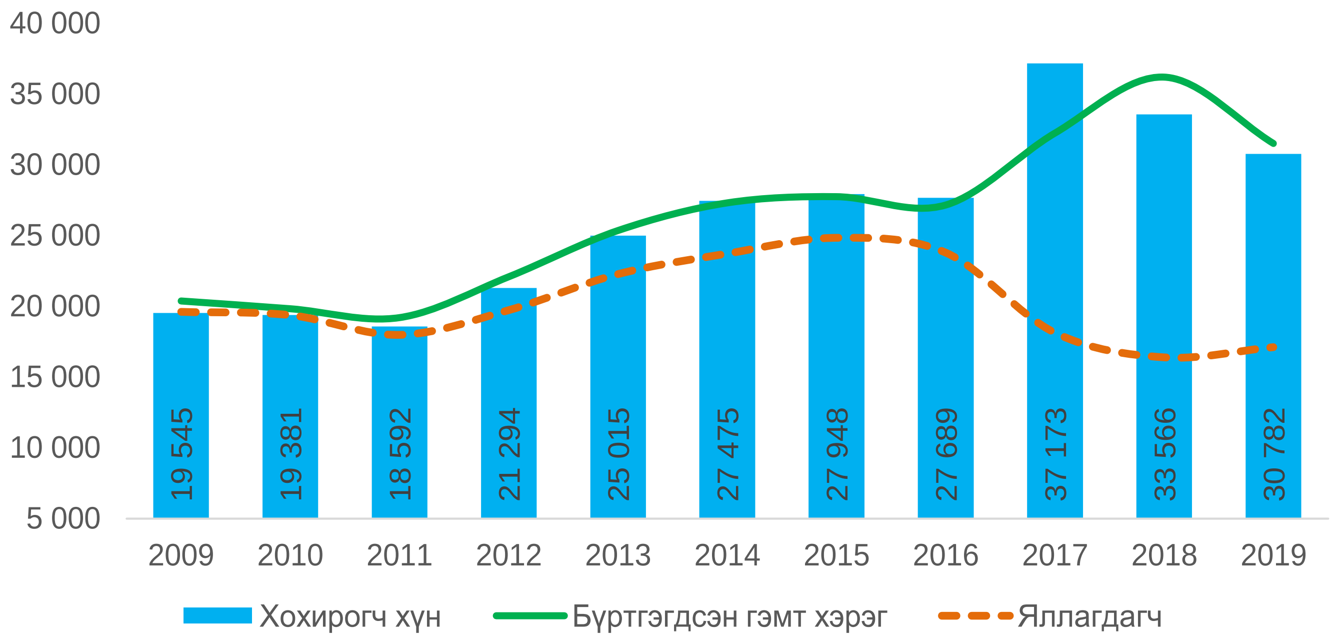

Сүүлийн 11 жилд жил тутам дунджаар 26.3 мянган хэрэг Цагдаагийн байгууллагад бүртгэгдэж, 26.2 мянган хүн гэмт хэргийн улмаас хохирч, 20.2 мянган хүн яллагдагчаар хэрэгт татагдсан байна. Гэмт хэргийн улмаас 2019 онд 30.8 мянган хүн, 85 хуулийн этгээд хохирсон нь өмнөх оноос хохирсон хүний тоо 2784-өөр, хохирсон хуулийн этгээдийн тоо 56-гаар буурчээ (Зураг 2.6.1).
Гэмт хэргийн улмаас хохирсон хүн 30.8 мянган хүний 1598 (5.2%) нь 18 хүртэлх насны хүүхэд, 13.2 (42.9%) мянга нь эмэгтэйчүүд байна.

Хүснэгт 2.6.1 Хохирсон хүн, *гэмт хэргийн төрлөөр, 2010-2019 он*

Гэмт хэргийн төрлөөр	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Улсын дүн	**19 381**	**18 592**	**21 294**	**25 015**	**27 475**	**27 948**	**27 689**	**37 173**	**33566**	**30782**
Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	978	589	560	557	546	402	462	769	647	646
Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	5 850	5 911	6 607	7 728	8 405	8 423	8 664	8 980	9148	8542
Хүний халдашгүй чөлөөтэй байх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	38	23	36	52	62	63	48	56	85	101
Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	395	413	383	408	385	369	377	564	579	624
Хүний хувийн, улс төрийн эрх, эрх чөлөөний эсрэг гэмт хэрэг	62	70	116	126	147	137	120	34	6	2
Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	7 928	7 070	8 838	11 012	12 625	13 509	13 507	23 352	20859	18389
Үндэсний аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	2	1	4	1	8	-	2	1	1	-
Эдийн засгийн гэмт хэрэг	51	31	67	95	220	217	143	105	118	107
Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	2 066	2 138	1 969	2 200	2 044	1 993	1 877	984	93	72
Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэрэг	102	159	284	262	256	237	161	243	305	414
Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг	1 690	1 950	2 122	2 293	2 439	2 232	1 995	1 728	1375	1450
Нийтийн албаны ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	154	163	234	203	219	248	234	205	173	230
Хэрэг шалган шийдвэрлэх ажиллагааны эсрэг гэмт хэрэг	42	57	52	59	81	76	70	77	82	75
Авлигын гэмт хэрэг	11	12	8	10	19	27	12	15	8	14
Цэргийн албаны эсрэг гэмт хэрэг	9	5	14	9	8	7	9	13	13	8
Цахим мэдээллийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	3	-	-	-	11	8	8	11	24	40
Эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	19	28	37
Хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	17	18	29
Соёлын өвийн эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2
Хүн төрөлхтний аюулгүй байдал, энх тайвны эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-

Эх үүсвэр: Цагдаагийн ерөнхий газрын Хохирогч хүн, хуулийн этгээдийн мэдээ

2019 онд гэмт хэргийн улмаас хохирсон хүний 18389 (59.7%) нь Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргээс, 8542 (27.7%) нь Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргээс, 1450 (4.7%) нь Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн улмаас хохирсон байна. Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг өмнөх оноос 2.4 пунктээр буурч, харин Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг 0.6 пунктээр, Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг 0.5 пунктээр өсжээ (Хүснэгт 2.6.1).

***Зураг 2.6.2 Хохирсон хүн,** хүйсээр, хувиар, 2009-2019 он*

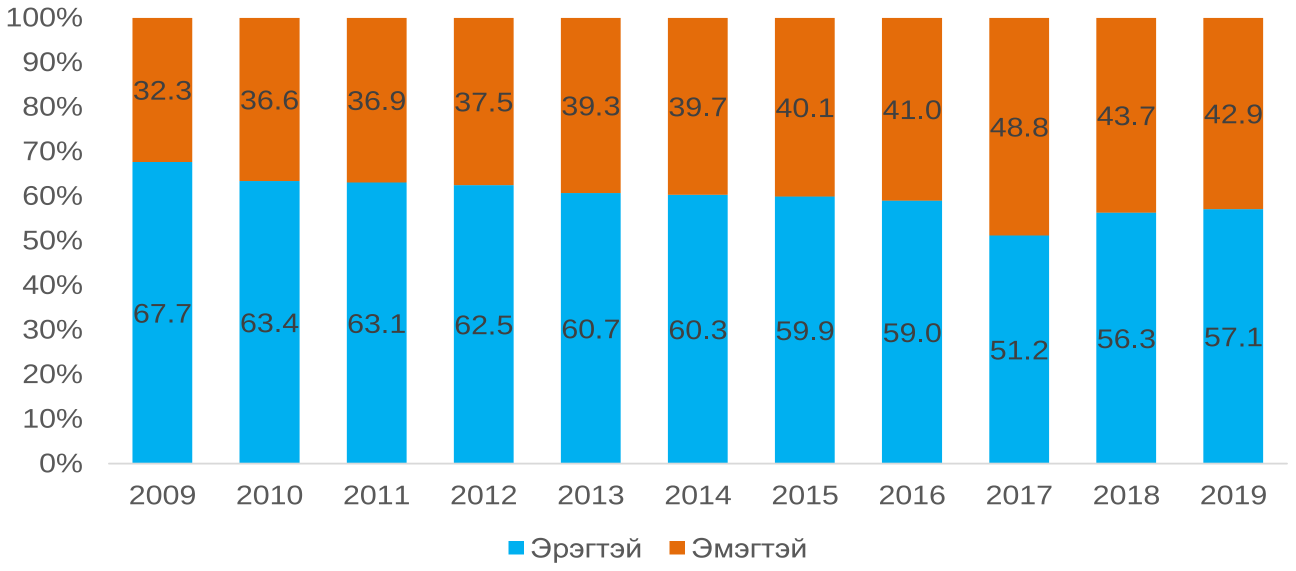

***Зураг 2.6.3 Гэмт хэргийн улмаас хохирсон хүн,** насны бүлгээр, хувиар, 2018-2019 он*

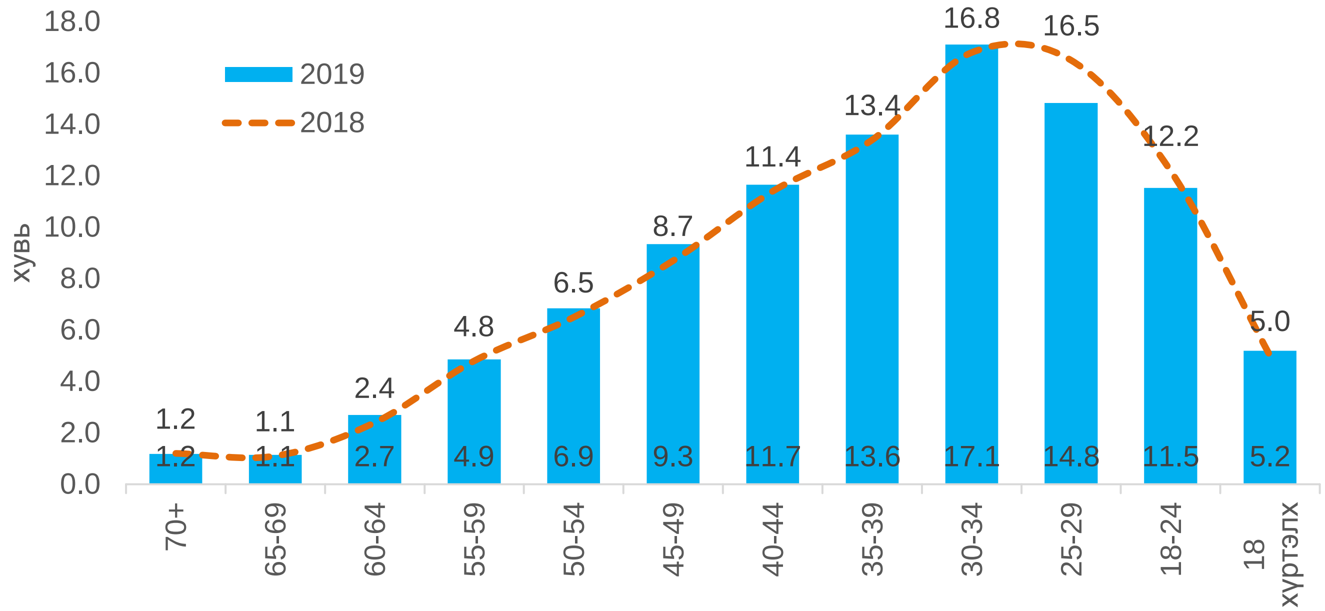

Гэмт хэргийн улмаас хохирсон 30782 хүний 208 (0.7%) нь 7 хүртэлх насных, 1390 (4.5%) нь 8-17 насных, 3548 (11.5%) 18-24 насных, 4566 (14.8%) 25-29 насных, 5268 (17.1%) нь 30-34 насных, 4187 (13.6%) нь 35-39 насных, 3590 (11.7%) нь 40-44 насных, 2876 (9.3%) нь 45-49 насных, 2109 (6.9%) нь 45-49 насных, 1495 (4.9%) нь 45-49 насных, 1545 (5.0%) нь 60, түүнээс дээш насныхан байна. 2019 онд 18 хүртэлх насны хохирсон хүн өмнөх оноос 0.2 пунктээр, 30-34 насных 0.3 пунктээр, 35-39 насных 0.2 пунктээр, 40-44 насны хохирсон хүн өмнөх оноос 0.3 пункт, 45-49 насных 0.6 пункт, 50-54 насных 0.4 пункт, 55-59 насных 0.1 пункт, 60, түүнээс дээш насных 0.3 пунктээр өсөж, харин 25-29 насных 1.7 пункт, 18-24 насных 0.7 пунктээр буурсан байна (Зураг 2.6.3).

2019 онд гэмт хэргийн улмаас хохирсон нийт хүний 8922 (29.0%) ажилгүй хүн байгаа нь өмнөх оноос 2.4 пунктээр өсжээ. Гэмт хэргийн улмаас хохирсон 30782 хүний 6.8%-ийг оюутан, сурагчид эзэлж, өмнөх оноос 0.3 пунктээр буурч, харин 8.4%-ийг төрийн албан хаагчид эзэлж, 0.7 пунктээр өссөн байна.

Хүснэгт 2.6.2 Гэмт хэргийн улмаас хохирсон хүүхэд, *гэмт хэргийн төрлөөр, 2009-2019 он*

Гэмт хэргийн төрлөөр	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Улсын дүн	**1066**	**1178**	**1270**	**1426**	**1576**	**1477**	**1340**	**1758**	**1688**	**1598**
Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	60	42	36	42	50	46	52	79	47	61
Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	283	333	355	356	403	373	323	430	445	505
Хүний халдашгүй чөлөөтэй байх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	-	1	2	6	2	5	3	4	11	12
Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	184	202	196	202	182	189	194	262	312	359
Хүний хувийн, улс төрийн эрх, эрх чөлөөний эсрэг гэмт хэрэг	2	5	11	5	4	3	6	3	-	-
Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	187	210	269	373	471	414	345	647	660	410
Үндэсний аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Эдийн засгийн гэмт хэрэг	4	-	-	7	2	1	-	-	1	2
Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	162	175	156	187	163	163	145	85	5	10
Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэрэг	1	-	-	1	-	-	2	2	1	-
Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг	181	208	244	246	297	282	268	244	192	206
Нийтийн албаны ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	1	-	-	1	-	1	1
Хэрэг шалган шийдвэрлэх ажиллагааны эсрэг гэмт хэрэг	2	2	-	-	2	1	1	1	-	-
Авлигын гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Цэргийн албаны эсрэг гэмт хэрэг	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Цахим мэдээллийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	1	4	6
Хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	-	9	26
Хүн төрөлхтний аюулгүй байдал, энх тайвны эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Эх үүсвэр: Цагдаагийн ерөнхий газрын Хохирогч хүн, хуулийн этгээдийн мэдээ

Сүүлийн 10 жилийн байдлаар жилд дунджаар 1438 хүүхэд гэмт хэргийн улмаас хохирсон байна. Хохирсон 1598 хүүхдийн 61 (3.8%) нь Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэргийн хохирогч, 359 (22.5%) нь Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч, 410 (25.7%) нь Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн хохирогч, 505 (31.6%) нь Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч, 206 (12.9%) нь ХАБТХАЖ-ын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч байна. Өөрийн буруугаас хохирсон хүн 115 болж, өмнөх оноос 30 (20.7%)-аар, архидан согтуурсны улмаас хохирсон хүн 140 болж, өмнөх оноос 113 (44.7%)-аар буурч, гэр бүлийн хүчирхийллийн гэмт хэргийн хохирогч 894 болж, 98 (12.3%)-аар өсжээ.

Хүснэгт 2.6.3 Хохирсон хүн, *хүйс, насны бүлгээр, 2014-2019 он*

Он	Улсын дүн	Эмэгтэй	7 хүртэлх	8-13	14-17	18-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70, түүнээс дээш
2014	27 475	10 902	205	389	982	9 305	7 648	5 132	2 724	785	305
2015	27 948	7 828	201	396	880	9 079	8 117	5 246	2 916	800	313
2016	27 689	7 996	208	375	757	8 754	8 212	5 414	2 856	814	299
2017	37 173	14 718	211	462	1 084	10 332	11 155	7 531	4 533	1 431	434
2018	33 566	14 673	173	506	1 009	9 649	10 132	6 744	3 775	1 180	398
2019	30 782	13 205	208	496	894	8 114	9 455	6 466	3 604	1 182	363

Эх үүсвэр: Цагдаагийн ерөнхий газрын Хохирсон хүн, хуулийн этгээдийн мэдээ

Хүснэгт 2.6.4 Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэргийн хохирогч, *хүйс, насны бүлгээр, 2014-2019 он*

Он	Улсын дүн	Эмэгтэй	7 хүртэлх	8-13	14-17	18-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70, түүнээс дээш
2014	546	152	37	4	9	95	152	123	87	29	10
2015	402	112	33	7	6	72	105	84	71	15	9
2016	462	132	38	6	8	81	112	113	70	21	13
2017	769	191	45	11	17	113	172	188	155	47	21
2018	647	167	33	9	5	80	155	170	134	45	16
2019	646	141	46	4	11	84	142	179	124	43	13

2019 онд гэмт хэргийн улмаас хохирсон 30.8 мянган хүний 646 (2.1%) нь хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэргийн хохирогч байна. Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэргийн 646 хохирогчийн 61 (9.4%) нь 18 хүртэлх насных, 84 (13.0%) нь 18-29 насных, 142 (22.0%) нь 30-39 насных, 179 (27.7%) нь 40-49 насных, 124 (19.2%) нь 50-59 насных, 43 (6.7%) нь 60-69 насныхан, 13 (2.0%) нь 70, түүнээс дээш насныхан байна. Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэргийн хохирогч болсон 61 хүүхдийн 46 (75.4%) нь 7 хүртэлх насны хүүхэд, 4 (6.6%) нь 8-13 насны хүүхэд, 11 (18.0%) нь 14-17 насны хүүхэд байна (Хүснэгт 2.6.4).

Хүснэгт 2.6.5 Хүнийг санаатай алах гэмт хэргийн хохирогч, *хүйс, насны бүлгээр, 2014-2019 он*

Он	Улсын дүн	Эмэгтэй	7 хүртэлх	8-13	14-17	18-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70, түүнээс дээш
2014	218	54	6	-	3	45	62	63	28	9	2
2015	214	51	5	2	2	43	65	46	40	6	5
2016	184	39	1	-	1	34	53	52	31	8	4
2017	191	45	6	1	1	37	51	53	34	4	4
2018	196	45	3	-	-	28	61	51	39	10	4
2019	205	40	2	-	2	26	56	73	33	9	4

2019 онд гэмт хэргийн улмаас хохирсон 30.8 мянган хүний 205 нь хүнийг санаатай алах гэмт хэргийн хохирогч байгаа нь өмнөх оноос 9 (4.6%)-өөр өссөн байна. 2019 онд санаатай аллагын

гэмт хэргийн хохирогчийн 4 (2.0%) нь 18 хүртэлх насны хүүхэд байгаа нь өмнөх оноос 0.5 пунктээр өссөн байна (Хүснэгт 2.6.5).

Хүснэгт 2.6.6 Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч, *хүйс, насны бүлгээр, 2014-2019 он*

Он	Улсын дүн	Эмэгтэй	7 хүртэлх	8-13	14-17	18-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70, түүнээс дээш
2014	385	368	17	52	113	131	38	22	7	3	2
2015	369	360	17	55	117	116	32	15	13	3	1
2016	377	367	28	60	106	102	42	23	10	3	3
2017	564	538	31	76	155	162	79	37	18	4	2
2018	579	560	21	98	193	155	62	25	20	2	3
2019	624	608	29	100	230	157	58	33	10	4	3

Гэмт хэргийн улмаас хохирсон 30.8 мянган хүний 624 (2.0%) нь хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч байна. Энэ нь өмнөх оноос 0.4 пунктээр өссөн байна.

Хүснэгт 2.6.7 Хүчиндэх хэргийн хохирогч, *хүйс, насны бүлгээр, 2014-2019 он*

Он	Улсын дүн	Эмэгтэй	7 хүртэлх	8-13	14-17	18-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70, түүнээс дээш
2014	301	297	10	42	73	118	31	18	5	2	2
2015	287	285	7	47	85	95	27	13	9	3	1
2016	295	295	18	45	80	81	35	20	10	3	3
2017	368	356	20	59	108	119	33	17	11	1	-
2018	487	469	20	91	127	139	60	25	20	2	3
2019	492	483	29	96	128	134	57	31	10	4	3

2019 онд хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн улмаас хохирсон 624 хохирогчийн 492 (78.8%) нь хүчиндэх гэмт хэргийн хохирогч байна. Хүчиндэх гэмт хэргийн 492 хохирогчийн 483 (98.2%) нь эмэгтэйчүүд, 253 (51.4%) нь 18 хүртэлх насны хүүхдүүд байна. 18 хүртэлх насны хүүхдүүдийн 29 (11.5%) нь 7 хүртэлх насны хүүхдүүд, 96 (37.9%) нь 8-13 насны хүүхдүүд, 128 (50.6%) нь 14-17 насны хүүхдүүд байна (Хүснэгт 2.6.7).

Хүснэгт 2.6.8 Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн хохирогч, *хүйс, насны бүлгээр, 2014-2019 он*

Он	Улсын дүн	Эмэгтэй	7 хүртэлх	8-13	14-17	18-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70, түүнээс дээш
2014	12 625	5 296	1	127	343	3 799	3 528	2 642	1 525	478	182
2015	13 509	5 703	-	125	288	3 899	4 005	2 856	1 655	495	186
2016	13 507	5 917	1	85	259	3 770	3 994	2 992	1 692	529	185
2017	23 352	12 770	2	183	462	5 895	7 079	5 068	3 268	1 078	317
2018	20 859	9 648	4	216	440	5 638	6 358	4 469	2 579	870	285
2019	18 389	8 280	3	140	267	4 492	5 798	4 181	2 397	869	242

2019 онд өмчлөх эрхийн эсрэг 18.3 мянган хэрэг бүртгэгдэж, 18.4 мянган хүн хохирсон байна. Нийт

18.4 мянган хохирогчийн 8.3 мянга (45.0%) нь эмэгтэйчүүд, 410 (2.2%) нь хүүхдүүд байна. Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн 18.4 мянган хохирогчийн 4492 (24.4%) нь 18-29 насныхан, 5798 (31.5%) нь 30-39 насныхан, 4181 (22.7%) 40-49 насныхан, 2397 (13.0%) нь 50-59 насныхан, 869 (4.7%) нь 60-69 насныхан, 242 (1.4%) нь 70, түүнээс дээш насныхан байна (Хүснэгт 2.6.8).

Хүснэгт 2.6.9 Хулгайлах гэмт хэргийн хохирогч, *хүйс, насны бүлгээр, 2014-2019 он*

Он	Улсын дүн	Эмэгтэй	7 хүртэлх	8-13	14-17	18-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70, түүнээс дээш
2014	8 474	3 547	-	34	157	2 446	2 411	1 805	1 114	364	143
2015	9 204	3 806	-	29	141	2 641	2 730	1 970	1 182	376	135
2016	9 174	3 962	-	22	113	2 575	2 685	2 005	1 238	407	129
2017	11 378	5 245	1	27	163	2 950	3 452	2 461	1 609	537	178
2018	11 562	5 712	1	62	229	3 207	3 457	2 389	1 511	546	160
2019	9 004	4 341	-	32	122	2 359	2 767	1 872	1 247	476	129

2019 онд өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн 18.4 мянган хохирогчийн 9.0 мянга (49.0%) нь хулгайлах хэргийн хохирогч байна. Хулгайлах гэмт хэргийн хохирогчийн 154 (1.7%) нь хүүхэд, 4.3 мянга (48.2%) нь эмэгтэйчүүд байна.

Хүснэгт 2.6.10 Мал хулгайлах гэмт хэргийн хохирогч, *хүйс, насны бүлгээр, 2014-2019 он*

Он	Улсын дүн	Эмэгтэй	7 хүртэлх	8-13	14-17	18-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70, түүнээс дээш
2014	1 527	205	-	-	-	156	429	415	316	138	73
2015	1 261	184	-	-	-	104	364	377	267	101	48
2016	849	109	-	-	-	83	257	248	150	78	33
2017	935	117	-	-	-	81	275	274	182	96	25
2018	1 107	167	-	-	-	102	308	356	206	88	47
2019	1 822	234	-	-	1	142	496	626	349	159	49

Мал хулгайлах гэмт хэргийн хохирогч 2019 онд 1822 болж, өмнөх оноос 715 (64.6%)-аар өссөн байна. Мал хулгайлах гэмт хэргийн хохирогч 1822 хүний 142 (7.8%) нь 18-29 насных, 496 (27.2%) нь 30-39 насных, 626 (34.4%) нь 40-49 насных, 349 (19.2%) нь 50-59 насных, 159 (8.7%) нь 60-69 насных, 49 (2.7%) нь 70, түүнээс дээш насныхан байна (Хүснэгт 2.6.10).

Хүснэгт 2.6.11 Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч, *хүйс, насны бүлгээр, 2014-2019 он*

Он	Улсын дүн	Эмэгтэй	7 хүртэлх	8-13	14-17	18-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70, түүнээс дээш
2014	2 439	909	102	107	88	696	516	464	298	113	55
2015	2 232	847	97	103	82	588	538	367	283	112	62
2016	1 995	819	94	105	69	497	476	362	249	93	50
2017	1 728	673	88	84	72	397	380	319	246	94	48
2018	1 375	592	81	58	53	301	285	263	209	84	41
2019	1 450	647	76	81	49	346	303	250	217	87	41

2019 онд гэмт хэргийн улмаас хохирсон 30.8 мянган хохирогчийн 1450 (4.7%) нь хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч байна. Энэ төрлийн гэмт хэргийн хохирогчийн 206 (14.2%) нь 18 хүртэлх насны хүүхдүүд, 647 (44.6%) нь эмэгтэйчүүд байна. ХАБТХАЖ-ын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч өмнөх оноос 75 (5.5%)-аар өссөн байна.

Зураг 2.6.4 Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн аюулгүй байдлын журмын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч, *насны бүлгээр, 2018-2019 он*

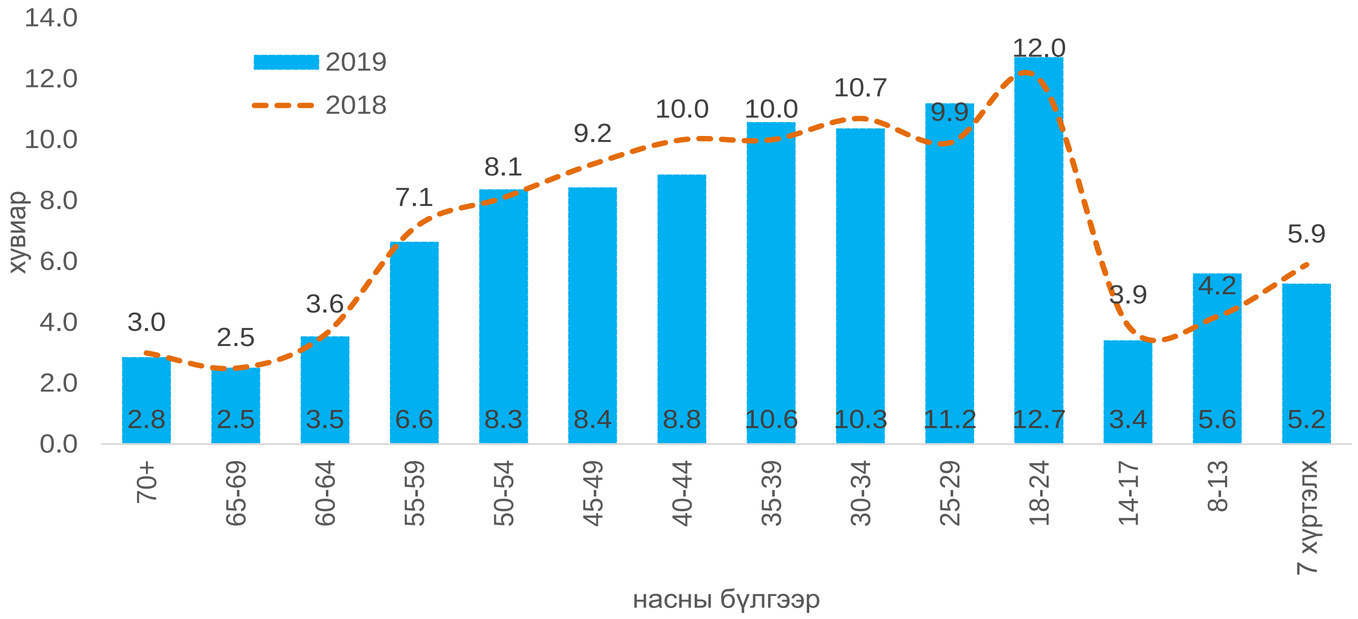

Зураг 2.6.5 Гэмт хэргийн хохирогч, *боловсролын түвшнээр, 2018-2019 он*

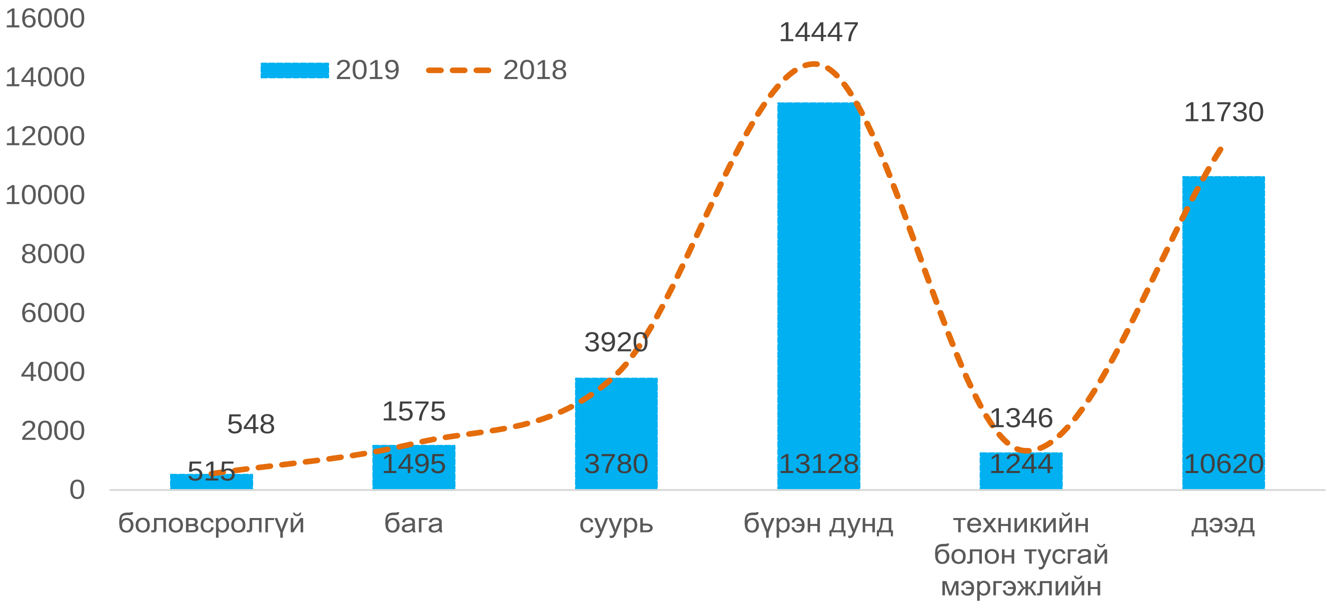

2019 онд гэмт хэргийн улмаас хохирсон 30.8 мянган хохирогчоос бүрэн дунд боловсролтой хохирогч 42.6% эзэлж, өмнөх оноос 0.4 пунктээр, дээд боловсролтой 34.5 % болж, 0.4 пунктээр

буурч, харин суурь боловсролтой 12.3% болж, 0.6 пунктээр, бага боловсролтой 4.9% болж, 0.2 пунктээр, боловсролгүй 1.7% болж, 0.1 пунктээр тус тус буурсан байна (Зураг 2.6.5).

***Хүснэгт 2.6.12 Гэмт хэргийн хохирогч хүн,** боловсролын түвшинээр, гэмт хэргийн төрлөөр, 2019 он*

Гэмт хэргийн төрлөөр	Улсын дүн	Дээд	Техникийн болон тусгай мэргэжлийн	Бүрэн дунд	Суурь	Бага	Боловсрол-гүй
Улсын дүн	**30 782**	**10 620**	**10**	**13 128**	**3 780**	**1 495**	**515**
Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	646	71	20	317	121	51	66
Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	8 542	2 008	330	4 224	1 306	486	188
Хүний халдашгүй чөлөөтэй байх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	101	51	5	32	7	5	1
Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	624	48	18	158	190	161	49
Хүний хувийн, улс төрийн эрх, эрх чөлөөний эсрэг гэмт хэрэг	2	2	-	-	-	-	-
Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	18 389	7 421	761	7 585	1 904	638	80
Эдийн засгийн гэмт хэрэг	107	84	1	16	6	-	-
Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	72	30	5	21	10	5	1
Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэрэг	414	357	13	42	2	-	-
Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг	1 450	252	77	657	218	134	112
Нийтийн албаны ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	230	169	10	43	5	1	2
Хэрэг шалган шийдвэрлэх ажиллагааны эсрэг гэмт хэрэг	75	61	-	11	2	-	1
Авлигын гэмт хэрэг	14	9	1	3	1	-	-
Цэргийн албаны эсрэг гэмт хэрэг	8	4	1	3	-	-	-
Цахим мэдээллийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	40	34	1	4	1	-	-
Эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг	37	16	1	9	3	4	4
Хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг	29	1	-	3	4	10	11
Соёлын өвийн эсрэг гэмт хэрэг	2	2	-	-	-	-	-

Эх үүсвэр: Цагдаагийн ерөнхий газрын Хохирогч хүн, хуулийн этгээдийн мэдээлэл

2019 онд гэмт хэргийн хохирогч болсон 30.8 мянган хүний 18389 (59.7%) нь Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн хохирогч, 8542 (27.7%) нь Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч, 1450 (4.7%) нь ХАБТХАЖ-ын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч болсон байна.

Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн 18.4 мянган хохирогчийн 7421 (40.4%) нь дээд боловсролтой, 761 (4.1%) нь техникийн болон тусгай мэргэжлийн, 7585 (41.2%) нь бүрэн дунд боловсролтой, 1904 (10.4%) нь суурь боловсролтой, 638 (3.5%) нь бага боловсролтой, 80 (0.4%) нь боловсролгүй хүн байна (Хүснэгт 2.6.12).

Гэмт хэргийн улмаас 2019 онд нийт 85 хуулийн этгээд хохирсон нь өмнөх оноос 28 (49.1%)-аар өсжээ (Зураг 2.6.6).

***Зураг 2.6.6 Хохирсон хуулийн этгээд**, 2009-2019 он*

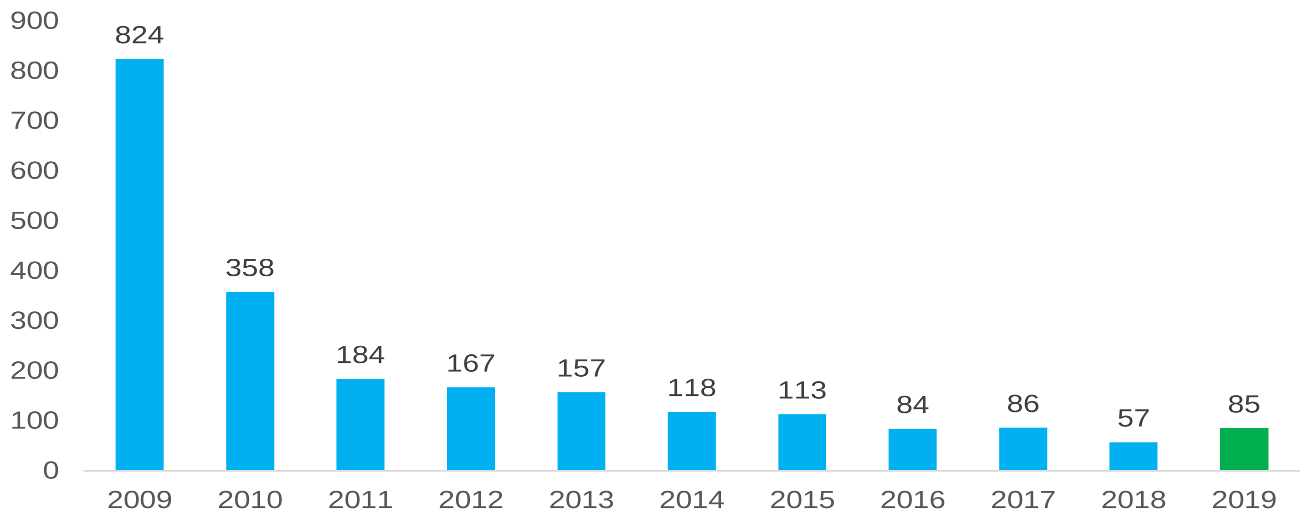

2019 онд хохирсон 85 хуулийн этгээдийн 77.6% нь төрийн, 4.7% нь төрийн бус, 17.6% нь хувийн байгууллага байгаа бөгөөд өмнөх оноос төрийн байгууллага 10.9 пунктээр өсөж, харин төрийн бус байгууллага 0.6 пунктээр, хувийн байгууллага 10.5 пунктээр буурсан байна (Зураг 2.6.7).

***Зураг 2.6.7 Хохирсон хуулийн этгээд,** дүнд эзлэх хувиар, 2009-2019 он*

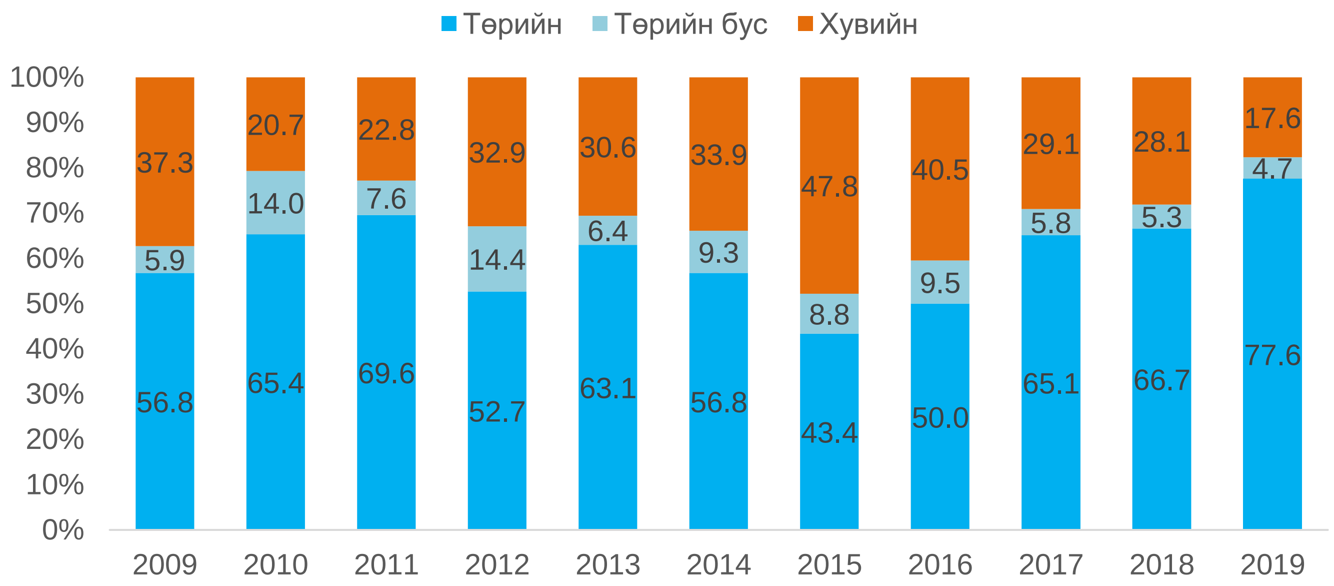

2019 онд хохирсон 85 хуулийн этгээдийн 40 (47.1%) нь Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн, 21 (21.7%) нь Эдийн засгийн гэмт хэргийн, 3 (3.5%) нь Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэргийн, 3 (3.5%) нь Нийтийн албаны ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэргийн, 13 (15.3%) нь Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэргийн хохирогч байна (Хүснэгт 2.6.13).

Хүснэгт 2.6.13 Хохирсон хуулийн этгээд, *гэмт хэргийн төрлөөр, өмчийн хэлбэрээр, 2018-2019 он*

Гэмт хэргийн төрлөөр	2018				2019			
	Бүгд	Төрийн	Төрийн бус	Хувийн	Бүгд	Төрийн	Төрийн бус	Хувийн
Улсын дүн	**57**	**38**	**3**	**16**	**85**	**65**	**5**	**15**
Өмчлөх эрхийн эсрэг	**26**	**9**	**2**	**15**	**40**	**22**	**4**	**14**
Хулгайлах гэмт хэрэг	8	1	1	6	15	6	2	7
Залилах гэмт хэрэг	4	-	4	-	8	6	1	1
Эд хөрөнгө устгах, гэмтээх	2	1	-	1	2	-	-	2
Хөрөнгө завших	12	7	1	4	15	10	1	4
Эдийн засгийн гэмт хэрэг	**13**	**11**	**1**	**1**	**21**	**21**	**-**	**-**
Татвар төлөхөөс зайлхийх	2	2	-	-	1	1	-	-
Улсын хилээр бараа хууль бусаар нэвтрүүлэх	8	8	-	-	17	17	-	-
Мөнгөн тэмдэгт, үнэт цаас, төлбөр тооцооны хэрэгсэл, хуурамчаар бэлтгэх, ашиглах	3	1	1	1	1	1	-	-
Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг	**4**	**4**	**-**	**-**	**3**	**3**	**-**	**-**
Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисыг завших	1	1	-	-	-	-	-	-
Хууль бусаар эм, бэлдмэл, эмнэлэгийн хэрэгсэл үйлдвэрлэх, импортлох, худалдах, түгээх	3	3	-	-	3	3	-	-
Авлигын гэмт хэрэг	**3**	**3**	-	-	**1**	**1**	-	-
Эрх мэдэл, албан тушаалын байдлаа урвуулан ашиглах	3	3	-	-	1	1	-	-
Нийтийн албаны ашиг сонирхлын эсрэг	**3**	**3**	**-**	**-**	**3**	**3**	-	-
Хуурамч баримт бичиг үйлдэх, ашиглах	3	3	-	-	3	3	-	-
Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг	**8**	**8**	**-**	**-**	**13**	**13**	**-**	**-**
Хууль бусаар ашигт малтмал хайх, ашиглах, олборлох	5	5	-	-	1	1	-	-
Хууль бусаар ан агнах	2	2	-	-	7	7	-	-
Хууль бусаар мод бэлтгэх	1	1	-	-	-	-	-	-
Ой хээрийн түймэр тавих	-	-	-	-	1	1	-	-
Байгалийн ургамлыг хууль бусаар бэлтгэх	-	-	-	-		1	-	-
Цахим мэдээллийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт	**-**	**-**	**-**	**-**	**1**	**-**	**1**	**-**
Цахим мэдээлэл хууль бусаар халдах	-	-	-	-	1	-	1	-
Цэргийн албаны эсрэг гэмт хэрэг	**-**	**-**	**-**	**-**	**1**	**-**	**-**	**1**
Тушаал биелүүлэхгүй байх	-	-	-	-	1	-	-	-
Хэрэг шалган шийдвэрлэх ажиллагааны эсрэг гэмт хэрэг	**-**	**-**	**-**	**-**	**2**	**2**	**-**	**-**

2.7 ГЭМТ ХЭРГИЙН УЛМААС УЧИРСАН ХОХИРОЛ, НӨХӨН ТӨЛҮҮЛЭЛТ

Гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирол 2019 онд 162.3 тэрбум төгрөг, нөхөн төлүүлсэн хохирлын хэмжээ 43.8 тэрбум төгрөг болж, өмнөх оноос учирсан хохирол 31.0 (16.0%) тэрбум төгрөгөөр буурч, харин нөхөн төлүүлсэн хохирол 11.3 (34.9%) тэрбум төгрөгөөр өссөн байна (Зураг 2.7.1).

Зураг 2.7.1 Гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирол, нөхөн төлүүлэлт, *тэрбум төгрөг, 2009-2019 он*

Хүснэгт 2.7.1 Гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирол*, гэмт хэргийн төрлөөр, өмчийн хэлбэрээр, 2019 он*

Гэмт хэргийн төрлөөр	Учирсан хохирол сая төг	Төрийн	Орон нутгийн	Хувийн
Улсын дүн	**162 346.6**	**3 958.2**	**3 320.7**	**155 067.7**
Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	1 614.0	-	5.0	1 609.0
Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	7 227.9	2.0	5.2	7 220.7
Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	605.5	-	-	605.5
Хүний халдашгүй чөлөөтэй байх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	168.7	-	-	168.7
Хүний хувийн, улс төрийн эрх, эрх чөлөөний эсрэг гэмт хэрэг	5.0	-	-	5.0
Эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг	36.4	-	-	36.4
Хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг	3.0	-	-	3.0
Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	134 616.7	3 408.1	1 714.5	129 494.1
Эдийн засгийн гэмт хэрэг	5 562.3	109.9	185.9	5 266.5
Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	139.0	1.9	61.5	75.5
Хэрэг шалган шийдвэрлэх ажиллагааны эсрэг гэмт хэрэг	976.1	21.5	4.9	949.6
Авлигын гэмт хэрэг	166.7	57.2		109.5
Нийтийн албаны ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	2 807.8	40.0	1.2	2 766.7
Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэрэг	2 576.1	257.3		1 189.8
Соёлын өвийн эсрэг гэмт хэрэг	27.5	24.0	3.5	
Цахим мэдээллийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	73.1			73.1
Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг	5 679.5	34.9	210.0	5 434.6
Цэргийн албаны эсрэг гэмт хэрэг	61.4	1.4	1 129.0	60.0

Учирсан хохирлыг өмчийн хэлбэрээр нь авч үзвэл 162.3 тэрбум төгрөгийн 4.0 (2.5%) тэрбум төгрөг төрийн, 3.3 (2.0%) тэрбум төгрөг нь орон нутгийн, 155.1 (95.5%) тэрбум төгрөг нь хувь хүн, хувийн байгууллагуудад учирсан хохирол байна. Нийт учирсан хохирлын 134.6 (82.9%) тэрбум төгрөг нь Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн, 7.2 (4.5%) тэрбум төгрөг нь Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн, 5.7 (3.5%) тэрбум төгрөг нь Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн, 5.6 (3.4%) тэрбум төгрөг нь Эдийн засгийн гэмт хэргийн хохирол байна (Хүснэгт 2.7.1).

Зураг 2.7.2 Учирсан хохирол, *бүсээр, 2018-2019 он*

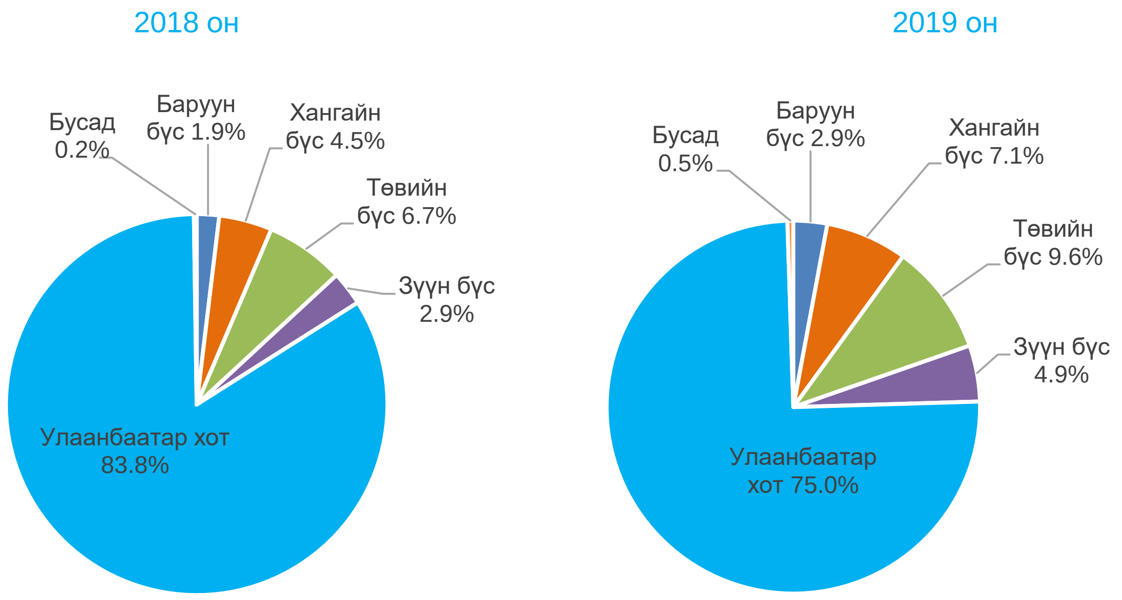

2019 онд гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирлын 2.9% нь Баруун бүсэд бүртгэгдэж, өмнөх оноос 1.0 пунктээр, 7.1% нь Хангайн бүсэд бүртгэгдэж, 2.6 пунктээр, 9.6% нь Төвийн бүсэд бүртгэгдэж, 2.9 пунктээр, 4.9% нь Зүүн бүсэд бүртгэгдэж, 2.0 пунктээр, 0.5% нь Хилийн чанадад бүртгэгдэж, 0.3 пунктээр тус тус өсөж, харин 75.0% нь Улаанбаатар хотод бүртгэгдэж, 8.8 пунктээр буурсан байна. (Зураг 2.7.2).

Нөхөн төлүүлсэн 43.8 тэрбум төгрөгийн хохирлыг өмчийн хэлбэрээр нь авч үзвэл 1.5 (3.5%) тэрбум төгрөг нь төрийн, 1.5 (3.5%) тэрбум төгрөг нь орон нутгийн, 40.7 (93.1%) тэрбум төгрөг нь хувийнх байна. Нийт нөхөн төлүүлэлтийн 25.2 (57.7%) тэрбум төгрөг нь Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн, 5.7 (13.2%) тэрбум төгрөг нь Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн, 4.2 (9.6%) тэрбум төгрөг нь Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн, 3.1 (7.1%) тэрбум төгрөг нь Эдийн засгийн гэмт хэргийн хохирлын нөхөн төлүүлэлт байна (Хүснэгт 2.7.2).

Улсын хэмжээгээр 2019 онд гэмт хэргийн улмаас учирсан 162.3 тэрбум төгрөгийн хохирлын 121.7 (75.0%) тэрбум төгрөг нь Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн хэргийн хохирол байна. Нийслэлд учирсан хохирол өмнөх оноос 40.2 (24.8%) тэрбум төгрөгөөр буурсан байна. Нийслэлд гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирол өмнөх оноос буурахад Сүхбаатар дүүрэг 30.0 (56.4%) тэрбум төгрөгөөр, Баянзүрх дүүрэг 12.6 (32.6%) тэрбум төгрөгөөр, Баянгол дүүрэг 10.7 (33.6%) тэрбум төгрөгөөр буурсан нь голлон нөлөөлжээ. Харин Хан-Уул дүүрэг 18.8 (3 дахин) тэрбум төгрөгөөр, Сонгинохайрхан дүүрэг 1.5 (20.3%) тэрбум төгрөгөөр өмнөх оноос өссөн байна (Хүснэгт 2.7.3).

***Хүснэгт 2.7.2 Нөхөн төлүүлсэн хохирол,** гэмт хэргийн төрлөөр, өмчийн хэлбэрээр, 2019 он*

Гэмт хэргийн төрлөөр	Нөхөн төлүүлэлт сая төг	Төрийн	Орон нутгийн	Хувийн
Улсын дүн	43 759.6	1 514.5	1 520.1	40 724.9
Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	1 010.0	-	-	1 010.0
Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	5 728.7	-	5.2	5 723.5
Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	390.4	-	-	390.4
Хүний халдашгүй чөлөөтэй байх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	119.2	-	-	119.2
Хүний хувийн, улс төрийн эрх, эрх чөлөөний эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-
Эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг	3.3	-	-	3.3
Хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-
Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	25 229.4	1 188.1	747.0	23 294.3
Эдийн засгийн гэмт хэрэг	3 119.7	78.2	172.5	2 869.0
Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	120.5	1.9	59.0	59.6
Хэрэг шалган шийдвэрлэх ажиллагааны эсрэг гэмт хэрэг	138.2	13.5	-	124.7
Авлигын гэмт хэрэг	5.0	-	-	5.0
Нийтийн албаны ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	1 499.4	38.1	-	1 461.3
Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэрэг	2 027.8	160.2	533.0	1 334.6
Соёлын өвийн эсрэг гэмт хэрэг	27.5	24.0	3.5	-
Цахим мэдээллийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	41.2	-	-	41.2
Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг	4 219.3	10.5	-	4 208.8
Цэргийн албаны эсрэг гэмт хэрэг	80.0	-	-	80.0

***Хүснэгт 2.7.3 Учирсан хохирол ба нөхөн төлүүлэлт,** сая төгрөгөөр, нийслэл, дүүргээр, 2016-2019 он*

Дүүргийн нэр	2016		2017		2018		2019	
	Учирсан хохирол	Нөхөн төлүүлсэн	Учирсан хохирол	Нөхөн төлүүлсэн	Учирсан хохирол	Нөхөн төлүүлсэн	Учирсан хохирол	Нөхөн төлүүлсэн
Улаанбаатар хот	**117 174.6**	**24 530.8**	**166 748.8**	**58 669.6**	**161 904.8**	**19 051.0**	**121 709.3**	**23 788.5**
Баянгол	18 572.0	4 912.9	76 576.1	26 069.1	31 893.7	3 374.9	21 185.4	6 348.3
Баянзүрх	14 445.5	4 491.6	36 096.8	22 097.2	38 700.6	3 496.6	26 095.1	5 595.9
Сүхбаатар	14 436.1	5 792.3	14 081.0	1 555.7	53 162.0	3 931.0	23 205.0	3 008.0
Сонгинохайрхан	5 544.8	2 649.3	7 848.9	3 304.5	7 506.8	2 271.1	9 033.5	3 190.3
Хан-Уул	4 556.9	2 283.3	15 172.4	3 116.5	9 390.6	2 758.6	28 157.8	2 244.5
Чингэлтэй	58 493.3	3 775.8	15 688.2	1 900.3	20 067.2	2 658.2	12 956.8	2 925.9
Багануур	279.3	123.5	276.1	160.0	319.7	70.1	173.3	78.2
Багахангай	51.6	47.0	44.0	25.9	39.7	33.3	45.5	41.5
Налайх	795.1	455.1	965.3	440.4	824.5	457.2	856.9	355.9

2.8 ГЭМТ ХЭРГИЙН УЛМААС ГЭМТСЭН, НАС БАРСАН ХҮН

Хүснэгт 2.8.1 Гэмт хэргийн улмаас гэмтсэн хүн, нас барсан хүн, *насны бүлгээр, 2018-2019 он*

Үзүүлэлт	Хохирсон нийт хүн		Гэмтсэн хүн		Нас барсан хүн	
	2018 он	2019 он	2018 он	2019 он	2018 он	2019 он
7 хүртэлх	173	208	82	87	56	74
8-17	1 515	1 390	478	537	32	37
18-29	9 649	8 114	3 140	2 716	132	140
30-39	10 132	9 455	2 863	2 726	213	187
40-49	6 744	6 466	1 638	1 575	225	243
50-59	3 775	3 604	790	781	192	178
60-69	1 180	1 182	215	214	59	54
70, ба түүнээс дээш	398	363	77	91	25	17
Улсын дүн	**33566**	**30782**	**9283**	**8727**	**934**	**930**
Эмэгтэй	14 673	13 205	3 526	3 394	268	244

Гэмт хэргийн улмаас 2019 онд 30782 хүн хохирсны 930 (3.0%) нь нас барж, 8727 (28.4%) нь гэмтсэн байна. Хохирсон хүн өмнөх оноос 8.3%, нас барсан хүн 0.4 %, гэмтсэн хүн 6.0%-иар тус тус буурчээ.

Гэмт хэргийн улмаас 2019 онд гэмтсэн 8727 хүний 87 (1.0%) нь 7 хүртэлх насных, 537 (6.2%) нь 8-17 насных, 2716 (31.1%) 18-29 насных, 2726 (31.2%) нь 30-39 насных, 1575 (18.0%) нь 40-49 насных, 781 (8.9%) нь 50-59 насных, 305 (3.5%) нь 60, ба түүнээс дээш насныхан байна. Гэмт хэргийн улмаас гэмтсэн хүний тоо өмнөх оноос 556-гаар буурахад 18-29 насных 424-өөр, 30-39 насных 137-гоор, 40-49 насных 63-аар буурсан нь голлон нөлөөлжээ. Гэмт хэргийн улмаас гэмтсэн 8727 хүний 3394 (38.9%) нь эмэгтэйчүүд, 624 (7.2%) нь 18 хүртэлх насны хүүхэд байна (Хүснэгт 2.8.1).

Гэмт хэргийн улмаас 2019 онд нас барсан 930 хүний 74 (8.0%) нь 7 хүртэлх насных, 37 (4.0%) нь 8-17 насных, 140 (15.1%) 18-29 насных, 187 (20.1%) нь 30-39 насных, 243 (26.1%) нь 40-49 насных, 178 (19.1%) нь 50-59 насных, 71 (7.6%) нь 60, ба түүнээс дээш насныхан байна. Гэмт хэргийн улмаас нас барсан хүний тоо өмнөх оноос 4-өөр буурахад 30-39 насных 26-гаар, 50-59 насных 14-өөр буурсан нь голлон нөлөөлжээ. Нас барсан хүний 244 (26.2%) нь эмэгтэйчүүд, 111 (11.9%) 18 хүртэлх насны хүүхдүүд байна. 2019 онд гэмт хэргийн улмаас 111 хүүхэд нас барж, өмнөх оноос 23 (26.1%) –аар, 624 хүүхэд гэмтэж, өмнөх оноос 64 (11.4%-өөр өссөн байна (Хүснэгт 2.8.1).

Гэмт хэргийн улмаас 2019 онд 930 хүн нас барсны 576 (62.0%) нь хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэргийн улмаас, 319 (34.3%) нь хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн улмаас амь насаа алджээ. Сүүлийн 11 жилд жил тутам дунджаар 1011 хүн гэмт хэргийн улмаас амь насаа алдсан байна (Хүснэгт 2.8.2).

Хүснэгт 2.8.2 Гэмт хэргийн улмаас нас барсан хүн, *гэмт хэргийн төрлөөр, 2009-2019 он*

Гэмт хэргийн төрлөөр	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Улсын дүн	**1 358**	**1 191**	**922**	**901**	**949**	**1 078**	**847**	**880**	**1 129**	**934**	**930**
Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	979	800	497	456	444	493	350	421	685	558	576
Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	6	14	10	16	17	13	11	7	22	38	13
Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	2	4	2	2	4	-	4	7	3	2	3
Хүний хувийн, улс төрийн эрх, эрх чөлөөний эсрэг гэмт хэрэг	20	16	15	33	36	32	33	28	7	-	-
Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	10	5	5	6	8	8	3	-	-	-	-
Үндэсний аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Эдийн засгийн гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-
Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	20	26	29	18	14	22	14	12	3	-	-
Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэрэг	-	1	-	1	2	2	-	4	-	-	1
Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг	317	325	363	369	424	503	429	399	392	325	319
Нийтийн албаны ашиг сонирхлын эсрэг гэмт	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	3
Хэрэг шалган шийдвэрлэх ажиллагааны эсрэг гэмт хэрэг	1	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-
Авлигын гэмт хэрэг	1	-	-	-	-	2	1	-	2	-	-
Цэргийн албаны эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	1	1	-	-	11	-
Цахим мэдээллийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	10
Хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	-	10	-	4
Хүн төрөлхтний аюулгүй байдал, энх тайвны эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Зураг 2.8.1 Гэмтсэн хүн, *гэмтлийн зэргээр, 2018-2019 он*

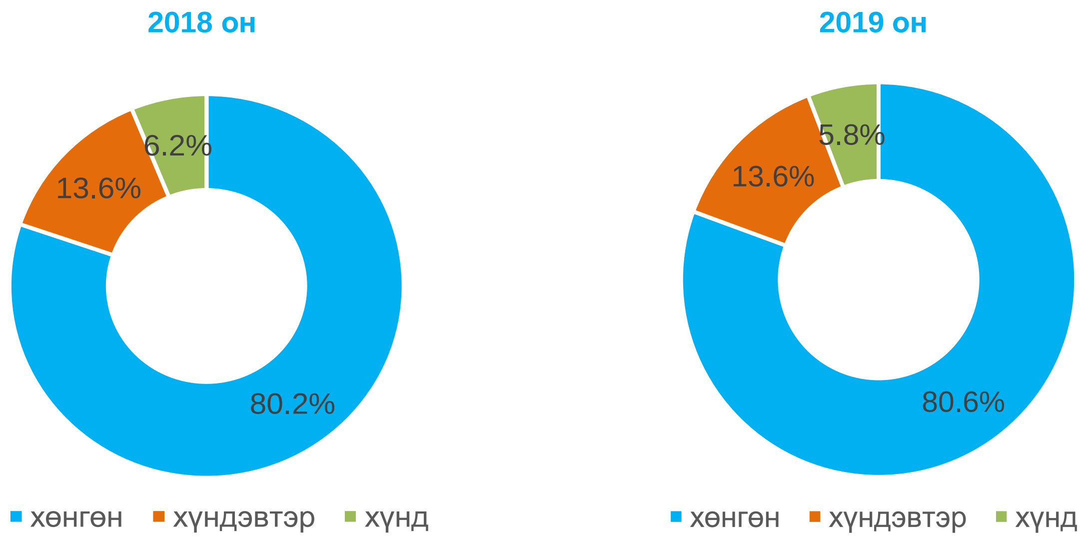

2019 онд гэмт хэргийн улмаас гэмтсэн хүний 80.6 % нь хөнгөн, 13.6 % нь хүндэвтэр, 5.8 % нь хүнд гэмтэл авсан бөгөөд хөнгөн хэлбэрийн гэмтэл 0.4 пунктээр өсөж, харин хүнд хэлбэрийн гэмтэл авсан хүн 0.4 пунктээр буурсан байна (Зураг 2.8.1).

Хүснэгт 2.8.3 Гэмт хэргийн улмаас гэмтсэн хүн, *гэмт хэргийн төрлөөр, 2009-2019 он*

Гэмт хэргийн төрлөөр	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Улсын дүн	**8 593**	**7 486**	**8 100**	**8 436**	**9 797**	**11 281**	**11 287**	**11 257**	**10 513**	**9 283**	**8 727**
Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	13	24	18	30	32	30	29	16	37	34	23
Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	5 466	4 576	4 850	5 341	6 256	7 531	7 683	7 931	8 024	7 957	7 416
Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	192	154	150	121	112	122	105	98	192	97	92
Хүний халдашгүй чөлөөтэй байх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	6	1	1	1	-	-	2	2	1	2	3
Хүний хувийн, улс төрийн эрх, эрх чөлөөний эсрэг гэмт хэрэг	35	31	46	58	81	103	103	87	21	-	-
Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	365	233	265	258	276	295	240	253	230	94	36
Үндэсний аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Эдийн засгийн гэмт хэрэг	1	3	2	-	-	-	-	1	-	-	-
Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	1 527	1 480	1 611	1 479	1 685	1 649	1 656	1 551	801	44	27
Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэрэг	1	1	-	1	2	6	-	1	2	-	-
Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг	920	933	1 094	1 078	1 282	1 460	1 382	1 247	1 135	998	1 072
Нийтийн албаны ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	40	42	55	57	64	71	75	56	55	41	41
Хэрэг шалган шийдвэрлэх ажиллагааны эсрэг гэмт хэрэг	6	2	4	5	1	8	8	6	6		1
Авлигын гэмт хэрэг	7	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-
Цэргийн албаны эсрэг гэмт хэрэг	9	6	4	7	6	6	3	7	9	4	2
Эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	11
Хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	3

Эх үүсвэр: Цагдаагийн ерөнхий газрын Хохирогч хүн, хуулийн этгээдийн мэдээлэл

2019 онд гэмт хэргийн улмаас гэмтсэн 8727 хүний 7416 (85.0%) нь хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргээс, 1072 (12.3%) нь хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн улмаас гэмтсэн байна (Хүснэгт 2.8.3).

Сүүлийн 11 жилд гэмт хэргийн улмаас 104.8 мянган хүн гэмт хэргийн улмаас гэмтсэний 73.0 (69.7%) мянга нь Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг, 12.6 (12.0%) нь Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн улмаас, 13.5 (12.9%) нь Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэргээс гэмтэж бэртсэн байна. 2019 онд гэмтсэн хүний тоо өмнөх оноос Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг 541 (6.8%)-ээр буурсан нь голлон нөлөөлжээ Хүснэгт 2.8.3).

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ

ШҮҮХЭЭР ШИЙДВЭРЛЭСЭН ХЭРЭГ

3.1 БҮХ ШАТНЫ ШҮҮХЭЭР ШИЙДВЭРЛЭСЭН ХЭРЭГ

Монгол Улсын Шүүхийн тухай хуульд заасанчлан Шүүх гэдэг нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд заасны дагуу байгуулагдан хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэж, заавал биелүүлэх шийдвэрийг төрийн нэрийн өмнөөс гаргадаг **шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүнийг** ойлгоно.
"Дагнасан шүүх" гэж Эрүү, Иргэн, Захиргааны хэргийг шүүн таслах ажиллагааны төрлөөр дагнан байгуулагдсан шүүхийг ойлгоно. Шүүхийн үндсэн тогтолцоо нь Улсын дээд шүүх /хяналтын шатны шүүх/, аймаг, нийслэлийн шүүх /давж заалдах шатны шүүх/, сум буюу сум дундын, дүүргийн шүүх /анхан шатны шүүх/-ээс бүрдэнэ.

Бүх шатны шүүхээр 2019 онд 16.4 мянган эрүүгийн хэрэг, 3.8 мянган захиргааны хэрэг, 47.9 мянган иргэний хэрэг шийдвэрлэсэн нь өмнөх оноос эрүүгийн хэрэг 1100 (7.2%)-гаар, захиргааны хэрэг 138 (3.8%)-аар өсөж, харин иргэний хэрэг 5.9 (11.0%) мянгаар буурсан байна (Хүснэгт 3.1.1).

Хүснэгт 3.1.1 Бүх шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн хэрэг, *2011-2019 он*

Үзүүлэлт	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Анхан шатны шүүх									
Эрүүгийн хэрэг	5 877	6 161	6 169	6 375	6 756	5 762	8 839	12 551	13 427
Иргэний хэрэг	30 368	27 792	35 314	33 996	40 674	46 173	45 233	48 155	43 397
Захиргааны хэрэг	891	961	1 097	1 187	1 439	1 780	1 908	1 638	1 747
Давж заалдах шатны шүүх									
Эрүүгийн хэрэг	2 032	2 168	1 960	2 161	1 971	1 822	1 971	2 166	2 286
Иргэний хэрэг	1 803	1 634	1 806	1 947	2 519	3 108	3 721	3 562	3 144
Захиргааны хэрэг	362	517	598	883	1 049	1 460	1 668	1 340	1 416
Хяналтын шатны шүүх									
Эрүүгийн хэрэг	807	859	685	629	512	448	432	570	674
Иргэний хэрэг	1 089	778	983	1 017	1 376	1 655	1 829	2 074	1 332
Захиргааны хэрэг	382	220	268	381	421	548	716	655	608
Улсын дүн									
Эрүүгийн хэрэг	8 716	9 188	8 814	9 165	9 239	8 032	11 242	15 287	16 387
Иргэний хэрэг	33 260	30 204	38 103	36 960	44 569	50 936	50 783	53 791	47 873
Захиргааны хэрэг	1 635	1 698	1 963	2 451	2 909	3 788	4 292	3 633	3 771

Эх үүсвэр: Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн Шүүхээр шийдвэрлэсэн хэргийн мэдээлэл

16, түүнээс дээш насны 10 000 хүнд ногдох шүүхээр шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэрэг 2019 онд улсын дунджаар 63 болж, өмнөх оноос 4 (6.8%)-өөр өссөн байна. 16, түүнээс дээш насны 10000 хүнд ногдох шүүхээр шийдвэрлэсэн хэрэг өмнөх оноос өсөхөд Дархан-Уул (14), Дорноговь (14), Хэнтий (11), Булган (8)-аар өссөн нь голлон нөлөөлжээ (Зураг 3.1.1).

16, түүнээс дээш насны 10 000 хүнд ногдох шүүхээр шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэрэг 2019 онд Улаанбаатар хотод 75 болж өмнөх оноос 7 (10.3%)-гоор өссөн байна.

Зураг 3.1.1 16, түүнээс дээш насны 10 000 хүнд ногдох шүүхээр шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэрэг, *аймаг, нийслэлээр, 2019 он*

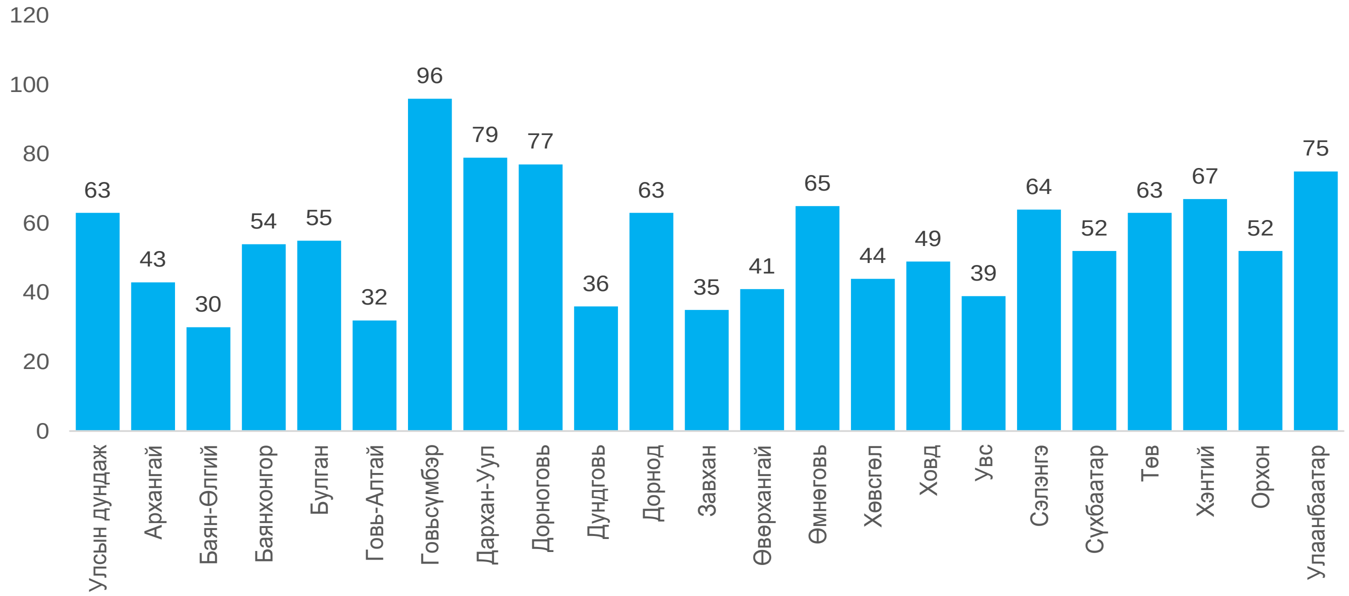

3.2 АНХАН ШАТНЫ ШҮҮХЭЭР ШИЙДВЭРЛЭСЭН ХЭРЭГ

Анхан шатны шүүхээр 2019 онд 13.4 мянган эрүүгийн хэрэг, 43.4 мянган иргэний хэрэг, 1.7 мянган захиргааны хэрэг,18.4 мянган зөрчлийн хэргийг хянан шийдвэрлэж, хариуцлага ногдуулсан бөгөөд эрүүгийн хэрэг өмнөх оноос 876 (7.0%), захиргааны хэрэг 109 (6.7%), хариуцлага ногдуулсан зөрчил 5.4 (42.0%) мянгаар өсөж, харин иргэний хэрэг 4.8 (9.9%) мянгаар буурсан байна Хүснэгт(3.2.1).

Хүснэгт 3.2.1 Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн хэрэг, *2011-2019 он*

Үзүүлэлт	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Эрүүгийн хэрэг	5 877	6 161	6 169	6 375	6 756	5 762	8 839	12 551	13 427
Иргэний хэрэг	30 368	27 792	35 314	33 996	40 674	46 173	45 233	48 155	43 397
Захиргааны хэрэг	891	961	1 097	1 187	1 439	1 780	1 908	1 638	1747

Улсын хэмжээгээр 2019 онд шүүхээр шийдвэрлэсэн нийт эрүүгийн гэмт хэргийн 7.3 %-ийг Баруун бүс эзэлж, өмнөх оноос 0.2 пунктээр, 54.8%-ийг Улаанбаатар хот эзэлж, 1.6 пунктээр өсөж, харин 14.1 %-ийг Хангайн бүс эзэлж, 0.6 пунктээр,17.0 %-ийг Төвийн бүс эзэлж, 0.8 пунктээр, 6.8 %-ийг Зүүн бүс эзэлж, 0.3 пунктээр тус тус буурчээ.

Зураг 3.2.1 Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн хэрэг, *2018-2019 он*

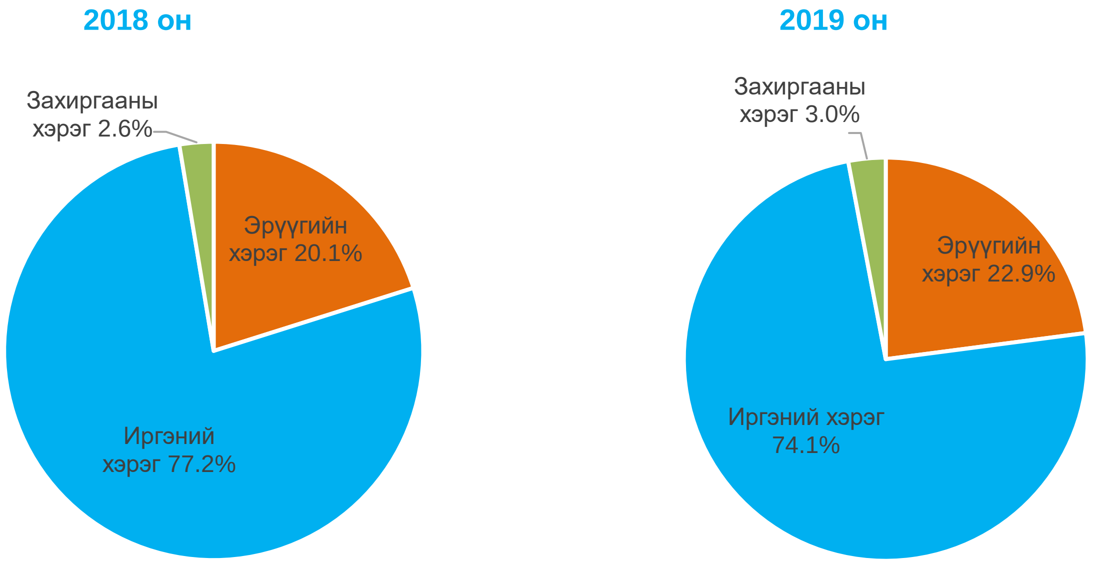

Хүснэгт 3.2.2 Анхан шатны шүүхээр хянан шийдвэрлэсэн хэрэг,
хэргийн хөдөлгөөнөөр, 2011-2019 он

Үзүүлэлт		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Тайлант хугацааны үлдэгдэл	хэрэг	409	457	498	580	505	488	492	702	799
	хүн	710	732	800	1 077	864	831	837	1 077	1 124
Шинээр хүлээн авсан	хэрэг	6 367	6 608	6 750	7 023	7 493	6 537	9 920	13 505	14 417
	хүн	9 807	9 940	10 101	10 353	10 739	9 289	13 242	16 657	17 577
Шийдвэрлэвэл зохих хэрэг	хэрэг	6 776	7 065	7 248	7 603	7 998	7 025	10 412	14 207	15 216
	хүн	10 517	10 672	10 901	11 430	11 603	10 120	14 079	17 734	18 701
Прокурорт буцаасан	хэрэг	448	472	505	712	736	730	774	686	696
	хүн	825	851	1 014	1 430	1 326	1 368	1 305	1 188	1 208
Харьяаллын дагуу шилжүүлсэн	хэрэг	13	12	12	23	23	22	47	133	130
	хүн	23	20	27	41	45	42	149	310	252
Түдгэлзүүлсэн	хэрэг	-	-	-	-	-	-	11	35	76
	хүн	-	-	-	-	-	-	13	53	105
Хянан шийдвэрлэсэн	хэрэг	5 877	6 161	6 169	6 375	6 756	5 762	8 839	12 551	13 427
	хүн	8 967	9 065	8 923	9 146	9 417	7 835	11 478	15 093	15 921
Тайлант хугацааны үлдэгдэл	хэрэг	438	420	562	493	483	511	741	802	887
	хүн	702	736	937	813	815	875	1 147	1 143	1 320

Анхан шатны шүүх 2019 онд 18701 хүнд холбогдох, 15216 эрүүгийн хэрэг хүлээн авсны 15921 хүнд холбогдох 13427 (88.2%) хэргийг хянан шийдвэрлэж, 1208 хүнд холбогдох, 696 хэргийг прокурорт буцааж, 105 хүнд холбогдох 76 хэргийг түдгэлзүүлж, 252 хүнд холбогдох, 130 хэргийг харьяаллын дагуу шилжүүлж, 344 хүнд холбогдох 218 хэргийг хэрэгсэхгүй болгосон байна.

2019 онд анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэргийн 7363 (54.8%) нь Улаанбаатар хотынх байгаа нь өмнөх оноос 1.6 пунктээр өссөн байна.

Зураг 3.2.3 Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэрэг, *2009-2019 он*

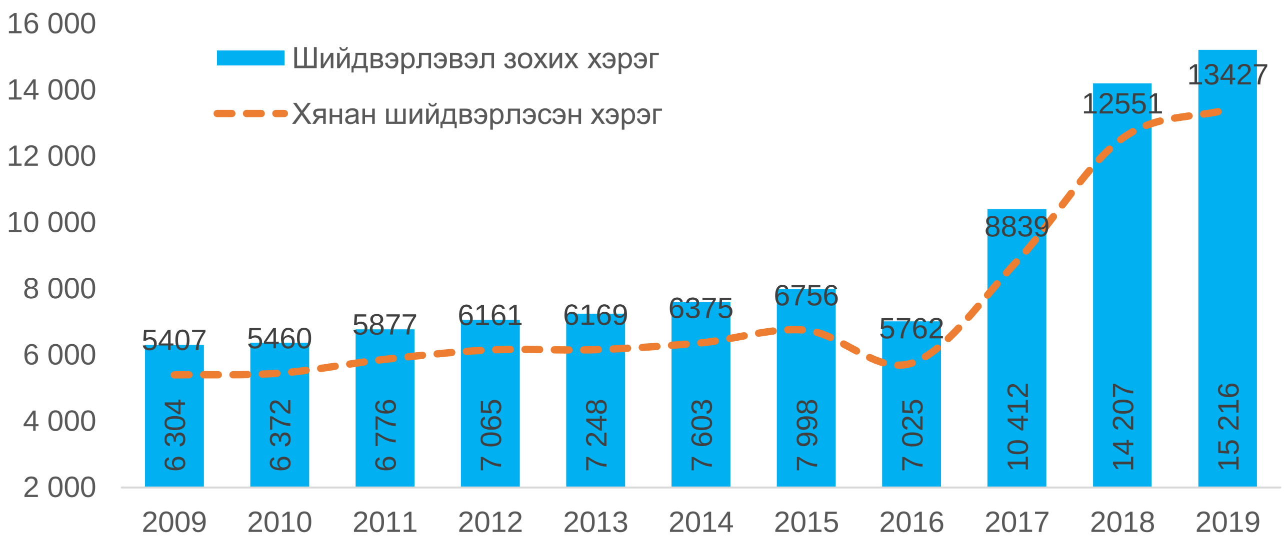

Сүүлийн 11 жилийн байдлаар анхан шатны шүүхээр жил тутам шийдвэрлүүлэхээр ирсэн хэргийн 82.0-88.3%-ийг хянан шийдвэрлэж, 4.6-10.4%-ийг прокурорт буцааж, 0.2-09%-ийг харьяаллын дагуу шилжүүлж, 0.1-0.5 %-ийг түдгэлзүүлсэн байна. 2019 онд анхан шатны шүүхээр шийдвэрлүүлэхээр ирсэн 15.2 мянган эрүүгийн хэргийн 13.4 мянган (88.2%) хэргийг хянан шийдвэрлэж, өмнөх оноос 0.1 пунктээр, 696 (4.6%) хэргийг прокурорт буцааж, 0.3 пунктээр, 130 (0.9%) хэргийг харьяаллын дагуу шилжүүлж, 0.1 пунктээр буурч, харин 76 (0.5%) хэргийг түдгэлзүүлж, 0.3 пунктээр өссөн байна (Зураг 3.2.3).

3.3 АНХАН ШАТНЫ ШҮҮХЭЭР ШИЙДВЭРЛЭСЭН ЭРҮҮГИЙН ХЭРЭГ, гэмт хэргийн төрлөөр

Хүснэгт 3.3.1 Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг ба Шүүхээр шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэрэг, *2011-2019 он*

Үзүүлэлт	Хэмжих нэгж	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг	тоо	19 197	22 089	25 362	27 318	27 757	27 167	32 259	36 220	31 524
Шүүхээр шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэрэг	тоо	5 877	6 161	6 169	6 375	6 756	5 762	8 839	12 551	13 427
	хувь	30.6	27.9	24.3	23.3	24.3	21.2	27.4	34.7	42.6

Жил тутам Цагдаагийн байгууллагад бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 21.2-42.6%-д нь шүүхээс гэм буруутайг нь тогтоож ял шийтгэл оногдуулдаг байна. Улсын хэмжээгээр 2019 онд 31.5 мянган хэрэг бүртгэгдсэний 13.4 (42.6%) мянган хэрэгт МУ-ын ЭХ-ийн холбогдох зүйл заалтын дагуу Шүүхээс гэм буруутайг нь тогтоож ял шийтгэл оногдуулсан байна. Энэ нь өмнөх онтой харьцуулахад бүртгэдсэн хэрэг 3961 (13.0%)-ээр буурахад шүүхээр шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэрэг 876(7.0%)-гаар өссөн байна (Хүснэгт 3.3.1).

Анхан шатны шүүхээр 2019 онд шийдвэрлэсэн 13.4 мянган эрүүгийн хэргийн 7.1 мянга (52.6%) нь Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг, 3.7 мянга (27.6%) нь Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг, 1.1 мянга (8.5%) нь Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн

ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг байгаа бөгөөд өмнөх оноос Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг 119 (1.7%), Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг 473 (13.9%), Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг 112 (10.9%)-оор тус тус өссөн байна. Шүүхээр шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэрэг өмнөх оноос өсөхөд өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг 473 (14.6%), залилах гэмт хэрэг 143 (30.8%), мал хулгайлах гэмт хэрэг 128 (54.7%), Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг 119 (1.7%)-өөр тус тус өссөн нь голлон нөлөөлжээ (Хүснэгт 3.3.2).

Хүснэгт 3.3.2 Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэрэг,
гэмт хэргийн төрлөөр, 2018-2019 он

Гэмт хэргийн төрлөөр	2018 [1]	2019 [1]
Шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэрэг - Бүгд	**12 551**	**13 427**
Гэмт хэргийн төрлөөр		
Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	227	252
Хүнийг санаатай алах гэмт хэрэг	166	187
Хүний амь насыг болгоомжгүйгээр хохироох гэмт хэрэг	53	58
Хүнийг амиа хорлох нөхцөл байдалд хүргэх гэмт хэрэг	-	2
Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	6 948	7 067
Хүний халдашгүй чөлөөтэй байх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	16	35
Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	324	404
Хүний хувийн, улс төрийн эрх, эрх чөлөөний эсрэг гэмт хэрэг	1	2
Эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг	8	4
Хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг	9	6
Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	3 229	3 702
Хулгайлах	1 644	1 685
Дээрэмдэх	306	316
Залилах	465	608
Хөрөнгө завших	168	210
Мал хулгайлах	234	362
Үндэсний аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	53	34
Эдийн засгийн гэмт хэрэг	70	68
Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	189	213
Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэрэг	260	302
Соёлын өвийн эсрэг гэмт хэрэг	-	1
Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг	1 032	1 144
Нийтийн албаны ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	94	95
Хэрэг шалган шийдвэрлэх ажиллагааны эсрэг гэмт хэрэг	44	32
Авлигын гэмт хэрэг	34	50
Цэргийн албаны эсрэг гэмт хэрэг	10	7
Цахим мэдээллийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	3	9

Эх үүсвэр: Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн Анхан шатны шүүхийн эрүүгийн хэргийн тайлан

Хүснэгт 3.3.3 Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэрэг, *хянан шийдвэрлэх ажиллагааны журмаар, 2018-2019 он*

Он	Хянан шийдвэрлэсэн			Хялбаршуулсан журмаар			Ердийн журмаар			Эмнэлгийн чанартай албадлага	
	Хэрэг	Хүн	Хуулийн этгээд	Хэрэг	Хүн	Хуулийн этгээд	Хэрэг	Хүн	Хуулийн этгээд	Хэрэг	Хүн
2 018	12 551	15 093	3	5 029	5 525	-	7 503	9 546	3	19	22
2 019	13 427	15 921	5	4 663	4 993	-	8 736	10 900	5	28	28

Шүүхээр 2019 онд шийдвэрлэсэн 13.4 мянган эрүүгийн хэргийн 5.0 хүнд холбогдох 4.7 (55.2%) мянган хэргийг хялбаршуулсан журмаар, 10.9 мянган хүнд холбогдох 8.7 (65.1%) мянган хэргийг ердийн журмаар, 28 хүнд холбогдох 28 (0.2%) хэрэгт эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ авсан байна. Хялбаршуулсан (Хүснэгт 3.3.3).

3.4 ШҮҮХЭЭР ЯЛ ШИЙТГҮҮЛСЭН ХҮН

Хүснэгт 3.4.1 Анхан шатны шүүхээр ял шийтгүүлсэн хүн, *2009-2019 он*

Үзүүлэлт	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ял шийтгүүлсэн хүн	7 513	7 292	8 210	8 324	8 065	8 178	7 696	6 566	9 019	12 088	13 011
Урьд нь ял шийтгүүлсэн	1 637	1 645	1 460	1 544	1 698	1 919	1 900	1 773	1 977	2 542	2 990
Гэмт хэрэг давтан үйлдсэн	591	562	471	539	504	455	600	451	282	311	76
Бүлэглэн үйлдсэн	1 314	1 407	1 465	1 498	1 414	1 604	1 616	1 382	1 497	893	865
Согтуугаар үйлдсэн	1 610	1 512	1 704	1 717	1 710	1 582	1 700	1 729	2 250	2 928	2 592

Шүүхээр ял шийтгүүлсэн хүний тоо 2019 онд 13011 болж, өмнөх оноос 923 (7.6%)-аар өссөн байна. Ял шийтгүүлэгчдийн 2990 (23.0%) нь урьд нь ял шийтгүүлж байсан, 76 (0.6%) нь давтан хэрэг үйлдсэн, 865 (6.6%) нь бүлэглэн үйлдсэн, 2592 (19.9%) нь согтуугаар гэмт хэрэг үйлдсэн байна. Ял шийтгүүлэгчдийн 1443 (11.1%) нь эмэгтэйчүүд, 360 (2.8%) нь өсвөр насны хүн байна (Хүснэгт 3.4.1).

Зураг 3.4.1 Шүүхээр ял шийтгүүлсэн хүн, *2000-2019 он*

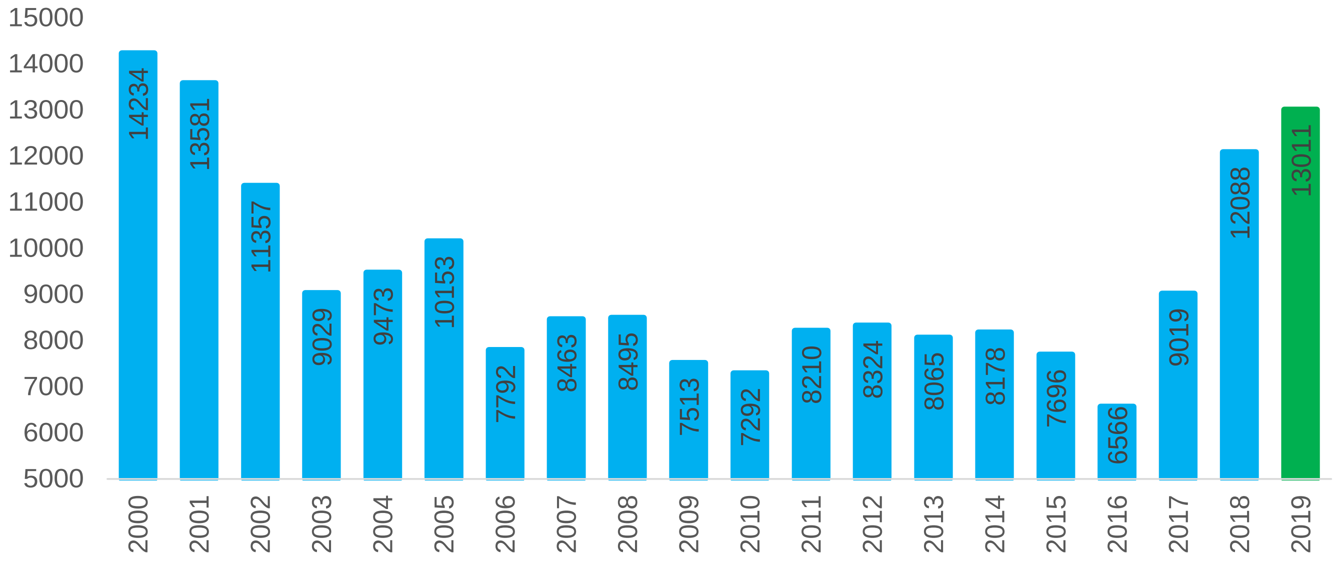

2019 онд шүүхээр ял шийтгүүлсэн хүний 41.8 %-ийг 18-29 насныхан, 22.9%-ийг 30-34 насныхан, 33.5 %-ийг 35-аас дээш насныхан, 2.8 %-ийг 18 хүртэлх насныхан, 32.5% нь 35, түүнээс дээш насныхан байна. 2019 онд 35, түүнээс дээш насныхан өмнөх оноос 1.0 пунктээр буурч, харин 30-34 насныхан 0.1 пунктээр, 18-29 насныхан 0.5 пунктээр, 14-17 насныхан 0.3 пунктээр өссөн байна.

Зураг 3.4.2 Шүүхээр ял шийтгүүлсэн хүн*, насны бүлгээр,2018-2019 он*

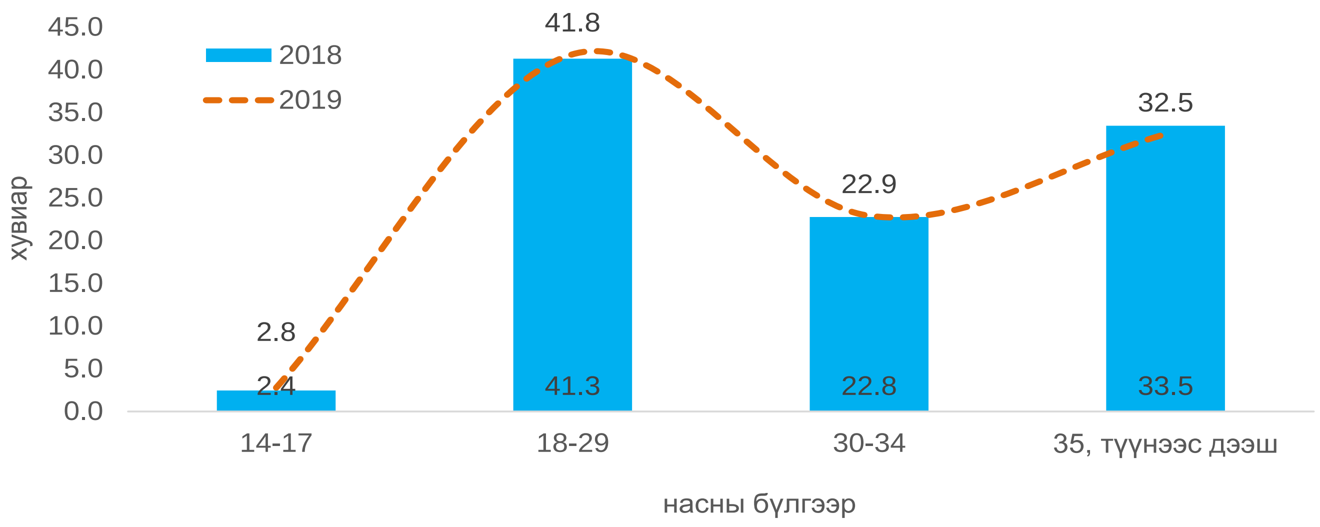

2019 онд шүүхээр ял шийтгүүлсэн 13.0 мянган хүний 5.5 (41.9%) мянга нь бүрэн дунд, 2.3 (17.4 %) мянга нь суурь, 2.3 (17.8%) мянга нь дээд, 1.3 (9.8%) мянга нь бага боловсролтой, 864 (6.6%) нь боловсролгүй хүн байна.

Зураг 3.4.3 Шүүхээр ял шийтгүүлсэн хүн, *боловсролын түвшнээр, 2018-2019 он*

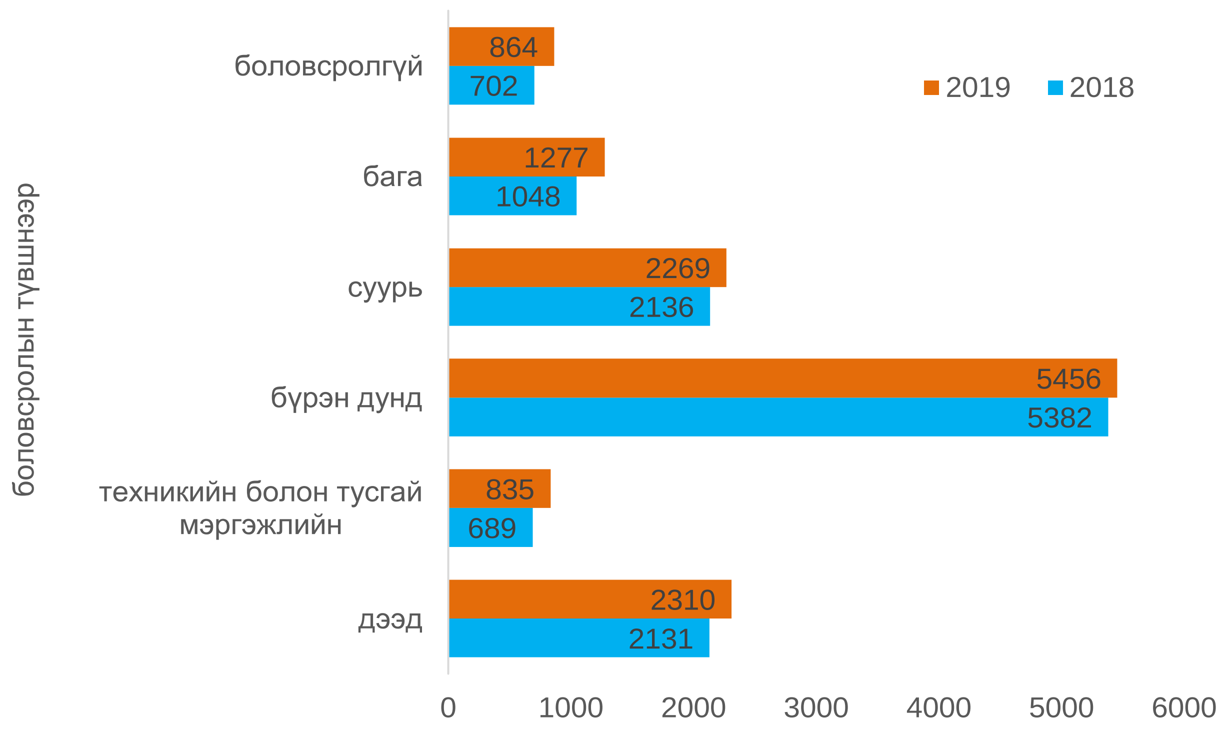

Зураг 3.4.4 Шүүхээр ял шийтгүүлсэн төрийн албан хаагчид, *төрийн албаны ангиллаар, 2018-2019 он*

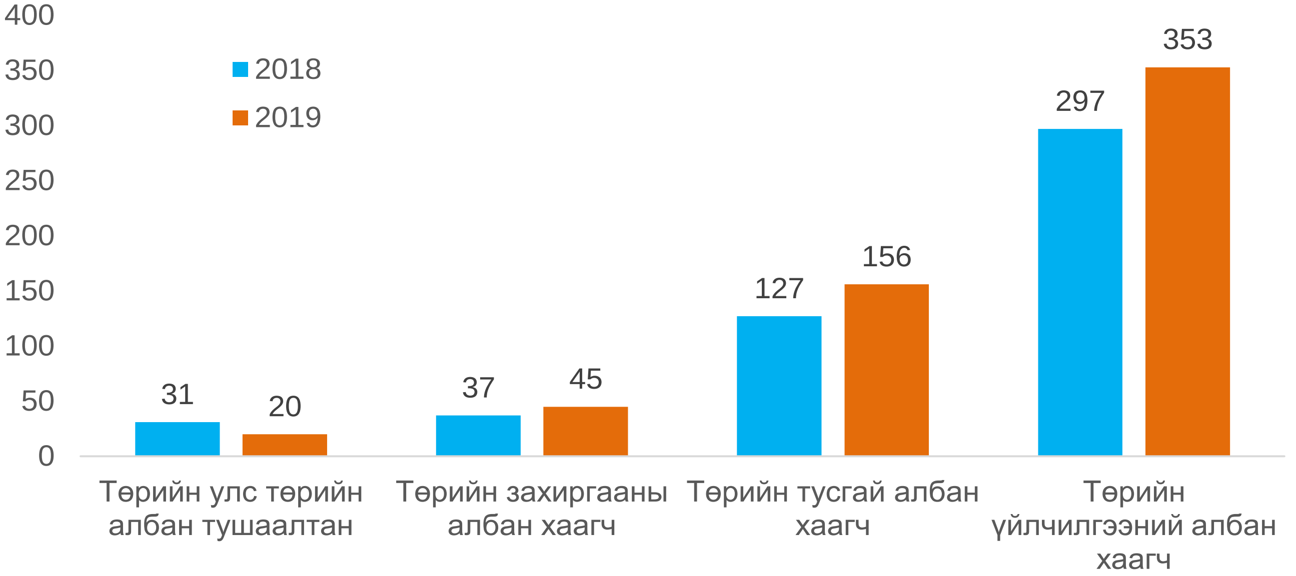

2019 онд шүүхээр ял шийтгүүлсэн 13.0 мянган хүний 574 (4.4%) нь төрийн албан хаагчид байгаа бөгөөд өмнөх оноос 82 (16.7%)-оор өссөн байна.
Шүүхээр ял шийтгүүлсэн төрийн албан хаагчдын 20 (3.5%) нь улс төрийн албан тушаалтан, 45 (7.8%) нь төрийн захиргааны албан хаагч, 156 (27.2%) нь төрийн тусгай албан хаагч, 353 (61.5%) нь төрийн үйлчилгээний албан хаагч байна. Шүүхээр ял шийтгүүлсэн 13.0 мянган хүний 6.2 (47.5%) мянган нь ажилгүй хүн, 18 (0.1%) нь ялтан, 632 (4.9%) нь оюутан, сурагчид байна.

2019 онд ял шийтгүүлсэн 13.0 мянган хүний 3520 хүнд хорих ял оногдуулсны 3245 нь хорих ялыг биечлэн эдэлж, 2187 нь хорих ялыг тэнсэж, 7532 торгох ял оногдуулж, 7.7 тэрбум төгрөгийн торгууль ноогдуулж, 8 хүнд өршөөл үзүүлжээ (Хүснэгт 3.4.3).

Хүснэгт 3.4.3 Шүүхээс оногдуулсан ял, *ялын төрлөөр, 2018-2019 он*

Он	Ял шийтгүүлсэн хүн	Торгох ял	Нийтэд тустай ажил хийлгэх ял	Хорих ял	Хүмүүжлийн чанартай албадлагын арга хэмжээ	Эмнэлэгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ	Хорих ял оногдуулахгүйгээр тэнсэх	Өршөөл үзүүлсэн
2018	12088	7437	1683	3245	127	23	2040	1
2019	13011	7532	1965	3520	124	28	2187	8

Шүүхээр ял шийтгүүлсэн 13.0 мянган хүний 7359 (56.6%) нь Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг, 3623 (27.8%) нь Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг, 654 (5.0%) нь Хөдөлгөөний аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг, 210 (1.6%) нь Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэрэг, 210 (1.6%) нь Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг, 192 (1.5%) нь Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг үйлдэж ял шийтгүүлсэн байна.

3.5 УЧИРСАН ХОХИРОЛ, НӨХӨН ТӨЛҮҮЛЭЛТ, ХОХИРСОН ХҮН, ХУУЛИЙН ЭТГЭЭД

Хүснэгт 5.5.1 Шүүхээр шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэргийн учирсан хохирол, *нөхөн төлүүлэлт, тэрбум төгрөгөөр, 2009-2019 он*

Үзүүлэлт	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Учирсан хохирол	19.4	26.3	13.9	22.0	96.0	78.2	59.8	15.2	84.8	40.2	46.1
Нөхөн төлүүлэлт	1.2	2.0	1.7	2.1	90.8	1.5	1.3	1.1	2.9	22.3	32.0

2019 оны байдлаар шүүхээр 13427 эрүүгийн хэрэгт холбогдох 46.1 тэрбум төгрөгийн хохирол учирч, 32.0 тэрбум төгрөгийн хохирлыг нөхөн төлүүлжээ. Гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирол 2019 онд 46.1 тэрбум төгрөг, нөхөн төлүүлсэн хохирлын хэмжээ 32.0 тэрбум төгрөг болж, өмнөх оноос учирсан хохирол 5.9 (14.7%) тэрбум төгрөгөөр, нөхөн төлүүлсэн хохирол 9.7 (43.5%) тэрбум төгрөгөөр тус тус өссөн байна. 46.1 тэрбум төгрөгийн учирсан хохирлын 41.1 (89.2%) тэрбум төгрөг нь хувь хүнд, 5.0 (10.8%) тэрбум төгрөгийн хохирол нь хуулийн этгээдэд учирсан хохирол байна.

Зураг 3.5.1 Хохирсон хүн*, насны бүлгээр, 2018-2019 он*

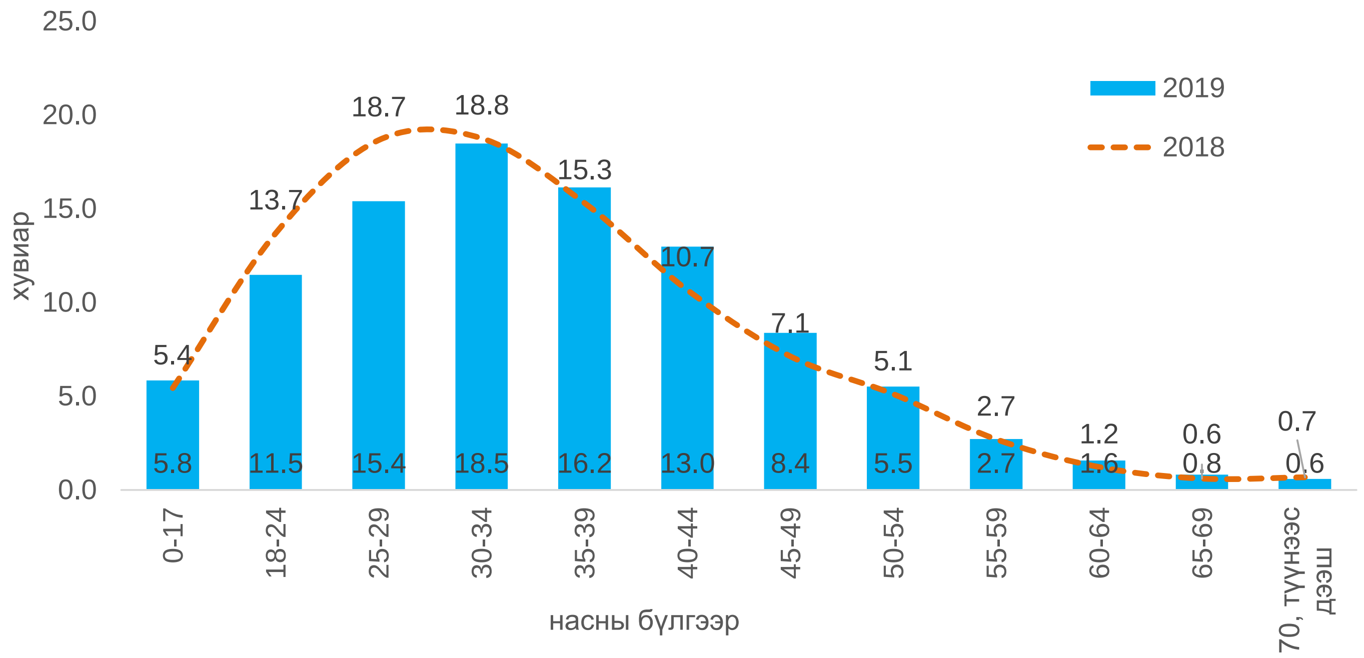

Эрүүгийн гэмт хэргийн улмаас 2019 онд 16.5 мянган хүн, 99 хуулийн этгээд хохирсон байна. Нийт хохирсон хүний 6448 (39.0) нь эмэгтэйчүүд байна. Эрүүгийн гэмт хэргийн 16.5 мянган хохирогчийн 965 (5.8%) нь 0-17 насных, 1897 (11.5%) нь 18-24 насных, 2545 (15.4%) нь 25-29 насныхан, 3056 (18.5%) нь 30-34 насных, 2668 (16.2%) нь 35-39 насныхан, 2146 (13.0%) нь 40-44 насныхан, 1386 (8.4%) нь 45-49 насныхан, 912 (5.5%) нь 50-54 насныхан, 450 (2.7%) нь 55-59 насныхан, 260 (1.6%) нь 60-64 насныхан, 137 (0.8%) нь 65-69 насныхан, 98 (0.6%) нь 70-аас дээш насныхан байна (Зураг 3.5.1).

Шүүхээр шийдвэрлэсэн эрүүгийн гэмт хэргийн улмаас 2019 онд 16.5 мянган хүн, 99 хуулийн этгээд хохирсон нь өмнөх оноос хохирсон хүний тоо 2467 (17.6%)-гоор өсөж, харин хохирсон хуулийн

этгээдийн тоо 128 (56.4%)-аар буурчээ. Хохирсон хүний тоо өмнөх оноос өсөхөд Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч 183 (2.6%), Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн хохирогч 1856 (38.5%), Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч 276 (21.4%), Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч 113 (44.3%)-аар өссөн голлон нөлөөлжээ (Хүснэгт 3.5.2).

Хүснэгт 3.5.2 Хохирсон хүн, *гэмт хэргийн төрлөөр, 2018-2019 он*

Үзүүлэлт	2018	2019
Улсын дүн	**14 053**	**16 520**
Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	217	267
Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	7 157	7 340
Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	255	368
Хүний халдашгүй чөлөөтэй байх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	16	50
Хүний хувийн, улс төрийн эрх, эрх чөлөөний эсрэг гэмт хэрэг	-	1
Эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг	3	5
Хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг	4	6
Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг	4 820	6 676
Үндэсний аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	4	9
Эдийн засгийн гэмт хэрэг	23	6
Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	63	38
Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэрэг	96	77
Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг	1 292	1 568
Нийтийн албаны ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг	77	63
Хэрэг шалган шийдвэрлэх ажиллагааны эсрэг гэмт хэрэг	11	7
Авлигын гэмт хэрэг	4	23
Цэргийн албаны эсрэг гэмт хэрэг	5	2
Цахим мэдээллийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	6	14

Эх үүсвэр: Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн анхан шатны шүүхийн эрүүгийн хэргийн хохирогчийн тайлан

2019 онд шүүхээр шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэргийн 16.5 мянган хохирогчийн 7340 (44.4%) нь Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч, 6676 (40.4%) нь Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн хохирогч, 1568 (9.5%) нь Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч, 368 (2.2%) нь Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч, 267 (1.6%) нь Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэргийн хохирогч байна (Хүснэгт 3.5.2).

2019 онд гэмт хэргийн улмаас хохирсон 16.5 мянган хохирогчоос бүрэн дунд боловсролтой хохирогч 38.0% эзэлж, өмнөх оноос 2.6 пунктээр, суурь боловсролтой 12.7% болж, 2.4 пунктээр, бага боловсролтой 7.3% болж, 0.6 пунктээр, боловсролгүй 4.2% болж, 0.2 пунктээр тус тус буурч, харин дээд боловсролтой 28.8 % болж, 5.9 пунктээр өссөн байна.

Эрүүгийн гэмт хэргийн хохирогч 16520 хүний 6285 (38.0%) нь бүрэн дунд боловсролтой, 4757 (28.9%) нь дээд боловсролтой, 2104 (12.7%) нь суурь боловсролтой, 1488 (9.0%) нь техникийн болон тусгай мэргэжлийн боловсролтой,1199 (7.3%) нь бага боловсролтой, 687 (4.2%) боловсролгүй хүн байна (Зураг 3.5.2).

***Зураг 3.5.2 Гэмт хэргийн улмаас хохирсон хүн,** боловсролын түвшнээр, 2018-2019 он*

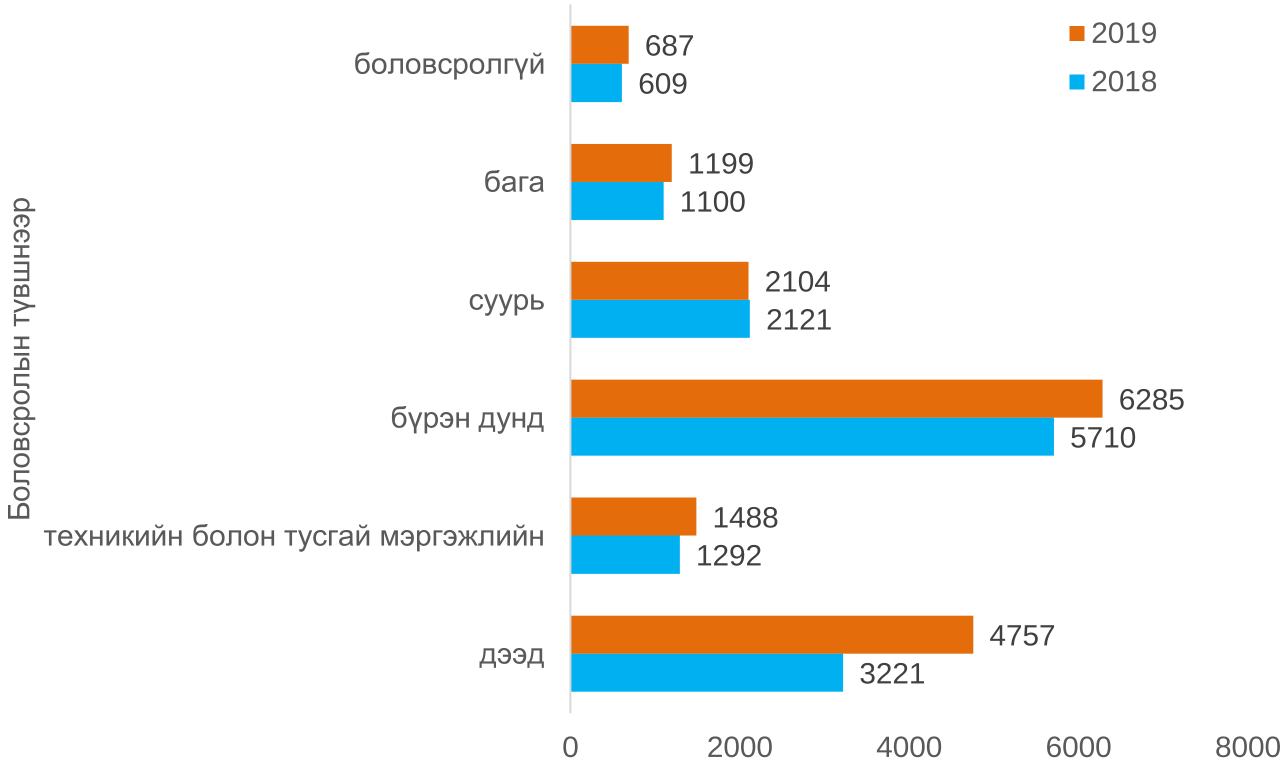

***Хүснэгт 3.5.3 Эрүүгийн гэмт хэргийн улмаас гэмтсэн, нас барсан хүн,** 2018-2019 он*

Үзүүлэлт	Хохирсон нийт хүн		Гэмтсэн хүн		Нас барсан хүн	
	2018 он	2019 он	2018 он	2019 он	2018 он	2019 он
Улсын дүн	**14 053**	**16 520**	**8 217**	**8 597**	**524**	**545**
Өсвөр насны хүн	764	965	243	387	38	58
Эмэгтэй	4 772	6 448	2 014	2 944	148	198

Эрүүгийн гэмт хэргийн улмаас 2019 онд хохирсон 16.5 мянган хүний 8597 (52.0%) нь гэмтэж, 545 (3.3%) нь нас барсан нь өмнөх оноос гэмтсэн хүн 380 (4.6%)-аар, нас барсан хүн 21 (4.0%)-ээр тус тус өссөн байна. Гэмт хэргийн улмаас гэмтсэн 8597 хүний 387 (4.5%) нь өсвөр насны хүн, 2944 (34.2%) мянга нь эмэгтэйчүүд байна. Нас барсан 545 хүний 58 (10.6%) нь өсвөр насны хүн, 198 (36.3%) мянга нь эмэгтэйчүүд байна (Хүснэгт 3.5.3). Гэмт хэргийн улмаас хохирсон 16.5 мянган хүний 2874 (17.4%) нь ажилгүй хүн байна.

3.6 АНХАН ШАТНЫ ШҮҮХЭЭР ШИЙДВЭРЛЭСЭН ИРГЭНИЙ ХЭРЭГ

Анхан шатны шүүх 2019 онд 62.0 мянган нэхэмжлэл, гомдол, хүсэлт хүлээн авснаас 11.5 мянган (18.6%) нэхэмжлэлийг хуульд заасан үндэслэлээр хүлээн авахаас татгалзаж, буцаах, харьяаллын дагуу зохих байгууллагад шилжүүлэх зэрэг арга хэмжээ авч, 43.4 мянган иргэний хэргийг хянан шийдвэрлэжээ. Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлүүлэхээр иргүүлсэн 62.0 мянган нэхэмжлэл,

гомдол, хүсэлтийн 43.4 (70.0 %) мянгыг шийдвэрлэсэн нь өмнөх оноос 4.6 пунктээр буурсан байна. Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн иргэний хэрэг өмнөх оноос 2.9 (6.5%) мянгаар буурахад Иргэний хэргийн шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулиар шийдвэрлэсэн иргэний хэрэг 3664 (20.0%), Иргэний хуулиар шийдвэрлэсэн иргэний хэрэг 992 (4.6%), хөдөлмөрийн тухай хуулиар шийдвэрлэсэн иргэний хэрэг 483 (27.1%), гэр бүлийн тухай хуулиар 314 (6.6%)–өөр буурсан нь голлон нөлөөлжээ.

Зураг 3.6.1 Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн иргэний хэрэг, *2011-2019 он*

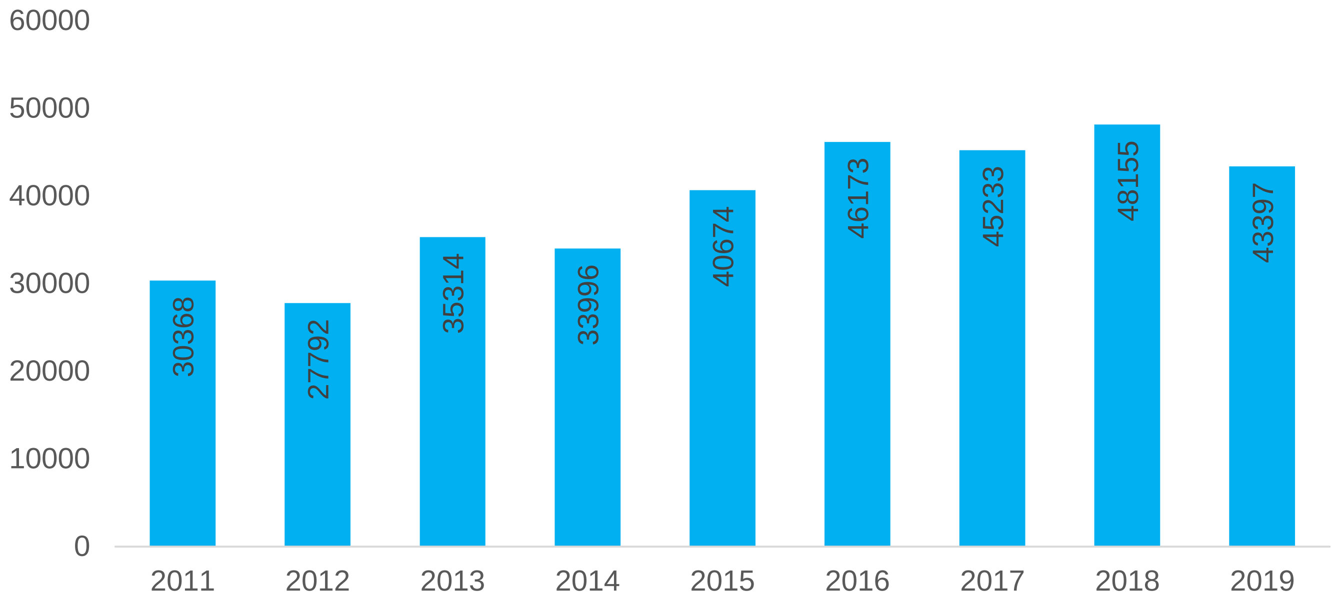

Хүснэгт 3.6.1 Шүүхээр шийдвэрлэсэн иргэний хэрэг, *хуулиар, 2011-2019 он*

Үзүүлэлт	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Улсын дүн	**30 368**	**27 792**	**35 314**	**33 996**	**40 674**	**46 173**	**45 233**	**48 155**	**43 397**
Иргэний хуулиар	11 568	11 796	12 738	14 708	20 805	24 826	22 783	21 616	20 624
Иргэний хэргийг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулиар	11 152	9 262	15 571	12 421	11 532	11 942	13 600	18 318	14 654
Гэр бүлийн тухай хуулиар	4 449	3 878	4 276	4 207	4 539	4 674	4 566	4 763	4 449
Хөдөлмөрийн тухай хуулиар	897	742	1 080	1 377	1 487	2 220	2 214	1 785	1 302
Газрын тухай хуулиар	101	142	93	132	198	148	119	169	146
Дампуурлын тухай хуулиар	7	37	11	13	16	10	28	15	25
Компаны тухай хуулиар	24	16	18	8	18	32	21	35	24
Нийгмийн даатгалын багц хуулиар	128	97	148	326	436	476	403	332	334
Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулиар	210	147	162	118	204	381	384	323	346
Татварын ерөнхий хуулиар	283	251	412	305	621	574	274	215	202
Үл хөдлөх хөрөнгийн бүртгэлийн тухай хуулиар	5	2	6	4	0	1	1	1	3
Төрийн албаны тухай хуулиар	6	4	2	3	7	4	4	15	2
Улс төрийн хилс хэрэгт хэлмэгдэгчдийг цагаатгах, тэдэнд нөхөн олговор олгох тухай хуулиар	70	73	52	55	44	45	17	32	627
Бусад хуулиар	1 468	1 345	678	319	767	840	819	536	659

Иргэний хэргийн анхан шатны шүүхээс энэ онд шийдвэрлэсэн 43.4 мянган хэргийн 24.4 (56.2%) мянган хэргийг Улаанбаатар хотын анхан шатны шүүх шийдвэрлэсэн бөгөөд энэ нь өмнөх оноос

16.8 пунктээр буурсан байна. Шүүхээр шийдвэрлэсэн иргэний хэргийн 20.6 (47.5%) мянга нь Иргэний хуулиар, 14.7 (33.8%) мянга нь ИХШХШ хуулиар, 4.4 (10.3%) мянга нь Гэр бүлийн тухай хуулиар, 1.3 (3.0%) мянга нь Хөдөлмөрийн тухай хуулиар, 5.4% нь бусад хуулиар шийдвэрлэжээ (Хүснэгт 3.6.1).

2019 онд анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн 43.4 мянган иргэний хэргийн 25.7 (59.2%) мянган хэргийг ердийн журмаар, 11.7 (27.0%) мянган хэргийг хялбаршуулсан журмаар, 6.0 (13.8%) мянган хэргийг хэрэгсэхгүй болгосон бөгөөд ердийн журмаар шийдвэрлэсэн хэрэг өмнөх оноос 0.6 пунктээр, хэрэгсэхгүй болгосон хэрэг 0.3 пунктээр буурч, харин хялбаршуулсан журмаар шийдвэрлэсэн хэрэг 1.0 пунктээр өссөн байна (Зураг 3.6.2).

***Зураг 3.6.2 Иргэний хэрэг, маргааныг шийдвэрлэсэн журмаар,** 2018-2019 он*

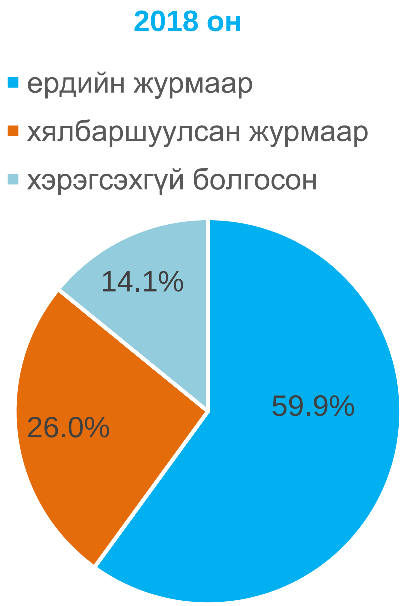

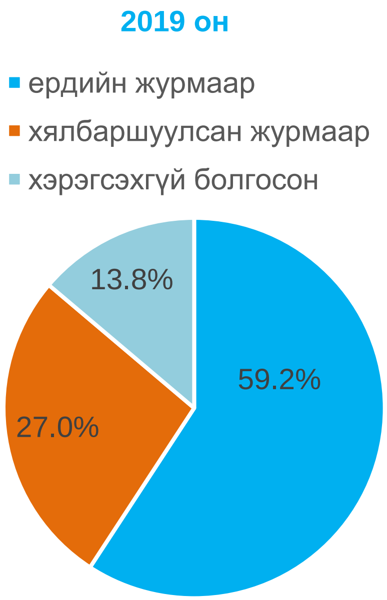

***Хүснэгт 3.6.2 "Гэр бүлийн тухай" хуулиар шийдвэрлэсэн хэрэг,** 2010-2019 он*

Үзүүлэлт	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Улсын дүн	**4 732**	**4 449**	**3 878**	**4 276**	**4 207**	**4 539**	**4 674**	**4 566**	**4 763**	**4 449**
Гэрлэлт цуцалсан	3 856	3 642	3 100	3 382	3 182	2 978	2 980	2 791	2 945	2 736
Эцэг тогтоосон	382	325	278	313	430	531	450	467	392	465
Эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан	6	7	4	6	21	37	17	24	11	26
Хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах	354	364	370	454	478	825	1 006	1 056	1 146	1 047
Тэтгэлэг тогтоолгосон хүүхэд	2 079	1 932	786	998	1 843	1 932	1 060	877	985	2 167
Гэрлэлт болон гэрлэлт цуцлалтыг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцох	3	9	11	11	32	59	47	50	64	27
Бусад	131	102	115	110	64	109	174	178	205	148

Монгол Улсын "Гэр бүлийн тухай" хуулиар 2019 онд 4449 хэрэг шийдвэрлэсний 2736 (61.5%) нь гэрлэлт цуцалсан, 465 (10.5%) нь эцэг тогтоосон, 1047 (23.5%) нь хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах, 26

(0.6%) нь эцэг, эх байх эрх хассан, 27 (0.6%) нь гэрлэлт болон гэрлэлт цуцлалтыг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон, 148 (3.3%) нь бусад хэрэг байна. "Гэр бүлийн тухай" хуулийн дагуу анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн хэрэг өмнөх оноос 314 (6.6%)-өөр буурахад гэр бүл цуцлалт 209 (7.1%)-өөр, хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах 99 (8.6%)-өөр буурсан нь голлон нөлөөлжээ. Харин эцэг тогтоосон өмнөх оноос 73 (18.6%)-аар, тэтгэлэг тогтоосон хүүхдийн тоо 1182 (2.2 дахин)-оор өссөн байна (Хүснэгт 3.6.2).

Зураг 3.6.3 "Гэр бүлийн тухай" хуулиар шийдвэрлэсэн хэрэг, *2010-2019 он*

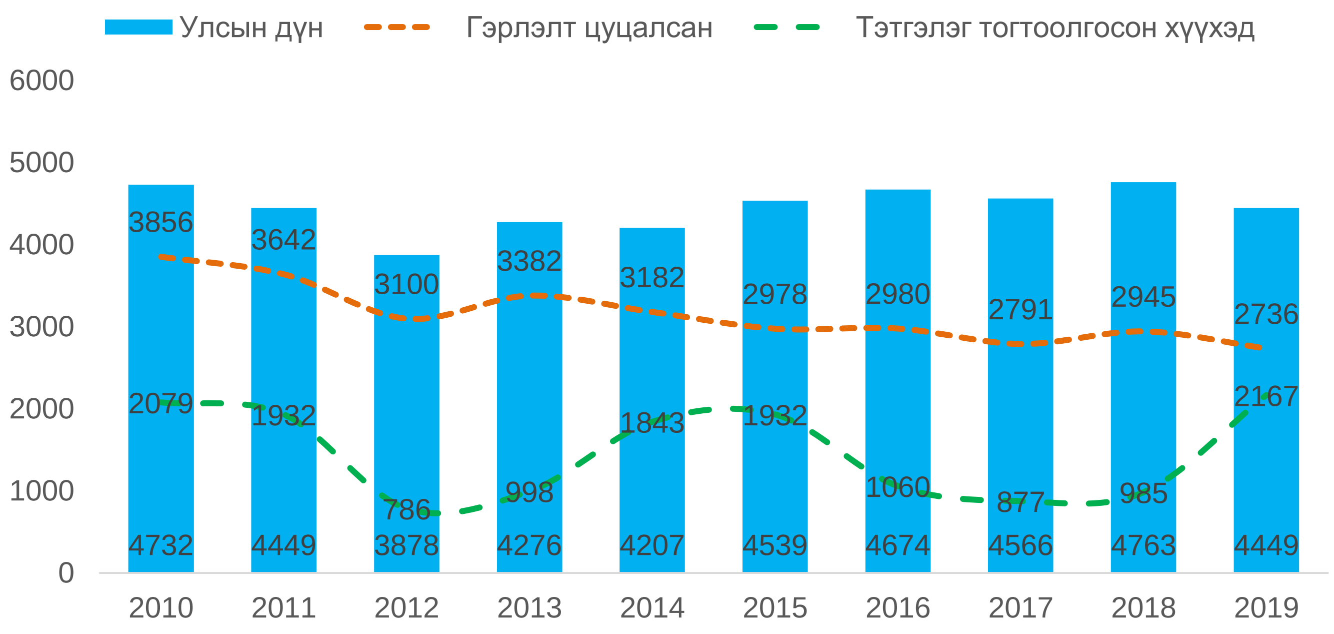

2019 онд 1047 хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах маргаан шийдвэрлэж, 2167 хүүхэд тэтгэлэг тогтоолгосон нь өмнөх оноос хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах маргааны тоо 99 (8.6%)-өөр буурч, тэтгэлэг тогтоолгосон хүүхдийн тоо 1182 (2.2 дахин)-оор өссөн байна.

Хүснэгт 3.6.3 Шүүхээр шийдвэрлэсэн хөдөлмөрийн маргаан, *2010-2019 он*

Үзүүлэлт	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Улсын дүн	**978**	**897**	**742**	**1 080**	**1 377**	**1 487**	**2 220**	**2 214**	**1 785**	**1 302**
Ажлаас буруу шилжүүлсэн	17	18	18	36	28	18	59	53	31	21
Ажлаас үндэслэлгүй халагдсан	568	534	459	725	742	910	1 213	1 432	943	658
Цалин хөлсний маргаан	272	247	196	206	475	415	653	565	637	496

Монгол Улсын "Хөдөлмөрийн тухай" хуулиар 2019 онд Шүүхээр 1302 хөдөлмөрийн маргаан шийдвэрлэсэн нь өмнөх оноос 483 (27.1%)-аар буурсан байна. Хөдөлмөрийн маргаан өмнөх оноос буурахад ажлаас үндэслэлгүй халагдсан 285 (30.2%), цалин хөлсний маргаан 141 (22.1%)-ээр буурсан нь голлон нөлөөлжээ. Монгол Улсын "Хөдөлмөрийн тухай" хуулиар 2019 онд 1302 хөдөлмөрийн маргаан шийдвэрлэгдсэний 658 (50.5%) нь ажлаас үндэслэлгүй халагдсан, 496 (38.1%) нь цалин хөлсний маргаан, 21 (1.6%) нь ажлаас буруу шилжүүлсэн маргаан байна (Хүснэгт 3.5.3).

Зураг 3.6.5 “Хөдөлмөрийн тухай” хуулиар шийдвэрлэсэн хөдөлмөрийн маргаан, *маргааны төрлөөр, 2010-2019 он*

2019 онд шүүхээр шийдвэрлэсэн хөдөлмөрийн маргааны 18.4% нь Баруун бүсэд, 9.9% нь Хангайн бүсэд, 7.2% нь Төвийн бүсэд, 4.2 % нь Зүүн бүсэд, 60.2 % нь Улаанбаатар хотод гарсан байна. Баруун бүсийн шүүхээр шийдвэрлэсэн нийт хөдөлмөрийн маргаан өмнөх оноос 2.0 пункт, төвийн бүсийнх 2.6 пунктээр буурч, харин зүүн бүсийнх 0.2 пункт, хангайн бүсийнх 0.7 пункт, Улаанбаатар хотынх 3.6 пунктээр тус тус өссөн байна.

Зураг 3.6.6 Шүүхээр шийдвэрлэсэн хөдөлмөрийн маргаан, *2010-2019 он*

3.7 АНХАН ШАТНЫ ШҮҮХЭЭР ШИЙДВЭРЛЭСЭН ЗАХИРГААНЫ ХЭРЭГ

Захиргааны хэрэг гэдэг нь бүх нийтээр буюу тухайн нутаг дэвсгэрт дагаж мөрдүүлэхээр тогтоосон захиргааны журмыг санаатай буюу болгоомжгүйгээр зөрчсөн үйлдэл, эс үйлдэхүйг ойлгоно.

Хүснэгт 3.7.1 Анхан шатны шүүхээр хянан шийдвэрлэсэн захиргааны хэрэг ба *нэхэмжлэл, 2011-2019 он*

Үзүүлэлт	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Улсын дүн	**891**	**961**	**1 097**	**1 187**	**1 439**	**1 780**	**1 908**	**1 638**	**1 747**
Ашигт малтмалтай холбоотой маргаан	86	119	72	43	96	142	172	154	128
Байгал орчныг хамгаалахтай холбоотой маргаан	1	4	3	2	2	3	-	3	17
Боловсролтой холбоотой маргаан	2	2	3	4	4	1	2	4	5
Газрын маргаан	228	210	280	386	338	419	372	416	329
Иргэний бүртгэлтэй холбоотой маргаан	27	18	13	28	16	30	29	22	35
Нийгмийн даатгалтай холбоотой маргаан	24	11	16	23	37	40	35	43	33
Оюуны өмчийн маргаан	6	1	3	4	6	2	3	-	-
Сонгуулийн маргаан	10	120	103	14	6	184	42	18	10
Татварын маргаан	76	73	65	81	128	127	77	59	90
Төрийн албаны маргаан	139	133	203	297	400	417	660	335	272
Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай маргаан	11	18	16	9	11	6	54	61	74
Төрийн хяналт, шалгалттай холбоотой бусад маргаан	54	42	46	81	83	75	52	62	142
Тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой бусад маргаан	19	7	2	15	15	10	18	34	15
Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлтэй холбоотой бусад маргаан	12	5	6	12	14	24	33	25	31
Үл хөдлөх эд хөрөнгийн улсын бүртгэлтэй холбоотой маргаан	83	80	88	59	104	83	112	65	49
Бусад	113	118	178	129	179	217	247	337	517
Нэхэмжлэгч-бүгд	**1 045**	**1 001**	**1 150**	**1 398**	**1 651**	**2 041**	**2 340**	**2 085**	**1 919**
Иргэд	685	590	689	955	1 089	1 293	1 660	1 228	922
Хуулийн этгээд	360	411	461	443	562	748	604	648	744

Эх үүсвэр: Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн Анхан шатны шүүхийн захиргааны хэргийн мэдээ

Захиргааны хэргийн анхан шатны шүүх 2019 онд нийт 2464 нэхэмжлэл хүлээн авснаас 1747 (70.9%) хэргийг хянан шийдвэрлэсэн нь өмнөх оноос 3.2 пунктээр өссөн байна. Захиргааны хэргийн анхан шатны шүүх 2019 онд 1919 нэхэмжлэгчид холбогдох 1747 хэргийг шийдвэрлэсэн нь өмнөх оноос нэхэмжлэгчдийн тоо 338 (8.0%)-аар буурч, харин хянан шийдвэрлэсэн хэргийн тоо 109 (6.7%)-өөр өссөн байна. Нийт 1919 нэхэмжлэлийн 922 (48.0%) нь иргэний нэхэмжлэл, 744 (38.7%) нь хуулийн этгээдийн нэхэмжлэл байна.

Хүснэгт 3.7.2 Анхан шатны шүүхийн захиргааны хэрэг, *2018-2019 он*

Он	Шийдвэрлэвэл зохих хэрэг	Шийдвэрлэсэн хэрэг				Нэхэмжлэгч	Хариуцагч	Хохирол.сая төгрөг	
			Хялбаршуулсан журмаар	Ердийн журмаар	Хэрэгсэхгүй болгосон			Нэхэмжилсэн	Шийдвэрлэсэн
2018	2 421	1 638	473	1 042	123	2 085	1 903	66573. 3	6146. 1
2019	2 464	1 747	448	1 124	175	1 919	1 966	5563. 2	3276. 9

Улсын хэмжээгээр хянан шийдвэрлэсэн нийт маргааны 1074 (61.5%) нь нийслэлийн захиргааны хэргийн шүүхэд шийдвэрлэсэн хэрэг бөгөөд өмнөх оноос 2.6 пунктээр өссөн байна. Захиргааны хэрэг өмнөх оноос өсөхөд төрийн хяналт, шалгалттай холбоотой маргаан 80 (2.3 дахин), бусад маргаан 180 (1.5 дахин)-аар өссөн нь голлон нөлөөлжээ (Хүснэгт 3.6.1).

Захиргааны хэргийн шүүхэд 2019 онд 1919 нэхэмжлэгчээс 5.6 тэрбум төгрөгийн хохирлыг нэхэмжилж, харин шүүхээс 3.3 (58.9%) тэрбум төгрөгийн хохирлыг нөхөн төлүүлэхээр шийдвэрлэжээ. 2019 онд шийдвэрлэсэн 1747 хэргийн 448 (25.6%) хэргийг хялбаршуулсан журмаар, 1124 (64.3%) хэргийг ердийн журмаар шийдвэрлэж, харин 175 (10.0%) хэргийг хэрэгсэхгүй болгосон байна (Хүснэгт 3.7.2).

Хүснэгт 3.7.3 Анхан шатны шүүхийн захиргааны хэргийн хариуцагч, *хэлбэрээр, 2018-2019 он*

Үзүүлэлт	2017	2018	2019
Улсын дүн	**2 049**	**1 903**	**1 955**
Төрийн гүйцэтгэх эрх мэдлийг хэрэгжүүлдэг байгууллага, албан тушаалтан	1 790	1 728	1 809
Засгийн газрын бус бие даасан агентлаг, түүнтэй адилтгах бусад байгууллага	47	42	39
Захиргааны чиг үүргийг хууль болон нийтийн эрх зүйн гэрээний үндсэн дээр шилжүүлэн авсан этгээд	7	6	4
Төрийн ба холимог өмчийн сургууль, эмнэлэг, эрчим хүч гэх зэрэг байгууллагын захиргаа	13	5	14
Нутгийн өөрөө удирдах байгууллага болон шийдвэр, үйл ажиллагаанд нь гомдол гаргахаар хуульд заасан байгууллага	170	119	87
Нийтийн эрх зүйн субьект болох бусад байгууллага, албан тушаалтан	22	3	2

2019 онд захиргааны хэргийн анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн 1747 хэргийн 1955 хариуцагч байгаа бөгөөд өмнөх оноос хариуцагчийн тоо 52 (2.7%) –оор өссөн байна (Хүснэгт 4.7.3).

3.8 ДАВЖ ЗААЛДАХ ШАТНЫ ШҮҮХЭЭР ШИЙДВЭРЛЭСЭН ХЭРЭГ

Давж заалдах шатны эрүүгийн хэргийн шүүх 2019 онд 2377 хэрэг хүлээн авч, 2286 хэргийг хянан шийдвэрлэсэн нь өмнөх оноос 120 (5.5%)-оор өсжээ. Шинээр илэрсэн нөхцөл байдлын улмаас 44 хэргийг хянуулах прокурорын дүгнэлтийг хүлээн авч, 67 хэргийг давж заалдах шатны шүүхээр хэлэлцүүлэхгүй тухай шийдвэр гаргасан байна. Давж заалдах шатны шүүхээр 2019 онд 2286 эрүүгийн хэрэг, 3144 иргэний хэрэг, 1416 захиргааны хэргийг хянан шийдвэрлэсэн нь эрүүгийн хэрэг өмнөх оноос 120 (5.5%)-оор, захиргааны хэрэг 76 (5.7%)-гаар өсөж, харин иргэний хэрэг 418 (11.7%)-аар буурсан байна (Хүснэгт 3.8.1).

Хүснэгт 3.8.1 Давж заалдах шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн хэрэг, *2011-2019 он*

Үзүүлэлт	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Эрүүгийн хэрэг	2 032	2 168	1 960	2 161	1 971	1 822	1 971	2 166	2 286
Иргэний хэрэг	1 803	1 634	1 806	1 947	2 519	3 108	3 721	3 562	3 144
Захиргааны хэрэг	362	517	598	883	1 049	1 460	1 668	1 340	1 416

***Зураг 3.8.1 Давж заалдах шатны шүүхийн эрүүгийн хэрэг,** шийдвэрлэлтээр 2013-2019 он*

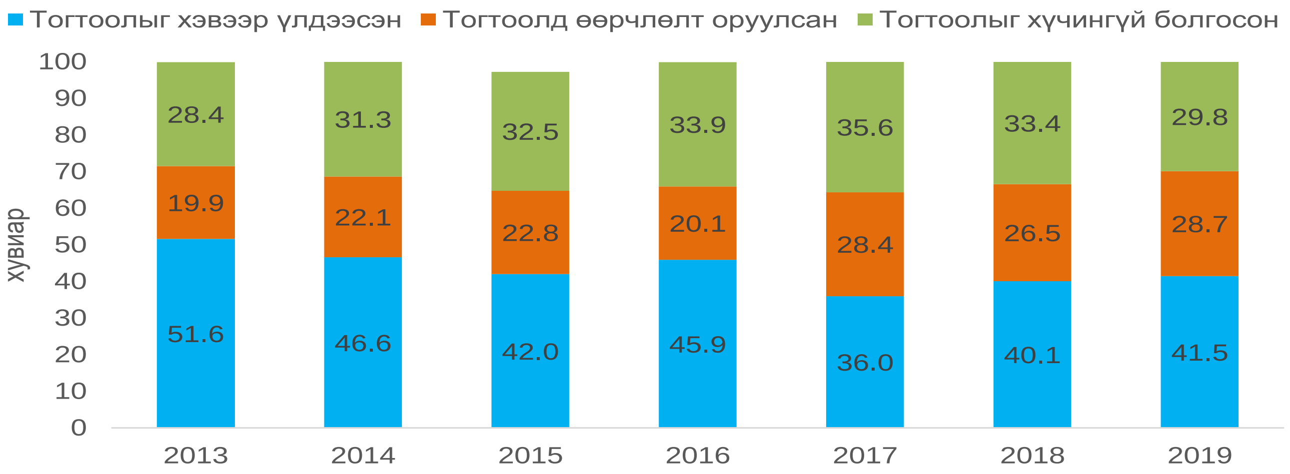

Давж заалдах шатны шүүхийн шийдвэрээр тогтоолыг хэвээр үлдээсэн хэрэг өмнөх оноос 1.4 пунктээр, тогтоолд өөрчлөлт оруулсан нь 2.2 пунктээр өсөж, харин тогтоолыг хүчингүй болгосон нь 3.6 пунктээр буурсан байна.

***Зураг 3.8.2 Давж заалдах шатны шүүхээр тогтоолыг хүчингүй болгосон хэрэг,** 2018-2019 он*

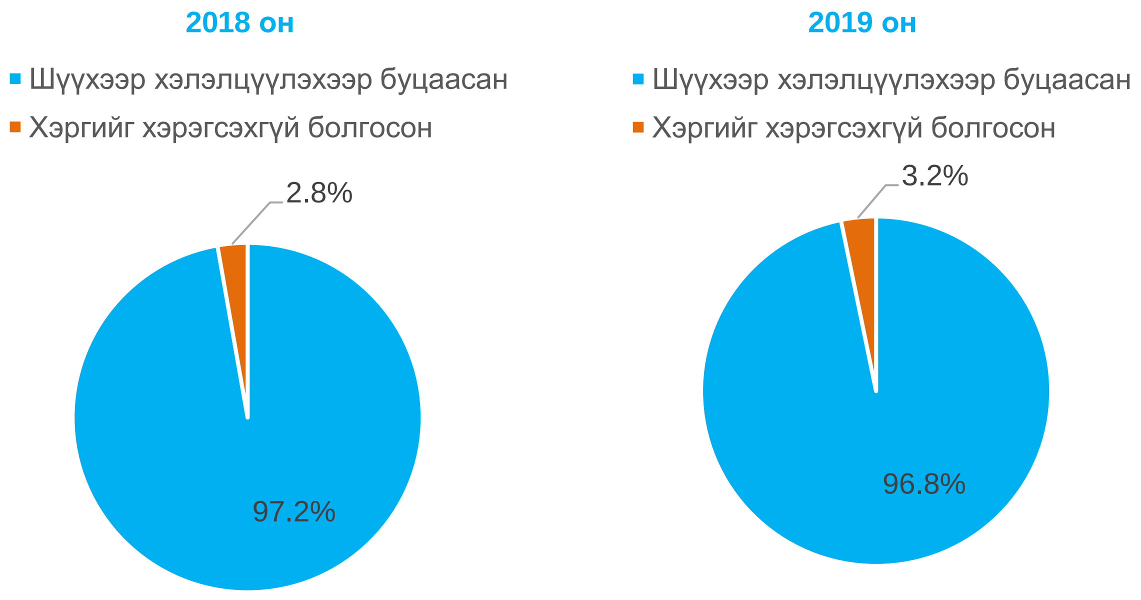

2019 онд давж заалдах шатны шүүхээс шүүгчийн тогтоолыг хүчингүй болгосон 682 эрүүгийн хэргийн 660 (98.8%) хэргийн шүүгчийн тогтоолыг хүчингүй болгож, шүүхээр хэлэлцүүлэхээр буцааж, 22 (3.2%) хэргийн шүүгчийн тогтоолыг хүчингүй болгож, хэрэгсэхгүй болгосон бөгөөд шүүхээр хэлэлцүүлэхээр буцаасан хэрэг өмнөх оноос 43 (6.1%)-аар буурч, харин хэрэгсэхгүй болгосон хэрэг 2 (10.0%)-оор өссөн байна (Зураг 3.8.2).

Иргэний хэргийн давж заалдах шатны шүүх 2019 онд 3427 хэрэг хүлээн авч, 3082 хэргийг хянан шийдвэрлэсэн нь шийдвэрлэвэл зохих хэргийн 91.7 %-ийг хянан шийдвэрлэсэн бөгөөд өмнөх оноос 1.9 пунктээр буурсан байна (Хүснэгт 3.8.2).

Хүснэгт 3.8.2 Давж заалдах шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн иргэний хэрэг,
2013-2019 он

Үзүүлэлт	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Шийдвэрлэвэл зохих хэрэг	2 011	2 116	2 800	3 475	4 167	3 807	3 427
Шийдвэрлэсэн хэрэг	1 806	1 962	2 540	3 143	3 776	3 562	3 144
Хянан шийдвэрлэсэн хэрэг	1 837	1 947	2 519	3 108	3 721	3 527	3 082
Арбитрийн шийдвэрийг хүчингүй болгох тухай хүсэлтийг хянан шийдвэрлэсэн	15	5	7	13	38	23	12
Шинээр илэрсэн нөхцөл байдлын улмаас шүүхийн шийдвэрийг хянасан	16	10	14	22	17	12	15
Давж заалдах гомдлыг хэлэлцэхээс татгалзсан	36	46	69	54	70	72	106
Давж заалдах гомдлоосоо татгалзсан	36	13	40	44	39	38	29
Үлдэгдэл хэрэг	103	95	151	234	282	135	148

Эх үүсвэр: Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн Давж заалдах шатны шүүхийн иргэний хэргийн мэдээ

Зураг 3.8.3 Давж заалдах шатны шүүхийн иргэний хэргийн шийдвэрлэлт,
2013-2019 он

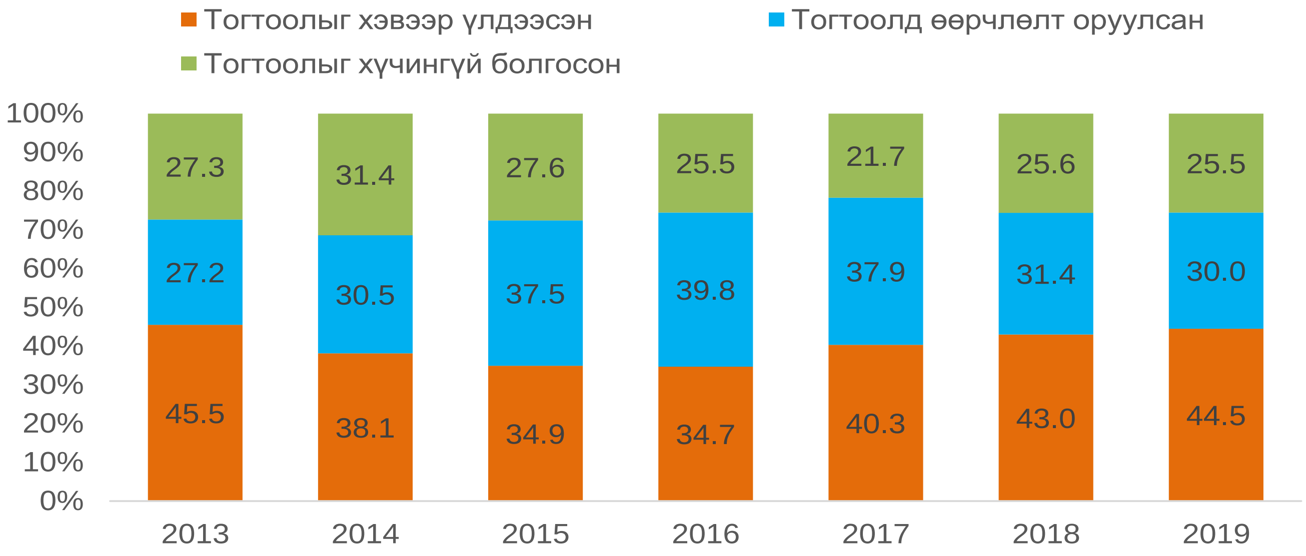

Иргэний хэргийн давж заалдах шатны шүүхээр 2019 онд тогтоолыг хэвээр үлдээсэн хэрэг өмнөх оноос 1.5 пунктээр өсөж, харин тогтоолыг хүчингүй болгосон хэрэг 0.1 пунктээр, тогтоолд өөрчлөлт оруулсан хэрэг 1.4 пунктээр буурсан байна (Зураг 3.8.3).

Захиргааны хэргийн давж заалдах шатны шүүх 2019 онд 1488 хэрэг хүлээн авч, 1416 хэрэг хянан шийдвэрлэсэн нь өмнөх оноос 34 (2.5%)-өөр өссөн байна.

Хүснэгт 3.8.3 Захиргааны хэргийн давж заалдах шатны шүүхийн шийдвэр, *2013-2019 он*

Үзүүлэлт	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Шийдвэрлэвэл зохих хэрэг	660	933	1 126	1 555	1 750	1 458	1 488
Хянан шийдвэрлэсэн хэрэг	598	883	1 049	1 460	1 668	1 382	1 416
Анхан шатны шүүхийн шийдвэрийг хянасан	384	512	606	823	923	687	718
Анхан шатны шүүхийн тогтоол, шүүгчийн захирамжийг хянасан	185	343	416	573	649	594	591
Бусад	26	25	25	60	90	94	106
Шинээр илэрсэн нөхцөл байдлын улмаас шүүхийн шийдвэрийг хянасан	3	3	2	4	6	7	1
Үлдэгдэл хэрэг	62	50	77	95	82	76	72

Эх үүсвэр: Шүүхийн ерөнхий зөвлөл

Давж заалдах шатны захиргааны хэргийн шүүхээр 2019 онд 1416 хэрэг шийдвэрлэсний 718 (50.7%) нь анхан шатны шүүхийн шийдвэрийг хянасан, 591 (41.7%) нь анхан шатны шүүхийн тогтоол, шүүгчийн захирамжийг хянасан, 1 (0.1%) нь шинээр илэрсэн нөхцөл байдлын улмаас шүүхийн шийдвэрийг хянасан хэрэг байна (Хүснэгт 3.8.3).

3.9 ХЯНАЛТЫН ШАТНЫ ШҮҮХЭЭР ШИЙДВЭРЛЭСЭН ХЭРЭГ

Хяналтын шатны шүүх 2019 онд 674 эрүүгийн хэрэг, 1332 иргэний хэрэг, 608 захиргааны хэрэг, нийт 2614 хэргийг хянан шийдвэрлэсэн нь өмнөх оноос 966 (27.0%)-гаар буурсан байна .

Хүснэгт 3.9.1 Хяналтын шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн хэрэг, *2011-2019 он*

Үзүүлэлт	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Эрүүгийн хэрэг	807	859	685	629	512	448	432	570	674
Иргэний хэрэг	1 089	778	983	1 017	1 376	1 655	1 829	2 074	1 332
Захиргааны хэрэг	382	220	268	381	421	548	716	655	608

2019 онд хяналтын шатны шүүхийн шийдвэрлэсэн нийт 2614 хэргийн 1332 (51.0%) нь иргэний хэрэг, 674 (25.8%) нь эрүүгийн хэрэг, 608 (23.3%) нь захиргааны хэрэг байгаа бөгөөд иргэний хэрэг өмнөх оноос 11.9 пунктээр буурч, эрүүгийн хэрэг 8.6 пунктээр, захиргааны хэрэг 3.4 пунктээр өссөн байна (Зураг 3.9.1) .

Эрүүгийн хэргийн хяналтын шатны шүүхээр 2019 онд тогтоолыг хэвээр үлдээсэн хэрэг өмнөх оноос 20 (7.5%)-оор, тогтоолыг хүчингүй болгосон хэрэг 17 (11.0)-гоор, тогтоолд өөрчлөлт оруулсан хэрэг 67 (44.7%)-гоор өссөн байна (Зураг 3.9.2).

Зураг 3.9.1 Хяналтын шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн хэрэг, *дүнд эзлэх хувиар, 2018-2019 он*

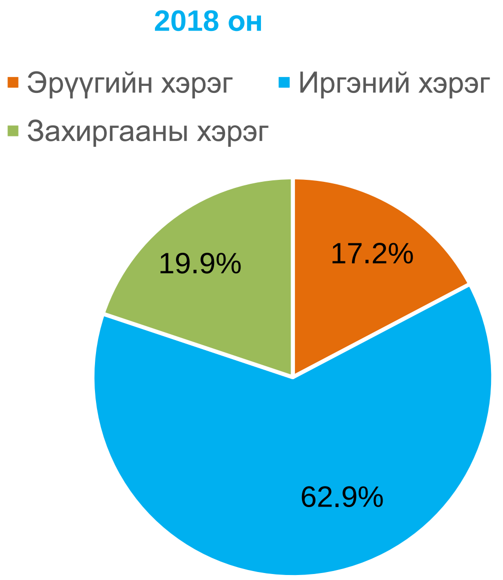

Зураг 3.9.2 Хяналтын шатны шүүхийн эрүүгийн хэрэг, *шийдвэрлэлтээр, 2018-2019 он*

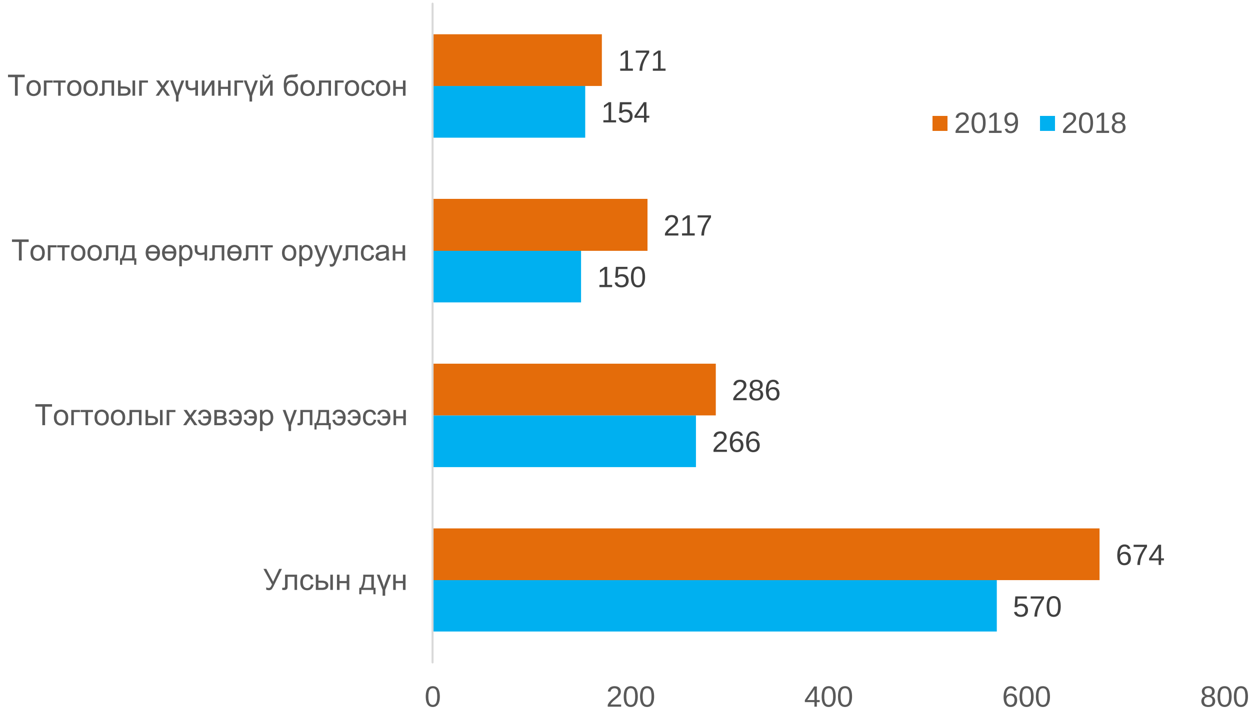

4. УЛС ОРНУУДЫН ГЭМТ ХЭРГИЙН НӨХЦӨЛ, БАЙДЛААС

Хүснэгт 4.1.1 Санаатай аллагын гэмт хэргийн хохирогч, *100000 хүнд ногдохоор (ТХЗ-16.1.1)*

Улс орны нэр	Үзүүлэлтийн нэр	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Киргизстан	Хохирогчийн тоо	494	301	206	216	304	267
	100 000 хүн ногдохоор	9.0	5.4	3.6	3.7	5.2	4.5
Хятад	Хохирогчийн тоо	12 015	11 286	10 640	10 083	9 200	8 634
	100000 хүн ногдохоор	0.9	0.8	0.8	0.7	0.7	0.6
Япон	Хохирогчийн тоо	442	429	370	395	363	362
	100 000 хүн ногдохоор	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
Монгол	Хохирогчийн тоо	266	199	205	218	214	184
	100 000 хүн ногдохоор	9.6	7.1	7.1	7.3	6.2	5.7
Солонгос	Хохирогчийн тоо	427	411	342	372	365	356
	100 000 хүн ногдохоор	0.9	0.8	0.7	0.7	0.7	0.7
Индонез	Хохирогчийн тоо	1 467	1 456	1 386	1 277	1 491	1 292
	100 000 хүн ногдохоор	0.6	0.6	0.5	0.5	0.6	0.5
Филлипин	Хохирогчийн тоо	8 674	8 484	9 153	9 756	9 643	11 385
	100 000 хүн ногдохоор	9.1	8.8	9.3	9.7	9.5	11.0
Сингапур	Хохирогчийн тоо	16	11	17	14	14	18
	100 000 хүн ногдохоор	0.3	0.2	0.3	0.3	0.3	0.3
Тайланд	Хохирогчийн тоо	3 307	3 323	2 894	2 649	2 387	2 229
	100 000 хүн ногдохоор	4.9	4.9	4.2	3.9	3.5	3.2
Энэтхэг	Хохирогчийн тоо	47 640	47 478	45 878	47 356	44 385	42 678
	100 000 хүн ногдохоор	3.8	3.8	3.6	3.7	3.4	3.2
Пакистан	Хохирогчийн тоо	13 860	13 846	13 937	13 276	9 486	8 516
	100 000 хүн ногдохоор	8.0	7.8	7.7	7.2	5.0	4.4
Финланд	Хохирогчийн тоо	110	88	89	88	82	78
	100 000 хүн ногдохоор	2.0	1.6	1.6	1.6	1.5	1.4
Ирланд	Хохирогчийн тоо	42	53	52	52	29	38
	100 000 хүн ногдохоор	0.9	1.1	1.1	1.1	0.6	0.8
Норвега	Хохирогчийн тоо	111	27	46	29	24	27
	100 000 хүн ногдохоор	2.2	0.5	0.9	0.6	0.5	0.5
Швед	Хохирогчийн тоо	81	68	87	87	112	106
	100 000 хүн ногдохоор	0.9	0.7	0.9	0.9	1.1	1.1
Итали	Хохирогчийн тоо	552	530	502	475	469	400
	100 000 хүн ногдохоор	0.9	0.9	0.8	0.8	0.8	0.7
Австри	Хохирогчийн тоо	75	79	62	45	46	57
	100 000 хүн ногдохоор	0.9	0.9	0.7	0.5	0.5	0.7
Франц	Хохирогчийн тоо	856	784	777	792	1,017	875
	100 000 хүн ногдохоор	1.4	1.2	1.2	1.2	1.6	1.4
Герман	Хохирогчийн тоо	738	659	682	716	682	963
	100 000 хүн ногдохоор	0.9	0.8	0.8	0.9	0.8	1.2
Австрали	Хохирогчийн тоо	248	243	245	243	236	227
	100 000 хүн ногдохоор	1.1	1.1	1.1	1.0	1.0	0.9

Эх үүсвэр: https://www.unodc.org/

Монгол Улсад санаатай аллагын гэмт хэргийн хохирогч 2016 онд 184 бүртгэгдсэн нь өмнөх оноос 30 (14.0%)-аар буурсан хэдий ч дээрх улс орнуудтай харьцуулахад 100000 хүнд ногдох санаатай аллагын хохирогчийн тоо өндөр байна. Сонгосон улс орнуудтай харьцуулахад 2016 онд Филиппин

улсын дараа хоёрдугаарт орж байна. Энэ нь энэ төрлийн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг эрчимжүүлэх шаардлагатай байгааг харуулж байна (Хүснэгт 4.1.1).

Зураг 4.1.1 100 000 хүнд ногдох дээрэмдэх гэмт хэрэг, *2017 он*

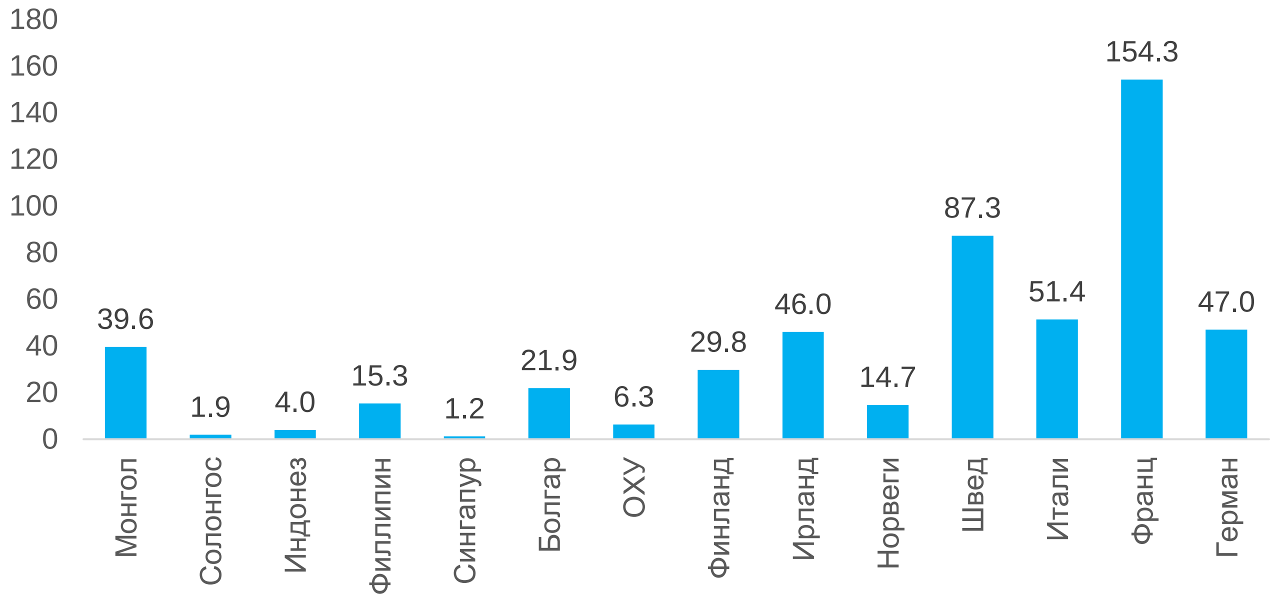

Эх үүсвэр: https://dataunodc.un.org/crime/robbery

НҮБ-ын Гэмт хэргийн чиг хандлагын судалгааны 2017 оны тооцооллоор сонгосон дэлхийн улс орнуудаас 100000 хүнд ногдох дээрэмдэх гэмт хэрэг Франц (154.3), Швед (87.3), Итали (51.4), Герман (47.0), Ирланд (46.0) орнуудад хамгийн өндөр байна. Харин Азийн улс орнуудаас Монгол Улс (39.6) хамгийн өндөр байна. 2016 онд Монгол Улсын Цагдаагийн байгууллагад 474 дээрэмдэх гэмт хэрэг бүртгэгдсэн бол 100000 хүн тутамд ногдох дээрэмдэх гэмт хэрэг 15.5 байсан бол 2017 онд 1233 болж, 759 (2.6 дахин)-өөр өссөнөөр 100000 хүнд ногдох дээрэмдэх хэрэг 39.6 болжээ.

ДҮГНЭЛТ

- Улсын хэмжээгээр 2019 онд 31.5 мянган гэмт хэрэг бүртгэгдсэн нь өмнөх оноос 4696 (13.0%)-гаар буурсан байна. Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг өмнөх оноос буурахад өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг 4127 (18.4%), хулгайлах гэмт хэрэг 4456 (33.2%), дээрэмдэх гэмт хэрэг 629 (42.0%), хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг 869 (9.5%), залилах гэмт хэрэг 684 (12.7%), хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг 78 (10.9%), үндэсний аюулгүй байдлын эсрэг 70 (70.7%)-аар буурсан нь голлон нөлөөлжээ.
- 16, түүнээс дээш насны 10000 хүнд ногдох гэмт хэрэг улсын дунджаар 2019 онд 148 болж, өмнөх оноос 21 (12.4%)-ээр буурсан байна.
- Бүртгэгдсэн 31.5 мянган гэмт хэргийн 18.3 (58.2%) мянга нь Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг, 8.3 (26.2%) мянга нь Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг, 1.3 (4.0%) мянга нь Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг байна.

- Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн тоо 2019 онд 18341 бүртгэгдэж, өмнөх оноос 4127 (18.4%)-гоор буурахад энэ төрлийн гэмт хэргийн 48.9 хувийг эзэлж буй хулгайлах хэрэг 4456 (33.2%)-гаар, залилах гэмт хэрэг 684 (12.7%)-өөр, дээрэмдэх гэмт хэрэг 629 (42.0%)-өөр буурсан нь голлон нөлөөлжээ.
- 2019 онд мал хулгайлах 1809 хэрэг бүртгэгдэж, өмнөх оноос 713 (65.1%)-аар өсөхөд Булган 80 (3.2 дахин), Хэнтий 167 (2.4 дахин), Сүхбаатар 81 (2.2 дахин), Дархан-Уул 21 (2.5 дахин), Баянхонгор 50 (2.0 дахин), Сэлэнгэ 29 (1.8 дахин), Архангай 71 (1.8 дахин)-ээр өссөн нь голлон нөлөөлжээ.
- Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэргийн бүрэлдэхүүнд зонхилох байр суурийг эзэлдэг мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисыг хууль бусаар ашиглах гэмт хэрэг 2019 онд улсын хэмжээнд 257-д хүрч, өмнөх оноос 58 (29.1%)–аар өссөн байна (Зураг 2.2.20). Улсын хэмжээнд 2019 онд бүртгэгдсэн мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисыг хууль бусаар ашиглах гэмт хэргийн 201 (78.2 %) нь Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн байна.
- Улсын хэмжээнд 2019 онд бүртгэгдсэн эдийн засгийн 247 хэргийн 54 (21.9%) нь мөнгө угаах гэмт хэрэг байгаа нь өмнөх оноос 30 (2.3 дахин)-аар өссөн байна. Мөнгө угаах гэмт хэрэг өмнөх оноос өсөхөд Улаанбаатар хот, Сэлэнгэ, Төв аймгуудад өссөн нь голлон нөлөөлжээ (Зураг 2.2.28).
- Гэмт хэргийн улмаас 2019 онд 930 хүн нас барсны 319 (34.3%) нь зам тээврийн ослын улмаас нас барсан байна. Гэмт хэргийн улмаас 2019 онд 8727 хүн гэмтсэний 1083 (12.4%) нь зам тээврийн ослын улмаас гэмтжээ (Хүснэгт 2.2.7). Зам тээврийн ослын улмаас нас барсан 49 хүүхдийн 26 (53.1%) нь 0-7 насны хүүхэд, 19 (38.8%) нь 8-13 насны хүүхэд, 4 (8.2%) нь 14-17 насны хүүхэд байна.

- Хүчиндэх гэмт хэргийн улмаас хохирсон 492 хүний 253 (51.4%) нь 18 хүртэлх насны хүүхэд, 483 (98.2%) нь эмэгтэйчүүд байна. Хүчиндэх гэмт хэргийн улмаас хохирсон 492 хүний 253 (51.4%) нь 18 хүртэлх насных, 84 (17.1%) нь 18-24 насных, 50 (10.2%) нь 25-29 насных, 57 (11.6%) нь 30-34 насных, 31(6.3%) нь 40-49 насных, 17 (3.5%) нь 50, түүнээс дээш насныхан байна (Хүснэгт 2.2.9).
- 2019 онд гэр бүлийн хүчирхийллийн 985 гэмт хэргийн улмаас 894 хүн хохирсны 850 (95.1%) нь Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч, 33 (3.7%) нь Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч, 8 (0.9%) нь Хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэргийн хохирогч байна. Гэр бүлийн хүчирхийллийн хохирогч 894 хүний 803 (89.8%) нь эмэгтэйчүүд, 66 (7.4%) нь хүүхэд байна (Хүснэгт 2.3.2).

- Авто зам дээр 2019 онд гарсан гэмт хэргийн 47.9 % нь хотын замд, 46.4 % нь орон нутгийн замд, 3.0% нь улсын замд, 0.9% нь олон улсын замд, 1.6% нь аж ахуй нэгж, байгууллагын дотоод зам дээр үйлдэгдсэн байна.
- Гэмт хэрэгт холбогдсон яллагдагчдын тоо 2019 онд 17.1 мянгад хүрч, өмнөх оноос 721 (4.4%)-ээр өссөн байна. Яллагдагчдын тоо өсөхөд Улаанбаатар хот 351 (4.0%), Хэнтий 209 (50.6%), Ховд 99 (31.4%), Булган 45 (17.2%), Баянхонгор 45 (11.4%)-аар өссөн голлон нөлөөлжээ.

- Гэмт хэрэгт холбогдсон нийт 17110 яллагдагчийн 595 (3.5%) нь 14-15 насных, 761 (4.4%) нь 16-17 насных, 6941 (40.6%) нь 18-29 насных, 5047 (29.5%) нь 30-39 насных, 2485 (14.5%) нь 40-49 насных, 1070 (6.3%) нь 50-59 насных, 211 (1.2%) нь 60, түүнээс дээш насныхан байна (Зураг 2.5.3).

- Бүртгэгдсэн гэмт хэргийн улмаас 2019 онд 30.8 мянган хүн, 85 хуулийн этгээд хохирсон нь өмнөх оноос хохирсон хүний тоо 2784-өөр, хохирсон хуулийн этгээдийн тоо 56-гаар буурчээ (Зураг 2.6.1).

- 2019 онд гэмт хэргийн улмаас хохирсон хүний 18389 (59.7%) нь Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргээс, 8542 (27.7%) нь Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргээс, 1450 (4.7%) нь Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн улмаас хохирсон байна.
- 2019 онд гэмт хэргийн улмаас хохирсон 30.8 мянган хүний 205 нь хүнийг санаатай алах гэмт хэргийн хохирогч байгаа нь өмнөх оноос 9 (4.6%)-өөр өссөн байна.
- Гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирол 2019 онд 162.3 тэрбум төгрөг, нөхөн төлүүлсэн хохирлын хэмжээ 43.8 тэрбум төгрөг болж, өмнөх оноос учирсан хохирол 31.0 (16.0%) тэрбум төгрөгөөр буурч, харин нөхөн төлүүлсэн хохирол 11.3 (34.9%) тэрбум төгрөгөөр өссөн байна (Зураг 2.7.1).
- Нийт учирсан хохирлын 134.6 (82.9%) тэрбум төгрөг нь Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн, 7.2 (4.5%) тэрбум төгрөг нь Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн, 5.7 (3.5%) тэрбум төгрөг нь Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн, 5.6 (3.4%) тэрбум төгрөг нь Эдийн засгийн гэмт хэргийн хохирол байна (Хүснэгт 2.7.1).
- Гэмт хэргийн улмаас 2019 онд 30782 хүн хохирсны 930 (3.0%) нь нас барж, 8727 (28.4%) нь гэмтсэн байна. Хохирсон хүн өмнөх оноос 8.3%, нас барсан хүн 0.4 %, гэмтсэн хүн 6.0%-иар тус тус буурчээ.
- Бүх шатны шүүхээр 2019 онд 16.4 мянган эрүүгийн хэрэг, 3.8 мянган захиргааны хэрэг, 47.9 мянган иргэний хэрэг шийдвэрлэсэн нь өмнөх оноос эрүүгийн хэрэг 1100 (7.2%)-гаар, захиргааны хэрэг 138 (3.8%)-аар өсөж, харин иргэний хэрэг 5.9 (11.0%) мянгаар буурсан байна (Хүснэгт 3.1.1).
- 16, түүнээс дээш насны 10 000 хүнд ногдох шүүхээр шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэрэг 2019 онд улсын дунджаар 63 болж, өмнөх оноос 4 (6.8%)-өөр өссөн байна. 16, түүнээс дээш насны 10000 хүнд ногдох шүүхээр шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэрэг өмнөх оноос өсөхөд Дархан-Уул (14), Дорноговь (14), Хэнтий (11), Булган (8)-аар өссөн нь голлон нөлөөлжээ (Зураг 3.1.1).

- Анхан шатны шүүхээр 2019 онд 13.4 мянган эрүүгийн хэрэг, 43.4 мянган иргэний хэрэг, 1.7 мянган захиргааны хэрэг,18.4 мянган зөрчлийн хэргийг хянан шийдвэрлэж, хариуцлага ногдуулсан бөгөөд эрүүгийн хэрэг өмнөх оноос 876 (7.0%), захиргааны хэрэг 109 (6.7%), хариуцлага ногдуулсан зөрчил 5.4 (42.0%) мянгаар өсөж, харин иргэний хэрэг 4.8 (9.9%) мянгаар буурсан байна Хүснэгт(3.2.1).
- Анхан шатны шүүхээр 2019 онд шийдвэрлэсэн 13.4 мянган эрүүгийн хэргийн 7.1 мянга (52.6%) нь Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг, 3.7 мянга (27.6%) нь Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг, 1.1 мянга (8.5%) нь Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг байгаа бөгөөд өмнөх оноос Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг 119 (1.7%), Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг 473 (13.9%), Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг 112 (10.9%)-оор тус тус өссөн байна. Шүүхээр шийдвэрлэсэн эрүүгийн хэрэг өмнөх оноос өсөхөд өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг 473 (14.6%), залилах гэмт хэрэг 143 (30.8%), мал хулгайлах гэмт хэрэг 128 (54.7%), Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг 119 (1.7%)-өөр тус тус өссөн голлон нөлөөлжээ (Хүснэгт 3.2.2).
- Шүүхээр ял шийтгүүлсэн хүний тоо 2019 онд 13011 болж, өмнөх оноос 923 (7.6%)-аар өссөн байна. Ял шийтгүүлэгчдийн 2990 (23.0%) нь урьд нь ял шийтгүүлж байсан, 76 (0.6%) нь

давтан хэрэг үйлдсэн, 865 (6.6%) нь бүлэглэн үйлдсэн, 2592 (19.9%) нь согтуугаар гэмт хэрэг үйлдсэн байна.

- 2019 онд шүүхээр ял шийтгүүлсэн хүний 41.8 % нь 18-29 насныхан, 22.9% нь 30-34 насныхан, 33.5 % нь 35-аас дээш насныхан, 2.8 % нь 18 хүртэлх насныхан, 32.5% нь 35, түүнээс дээш насныхан байна.
- 2019 оны байдлаар шүүхээр 13427 эрүүгийн хэрэгт холбогдох 46.1 тэрбум төгрөгийн хохирол учирч, 32.0 тэрбум төгрөгийн хохирлыг нөхөн төлүүлжээ. Гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирол 2019 онд 46.1 тэрбум төгрөг, нөхөн төлүүлсэн хохирлын хэмжээ 32.0 тэрбум төгрөг болж, өмнөх оноос учирсан хохирол 5.9 (14.7%) тэрбум төгрөгөөр, нөхөн төлүүлсэн хохирол 9.7 (43.5%) тэрбум төгрөгөөр тус тус өссөн байна.
- Шүүхээр шийдвэрлэсэн эрүүгийн гэмт хэргийн улмаас 2019 онд 16.5 мянган хүн, 99 хуулийн этгээд хохирсон нь өмнөх оноос хохирсон хүний тоо 2467 (17.6%)-гоор өсөж, харин хохирсон хуулийн этгээдийн тоо 128 (56.4%)-аар буурчээ. Хохирсон хүний тоо өмнөх оноос өсөхөд Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч 183 (2.6%), Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргийн хохирогч 1856 (38.5%), Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч 276 (21.4%), Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч 113 (44.3%)-аар өссөн голлон нөлөөлжээ (Хүснэгт 3.4.2).
- Анхан шатны шүүх 2019 онд 62.0 мянган нэхэмжлэл, гомдол, хүсэлт хүлээн авснаас 11.5 мянган (18.6%) нэхэмжлэлийг хуульд заасан үндэслэлээр хүлээн авахаас татгалзаж, буцаах, харьяаллын дагуу зохих байгууллагад шилжүүлэх зэрэг арга хэмжээ авч, 43.4 мянган иргэний хэргийг хянан шийдвэрлэжээ. Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлүүлэхээр ирүүлсэн 62.0 мянган нэхэмжлэл, гомдол, хүсэлтийн 43.4 (70.0 %) мянгыг шийдвэрлэсэн нь өмнөх оноос 4.6 пунктээр буурсан байна. Анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн иргэний хэрэг өмнөх оноос 2.9 (6.5%) мянгаар буурахад Иргэний хэргийн шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулиар шийдвэрлэсэн иргэний хэрэг 3664 (20.0%), Иргэний хуулиар шийдвэрлэсэн иргэний хэрэг 992 (4.6%), хөдөлмөрийн тухай хуулиар шийдвэрлэсэн иргэний хэрэг 483 (27.1%), гэр бүлийн тухай хуулиар 314 (6.6%)–өөр буурсан нь голлон нөлөөлжээ.

- Монгол Улсын “Гэр бүлийн тухай” хуулиар 2019 онд 4449 хэрэг шийдвэрлэсний 2736 (61.5%) нь гэрлэлт цуцалсан, 465 (10.5%) нь эцэг тогтоосон, 1047 (23.5%) нь хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах, 26 (0.6%) нь эцэг, эх байх эрх хассан, 27 (0.6%) нь гэрлэлт болон гэрлэлт цуцлалтыг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон, 148 (3.3%) нь бусад хэрэг байна. “Гэр бүлийн тухай” хуулийн дагуу анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн хэрэг өмнөх оноос 314 (6.6%)-өөр буурахад гэр бүл цуцлалт 209 (7.1%)-өөр, хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах 99 (8.6%)-өөр буурсан нь голлон нөлөөлжээ. Харин эцэг тогтоосон хэрэг өмнөх оноос 73 (18.6%)-аар, тэтгэлэг тогтоосон хүүхдийн тоо 1182 (2.2 дахин)-оор өссөн байна (Хүснэгт 3.5.2).

САНАЛ, ЗӨВЛӨМЖ

- Хууль, тогтоомж, хөгжлийн бодлого, хөтөлбөрийг боловсруулахдаа статистик мэдээлэлд үндэслэн судалгаа, дүн шинжилгээ хийж, үнэлэлт дүгнэлт өгөх шаардлагатай байна.
- НҮБ-ын Гэмт хэрэг, мансууруулах бодистой тэмцэх газар болон НҮБ-ын Статистикийн комиссоос батлан гаргасан гэмт хэргийн статистикт зориулсан олон улсын ангиллыг үйл

ажиллагаандаа нэвтрүүлж, Монгол Улсын гэмт хэргийн статистикийн үзүүлэлтүүдийн олон улсад харьцуулагдах байдлыг хангах явдал чухал байна.

- НҮБ-ын Гэмт хэрэг, мансууруулах бодистой тэмцэх газрын гэмт хэргийн чиг хандлагын судалгааны үзүүлэлтүүд болон Тогтвортой хөгжлийн зорилтын холбогдох үзүүлэлтүүдийг гаргах боломжийг бүрдүүлж ажиллах явдал тулгамдсан асуудлуудын нэг болоод байна. Тогтвортой хөгжлийн зорилтын гэмт хэргийн статистикийн гарахгүй байгаа үзүүлэлтүүдийг гаргахын тулд Хууль зүй дотоод хэргийн яам болон хууль сахиулах, шүүх эрх мэдлийн байгууллагуудын оролцоотойгоор хохирогчийн судалгааг зохион байгуулж явуулах шаардлагатай байна.
- Гэмт хэргийн улмаас 2019 онд 930 хүн нас барсны 319 (34.3%) нь зам тээврийн ослын улмаас нас барсан байна. Гэмт хэргийн улмаас 2019 онд 8727 хүн гэмтсэний 1083 (12.4%) нь зам тээврийн ослын улмаас гэмтжээ (Хүснэгт 2.2.7). Зам тээврийн ослын улмаас нас барсан 49 хүүхдийн 26 (53.1%) нь 0-7 насны хүүхэд, 19 (38.8%) нь 8-13 насны хүүхэд, 4 (8.2%) нь 14-17 насны хүүхэд байна. Сүүлийн 11 жилийн байдлаар жил тутам зам тээврийн ослын улмаас 350 орчим хүн, үүнээс 44 хүүхэд нас барсан байна. Иймээс зам тээврийн ослоос урьдчилан сэргийлэх ажлыг эрчимжүүлэх хэрэгцээ, шаардлага асар их байгааг харуулж байна.

- 2019 онд хүчиндэх гэмт хэргийн улмаас хохирсон 492 хүний 253 (51.4%) нь 18 хүртэлх насны хүүхэд, 483 (98.2%) нь эмэгтэйчүүд байна. Хүчиндэх гэмт хэргийн улмаас хохирсон 492 хүний 253 (51.4%) нь 18 хүртэлх насных, 84 (17.1%) нь 18-24 насных, 50 (10.2%) нь 25-29 насных, 57 (11.6%) нь 30-34 насных, 31(6.3%) нь 40-49 насных, 17 (3.5%) нь 50, түүнээс дээш насныхан байна (Хүснэгт 2.2.9). Хүчиндэх гэмт хэргийн хохирогчийн сүүлийн 6 жилийн мэдээллээс харахад жил тутам 370 орчим охид, эмэгтэйчүүд хүчиндэх гэмт хэргийн хохирогч болсон байна. Иймд бүхий л шатанд охид, эмэгтэйчүүдийг хүчирхийллээс сэргийлэх ажлыг эрчимжүүлэх нь зүйтэй байна.

- НҮБ-ын Гэмт хэрэг, мансууруулах бодистой тэмцэх газраас гэмт хэргийн чиг хандлагын судалгааны 2016 оны мэдээлэлд үндэслэн тооцсон тооцоогоор Монгол Улс 100000 хүнд ногдох дээрэмдэх гэмт хэргээр Ази тивд нэгдүгээрт орсон байна. Эндээс үзэхэд хүн ам цөөн Монгол Улсын хувьд Өмчлөх эрхийн эсрэг, түүний дотор дээрэмдэх гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр хийх ажлаа улам эрчимжүүлэх хэрэгтэй байна.

- 2019 онд гэмт хэрэгт холбогдсон 17110 яллагдагчийн 52.7% нь эрхэлсэн тодорхой ажилгүй хүн байна. Иймээс ажлын байрыг шинээр бий болгох, ажилгүй иргэдийг ажлын байраар хангах ажлыг холбогдох байгууллагууд эрчимжүүлэх нь зүйтэй байна.

- 2019 онд мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисыг хууль бусаар ашиглах гэмт хэрэг 257-д хүрч, өмнөх оноос 58 (29.1%)–аар, мөнгө угаах гэмт хэрэг 54 болж, 30 (2.3 дахин)-аар тус тус өссөн байна. 2019 онд гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас хохирсон 894 хүний 803 (89.8%) нь эмэгтэйчүүд, 66 (7.4%) нь хүүхэд байна. Иймд дээрх төрлийн гэмт хэргүүдээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг эрчимжүүлэх шаардлагатай байна.

……… o O o ………

ХАВСРАЛТ

ҮЗҮҮЛЭЛТИЙН ОЙЛГОЛТ, ТОДОРХОЙЛОЛТ

Хүн: Монголын Улсын иргэн, гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнийг ойлгоно.

Хуулийн этгээд: Өмчлөлдөө буюу эзэмшиж, ашиглах, захиран зарцуулах эрхдээ тусгайлсан хөрөнгөтэй, өөрийн нэрээр эрх олж, үүрэг хүлээдэг, үйл ажиллагаанаасаа бий болох үр дагаврыг эд хөрөнгөөрөө хариуцдаг, нэхэмжлэгч, хариуцагч байж чадах, тодорхой зорилго бүхий, тогтвортой үйл ажиллагаа эрхэлдэг аж ахуйн нэгж, байгууллагуудыг ойлгоно.

Эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх нас: Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 6.2.1-т хуульчилснаар гэмт хэрэг үйлдэх үедээ 16 насанд хүрсэн хүнд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ. Харин МУ-ын ЭХ-ийн 6.2.2-т зааснаар 14-16 насны хүн энэ хуулийн тусгай ангийн 10.1(Хүнийг алах), 11.1(Хүний эрүүл мэндэд хүнд хохирол санаатайгаар учруулах), 12.1(Хүчиндэх), 17.1(Хулгайлах), 17.2(Дээрэмдэх), 17.8(Эд хөрөнгө устгах, гэмтээх), 20.7(Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисыг хууль бусаар ашиглах), 20.16(Олон нийтийн амгалан тайван байдал алдагдуулах), 26.1(Цахим мэдээлэлд хууль бусаар халдах), 26.2(Цахим мэдээллийн сүлжээнд хууль бусаар халдах, программ, техник хэрэгсэл бэлтгэх, борлуулах), 26.3(Хор хөнөөлт программ хангамж бүтээх, ашиглах, тараах), 29.8(Терроор үйлдэх) гэмт хэрэг үйлдсэн тохиолдолд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ.

Эрүүгийн хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа: Хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт явуулах, түүнд прокурор хяналт тавих, яллагдагчийг шүүхэд шилжүүлэх, эрүүгийн хэргийг анхан шатны, давж заалдах, хяналтын журмаар хянан шийдвэрлэх ажиллагааг ойлгоно.

Гэмт хэрэг: Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн тусгай ангид заасан нийгэмд аюултай гэм буруутай үйлдэл, эс үйлдэхүйг ойлгоно.

16, түүнээс дээш насны 10000 хүнд ногдох гэмт хэргийн түвшин: 16, түүнээс дээш насны 10000 хүнд ногдох бүртгэгдсэн (шүүхээр шийдвэрлэсэн) гэмт хэргийн тоог гаргахдаа нийт бүртгэгдсэн (шүүхээр шийдвэрлэсэн) гэмт хэргийн тоог 16, түүнээс дээш насны хүн амын жилийн дундаж тоонд харьцуулж, 10000-аар үржүүлж тооцно.

Гэмт хэргийн хохирогч: Монгол Улсын Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд заасны дагуу гэмт хэргийн улмаас амь нас, эрүүл мэнд, бусад эрх, эрх чөлөө, эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус хохирол хүлээсэн хүн, хуулийн этгээдийг ойлгоно.

Гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирол: Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн тусгай ангид заасан гэмт хэргийн улмаас хүний амь нас, эрүүл мэнд, эд хөрөнгө, бусад эрх, эрх чөлөө, нийтийн болон үндэсний ашиг сонирхол, аюулгүй байдалд шууд учирсан үр дагаврыг гэмт хэргийн хохирол гэж ойлгоно.

Хохирлын нөхөн төлбөр: Хохирлын нөхөн төлүүлэлт нь өргөн утгаараа хүний эрх, эрх чөлөөний хэр хэмжээ, учруулсан хор уршигт дүйцэхүйц байх ёстой бөгөөд хохирогчийн эрх, эрх чөлөө, хувийн байдал, гэр бүл, эд хөрөнгө, хөдөлмөр эрхлэлт, сургууль, боловсролын түвшинг аль болох өмнө байсан хэмжээнд нь сэргээхийг ойлгоно.

Яллагдагч: Монгол Улсын Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд заасны дагуу эрүүгийн хэрэг үүсгэж яллагдагчаар татах тогтоолтой танилцсан гэмт хэрэгт холбогдогчийг ойлгоно.

Гэмт хэргийн илрүүлэлт: Хэрэг бүртгэлд бүртгэгдсэн нийт хэргээс мөрдөн байцаалтын явцад гэмт этгээдийг нь тогтоосон хэргийн түвшнээр тодорхойлогдоно.
Ял: МУ-ын Эрүүгийн хуулийн 5.2-т хуульчилсан торгох, нийтэд тустай ажил хийлгэх, зорчих эрхийг хязгаарлах, хорих, эрх хасах ялыг ойлгоно.

Зам тээврийн осол: Зам дээр тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнөөс үүдэн хүний амь, нас, эрүүл мэнд хохирох, тээврийн хэрэгсэл болон зам, замын байгууламж эвдэрч, гэмтэх, ачаа болон бусад эд хөрөнгийн хохирол учрахыг ойлгоно.

Хөдөлмөрийн маргаан: Хөдөлмөрлөх эрх түүнтэй холбогдсон хууль ёсны ашиг сонирхлын хүрээнд ажиллагч болон ажил олгогчдын хооронд үүссэн саналын зөрүүг ойлгоно.

Хүчирхийлэл: Хэн нэг этгээд зорилгодоо хүрэхийн тулд эрх мэдлээ тогтоох зорилгоор бусдад албадлага, хүч хэрэглэх, дарамтлах үйлдлийг ойлгоно.

Эс үйлдэхүй. Иргэн, хуулийн этгээдээс эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлоо хэрэгжүүлэх, хамгаалуулахаар гаргасан гомдлыг хянан шийдвэрлэх үүргээ захиргааны байгууллага, албан тушаалтнаас хуульд заасан хугацаанд биелүүлээгүй буюу шийдвэрлээгүй орхигдуулсныг ойлгоно.

ГЭМТ ХЭРГИЙН СТАТИСТИКИЙН ҮҮСЭЛ, ХӨГЖИЛ

1933 онд батлагдсан “Цагдаагийн байгууллагын тухай” хуулийн 4 дүгээр зүйлд Цагдаагийн төв байгууллагын харьянд гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах асуудлаар шинжилгээ, судалгаа явуулах үүрэг бүхий байгууллага байж болно, мөн хуулийн 28 дугаар зүйлд “Цагдаагийн байгууллага гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах үйл ажиллагаанд туслах тоо бүртгэл хөтөлж, мэдээллийн сүлжээ, сан байгуулж, ашиглана” гэж заасан нь өнөөгийн Мэдээлэл дүн шинжилгээ, шуурхай удирдлагын албаны эрх зүйн үндсийг бүрдүүлж өгсөн түүхтэй.

Манай улсад гэмт хэргийн статистикийн мэдээлэл 1980-аад оноос улам өргөжин, мэдээллийн технологийн дэвшилтэт арга технологийг ашиглах болж, улмаар гэмт хэргийн статистикийн мэдээллийн санг бүрдүүлж эхэлсэн байна.

1993 онд батлагдсан “Шүүхийн тухай” хуулийн 55 дугаар зүйлд “Улсын Дээд шүүхийн дэргэд шүүхээс хууль хэрэглэх, тайлбарлахад хууль зүйн онолын асуудлаар зөвлөмж өгөх, шүүхийн статистикийн тоо мэдээлэл, практикийг нэгтгэн дүгнэж, санал гаргах үүрэг бүхий шүүхийн судалгааны төв ажиллана” гэж заасны дагуу Шүүхийн судалгаа, мэдээллийн төв байгуулагдан ажилласнаар, Монгол Улсад шүүхийн статистикийн үндэс суурь тавигдсан түүхтэй.

НҮБ-ын Гэмт хэрэг, мансууруулах бодистой тэмцэх газар 1950 онд байгуулагдсанаар гэмт хэргийн статистикийн мэдээллийг олон улсын түвшинд цуглуулж эхэлсэн байна.

Олон улсын түвшинд гэмт хэргийн статистикийг 2 эх үүсвэрээс бүрддэг гэж үздэг. Үүнд:
1. Гэмт хэрэг, шүүн таслах ажиллагааны албан болон захиргааны статистикийн мэдээлэл
2. Гэмт хэргийн хохирогчийн судалгаа

Манай орны хувьд гэмт хэргийн статистикийн мэдээллийн эх үүсвэр нь одоогоор Цагдаагийн ерөнхий газрын бүртгэгдсэн гэмт хэргийн сарын мэдээ, Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн шүүхийн статистикийн жилийн мэдээ, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газрын жилийн мэдээ, Авлигатай тэмцэх газрын авлигын статистикийн сарын мэдээ, Хуульчдын холбооны жилийн мэдээ байна.

Эдгээр мэдээллийн эх үүсвэрт үндэслэж, бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, гэмт хэрэгт холбогдсон яллагдагч, хохирогч, учирсан хохирол, нөхөн төлүүлэлт, бүх шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн хэргийн тоо, шүүхээр ял шийтгүүлсэн хүний тоо, шүүхээр шийдвэрлэсэн хөдөлмөрийн маргаан, шүүхийн шийдвэрийн дагуу нөхөн төлүүлсэн хохирлын хэмжээ, авлигын хэргээс учирсан хохирол, нөхөн төлүүлэлт, хуульчдын тоо, хуульчийн мэргэжлийн шалгалтад тэнцсэн эрх зүйчдийн тоо, МХХ-нд шийдвэрлэсэн гомдол, мэдээлэл, хүсэлтийн тоо зэрэг 420 гаруй үзүүлэлтүүдийг сар, улирал, жилийн бюллетень, танилцуулга, эмхэтгэлд тусган нийтэд тархааж байна. Мөн хууль сахиулах, шүүх эрх мэдлийн байгууллагуудын хууль зүй, гэмт хэргийн статистикийн гол гол үзүүлэлтүүдэд үндэслэн салбарын танилцуулга бичин дэлгэрэнгүй мэдээллийг жил бүр нийтэд тархааж, ҮСХ-ны статистикийн мэдээллийн нэгдсэн сан www.1212.mn сайтаар тархааж байна.

ГЭМТ ХЭРГИЙН СТАТИСТИКИЙН МЭДЭЭЛЭЛ ЦУГЛУУЛАЛТ, ТАРХААЛТ

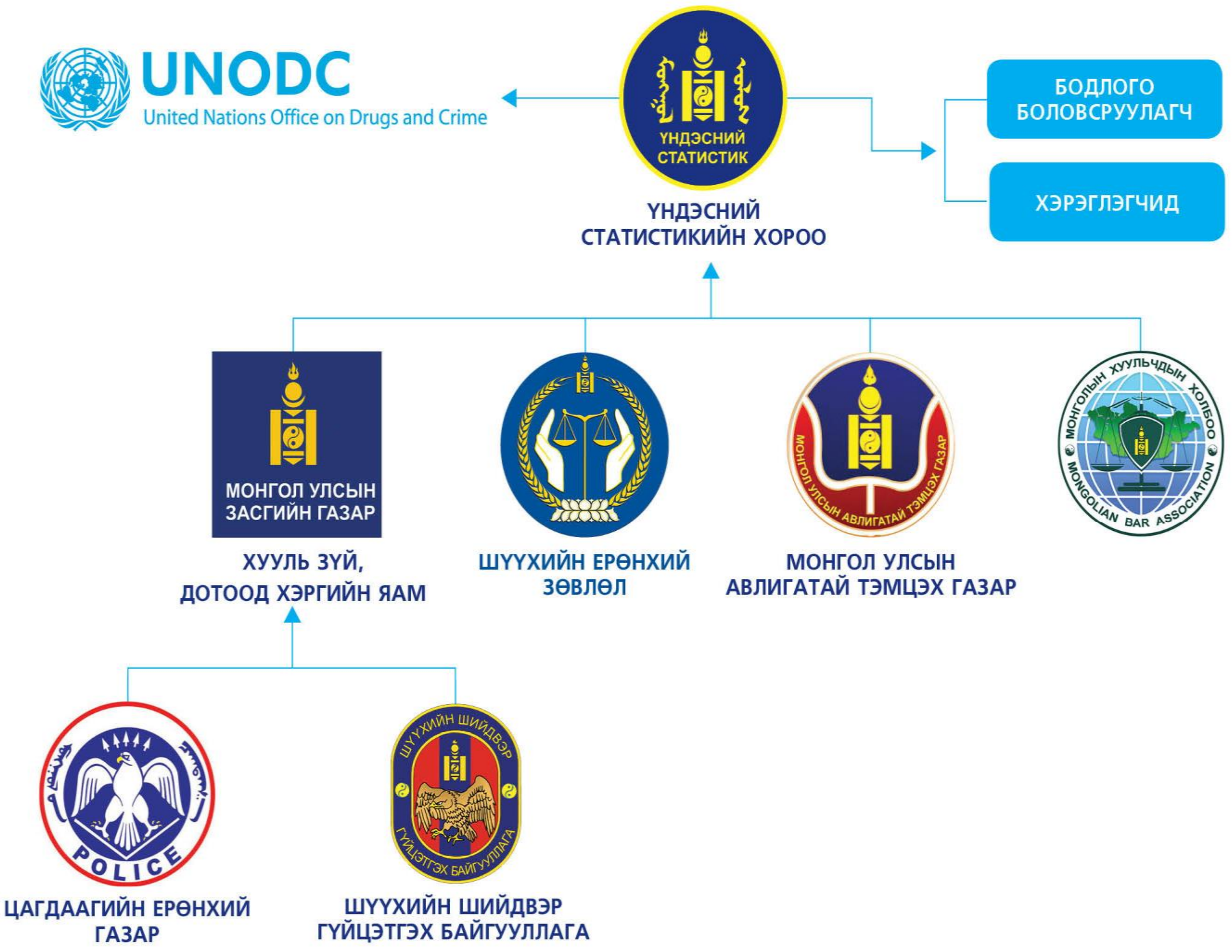

ХУУЛИЙН ТАЙЛБАР:

Хууль зүйн шинэчлэлийн хүрээнд Монгол Улсын Их хурлаас Эрүүгийн хууль, Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийг 2017 онд шинэчлэн баталснаар өмнө мөрдөгдөж байсан Эрүүгийн хуулийн бүлэг, зүйл, заалтын нэршил, агуулга болон гэмт хэргийн төрөл, ангиллын хувьд өөрчлөгдсөн. Иймд өмнө мөрдөгдөж байсан Эрүүгийн хуулийн гэмт хэргийн төрлүүдийг шинэ хуулийн гэмт хэргийн төрлүүдтэй дараах байдлаар дүйцүүлэн динамикийг үүсгэн мэдээллийг нийтэд тархааж байна. Өмнөх гэмт хэргийн төрлүүдийг шинэ хуулийн гэмт хэргийн төрлүүдтэй дүйцүүлэхэд, ХЗДХЯ-ны Сургагч багш нарт зориулан 2017 онд гаргасан гарын авлагыг үндэс болгосон болно.

МУ-ын Эрүүгийн хууль, 2002 он	МУ-ын Эрүүгийн хууль, 2017 он
Бусдын бие махбодод гэмтэл учруулах гэмт хэрэг	Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг
Хүүхэд гэр бүл, нийгмийн ёс суртахууны эсрэг	Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг
Иргэдийн улс төрийн болон бусад эрх, эрх чөлөөний эсрэг гэмт хэрэг	Хүний хувийн, улс төрийн эрх, эрх чөлөөний эсрэг гэмт хэрэг
Аж ахуйн эсрэг гэмт хэрэг	Эдийн засгийн гэмт хэрэг
Нийгмийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг, Хүн амын эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг	Олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг
Шүүн таслах ажиллагааны эсрэг гэмт хэрэг	Хэрэг шалган шийдвэрлэх ажиллагааны эсрэг гэмт хэрэг
Захиргааны журмын эсрэг гэмт хэрэг	Нийтийн албаны ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг
Байгаль хамгаалах журмын эсрэг гэмт хэрэг	Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэрэг
Компьютерын мэдээллийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг	Цахим мэдээллийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг
Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг	Хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг
Албан тушаалын гэмт хэрэг	Авлигын гэмт хэрэг
Завших, үрэгдүүлэх гэмт хэрэг	Хөрөнгө завших гэмт хэрэг